

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

HİERAPOLİS, LAODİKEİA LAHİTLERİNİN ATÖLYE İLİŞKİSİ

SULTAN GÖKPUNAR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. FAHRİ IŞIK

BURDUR-2019

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

HİERAPOLİS, LAODİKEİA LAHİTLERİNİN ATÖLYE İLİŞKİSİ

SULTAN GÖKPUNAR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

JURİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Fahri İŞİK (Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI

Dr. Öğr. Üyesi Şevket AKTAŞ

BURDUR-2019

MAKÜ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sultan GÖKPUNAR (1630202007) tarafından hazırlanan “Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi” başlıklı bu çalışma, 11.10.2019 tarihinde *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddesi* uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından **Arkeoloji Anabilim Dalında** yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

ARKEOLOJİ/ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI : Prof. Dr. Fahri IŞIK

ÜYE : Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi Şevket AKTAŞ

Enstitü Müdürü İMZA

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYANI

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “*Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi*” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik etik ilkeleri ihlal etmediğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Sultan GÖKPUNAR

ÖNSÖZ

“*Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi*” adlı çalışmanın hazırlanmasından, bitirilmesine kadar ki safhada pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sırasında resmi izinler konusunda yardımcı olan Hierapolis Arkeoloji Müzesi Müze Müdürlüğü’ne, İzmir Arkeoloji Müzesi Müze Müdürlüğü’ne, Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne, Hierapolis (eski) kazı başkanı Ord. Prof. Dr. Francesco D’ANDRIA’ya ve Hierapolis (yeni) kazı başkanı Prof. Dr. Grazia SEMERARO’ya teşekkürü borç bilirim. Bununla birlikte Hierapolis’te yaptığım çalışmalar sırasında sorduğum sorulara sabırla ve samimiyetle yanıt veren, envanter kayıt bilgilerine rahatlıkla ulaşmamda yardımcı olan Arkeolog Nesrin KARABAY’a ve Arkeolog Elvan ALTINTAŞ’a teşekkür ederim.

Bibliyografya araştırmaları sırasında Denizli Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Kütüphanesi’ndeki kaynaklara kolaylıkla erişim sağlayabilmem konusunda yardımcı olan Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT’e, Koç Üniversitesi Suna&İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) çalışanlarına, Öğr. Gör. Mehmet OKUNAK’a, her mail attığımda sabırla cevap verip beni yönlendiren Ord. Prof. Dr. Francesco D’ANDRIA’ya, Prof. Dr. Marc WAELKENS’a teşekkür ederim. Ayrıca çalışma konusunda beni yönlendirip destekleyen sevgili hocalarım Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI’ya, Doç. Dr. Fikret ÖZCAN’a ve meslektaşım Özgür Emrah ŞAHİN’e teşekkürü borç bilirim. Özellikle girlandlı lahitlere karşı bakış açımı değiştiren Danışmanım Prof. Dr. Fahri IŞIK’a saygılarımı sunarım.

Her zorlukta yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen değerli “AİLEME” şükranlarımı sunarım.

Sultan GÖKPUNAR

ÖZET

(GÖKPUNAR, Sultan, *Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2019)

Çalışma içerisinde Hierapolis ve Laodikeia ait olan iki girlandlı lahdin arasındaki ilişki değerlendirilecektir... Çünkü bu lahitler tip yönünden birbirlerine benzemektedirler. Her iki lahdin devamlarına ne Hierapolis ile Laodikeia'da ne de Anadolu'da rastlanılmamıştır. Devamları olmayan bu lahitler her ne kadar tip olarak birbirlerine benzeseler de aralarında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Lahitlerdeki en önemli farklılıklar; işçilik ve temel şablon betimlemeleridir. Örneğin Hierapolis lahdinin ön uzun yüzünde çift girland bezemesi (Lev. I-Res. 1), arka uzun yüzünde Madalyonlu lahitler içerisinde değerlendirilen friz betimlemesi (Lev. I-Res. 2) bulunmaktadır. Laodikeia lahdinin ön ve arka uzun yüzlerinde çift girland bezemeleri tasvir edilmiştir; fakat girland boşluklarında, ön uzun yüzde kadın-erkek büst betimlemesi (Lev. II-Res. 4), arka uzun yüzde girland boşluklarında mask betimlemeleri (Lev. II-Res. 5) detaylandırılmıştır... Çalışma içerisinde değerlendirilecek olan lahitlerin benzer ve farklı yönlerinin bulunması, atölye ilişkilerinin nasıl olduğu konusu da merak uyandırmaktadır.

Hierapolis ve Laodikei lahitleri dikkatli incelendiğinde temel şablonları Anadolu girlandlı geleneğinin tam tersi yönde yapıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin Anadolu girlandlı lahit geleneği üç girland bezemesiyle tanımlanmıştır. Hierapolis ile Laodikeia'da yer alan lahitler ise çift girland bezemeleriyle şekillendirilmiştir. Dolayısıyla bu lahitlerin hangi atölyenin çizgisinde hazırlandığı ve yerel bir gelenek sonucunda mı üretildi yoksa sipariş üzerine mi lahitler bu şekilde biçimlendirildiği çalışma içerisinde belirlenmeye çalışılacaktır... Ayrıca lahitlerin başka örneklerinin bulunmaması özgün eser niteliğinde olduklarını da göstermektedir. Bu yüzden Hierapolis ve Laodikeia lahitlerinin, girlandlı lahitler içerisinde ayrıcalıklı bir yerinin olduğu da anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girland, Lahit, Atölye İlişkisi, İşçilik, Hierapolis, Laodikeia.

ABSTRACT

(GÖKPUNAR, Sultan, *Hierapolis, Laodikea Sarcophagus Workshop Relation*, Master's Thesis, Burdur, 2019)

In this study, the relationship between two Girlandian sarcophagi belonging to Hierapolis and Laodicea will be evaluated... Because these sarcophagi are similar in terms of type. The continuation of both sarcophagi was not found either in Hierapolis or Laodicea or in Anatolia. Although these sarcophagi, which do not have continuation, are similar in type, there are serious differences between them. The most important differences in the sarcophagi are the description of workmanship and basic template. For example, the front long face of the Hierapolis sarcophagus has double girland decoration (Lev. I-Fig. 1) and the back long face has a frieze depiction in the Medallion sarcophagi (Lev. I-Fig. 2). Double girland decorations are depicted on the front and back long faces of the sarcophagus of Laodicea; but in the girland cavities, the depiction of the female-male bust on the front long face (Lev. II-Fig. 4) and the mask depictions in the girland cavities on the back long face (Lev. II-Fig. 5) are detailed... There are similar and different aspects of the sarcophagi that will be evaluated in the study, and the question of how the workshop relations are aroused.

When the Hierapolis and Laodikei sarcophagi were examined carefully, it was observed that the basic patterns were made in the opposite direction to the Anatolian Girland tradition. For example, the Anatolian sarcophagus tradition is defined by three girland ornaments. The sarcophagi in Hierapolis and Laodicea were shaped by double girland ornaments. Therefore, it will be tried to determine in which workshop these sarcophagi were prepared in line with the workshop and whether they were produced as a result of a local tradition or if the sarcophagi were shaped in this way... In addition, the absence of other examples of the sarcophagus shows that they are original work. Therefore, it is understood that the sarcophagi of Hierapolis and Laodicea have a privileged place among the sarcophagi of Girland.

Keywords: Girland, Sarkophagus, Workshop Relation, Workmanship, Hierapolis, Laodikeia.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU.....	i
ETİK BEYANI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
HARİTA VE PLANLAR DİZİNİ.....	x
LEVHALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. ÇALIŞMANIN KONUSU.....	1
2. ÇALIŞMANIN AMACI.....	1
3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HİERAPOLİS, LAODİKEİA NEKROPOL YAPILARI

1.1. HİERAPOLİS NEKROPOLÜ.....	5
1.2. LAODİKEİA NEKROPOLÜ.....	7
1.3. HİERAPOLİS VE LAODİKEİA'NIN NEKROPOL İLİŞKİSİ.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

HİERAPOLİS, LAODİKEİA GİRLANDLI LAHİTLERİ

2.1. GENEL NİTELİKLER.....	14
2.1.1. GİRLANDLAR.....	14
2.1.2. GİRLAND TAŞIYICILARI.....	23
2.1.2.1. EROSLAR.....	24
2.1.2.2. NİKELER.....	28
2.1.3. BÜSTLER.....	32
2.1.4. MASKLAR.....	36

2.1.5. GORGO BAŞLARI	39
----------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİERAPOLİS, LAODİKEİA LAHİTLERİNİN ATÖLYE İLİŞKİSİ

3.1. ATÖLYE VE İŞÇİLİK	43
3.2. KRONOLOJİK SAPTAMA	59
3.3. MALZEME	67
3.4. İKONOĞRAFİK ANLATIM	69
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	72
KATALOG	75
BİBLİYOGRAFYA	79
1. ANTİK KAYNAKLAR	79
2. MODERN KAYNAKLAR	79
HARİTA	85
PLANLAR	86
LEVHALAR	88
ÖZGEÇMİŞ	98

KISALTMALAR DİZİNİ

Kat. No.	Katalog Numarası
Lev.	Levha
Res.	Resim
Har.	Harita
Pl.	Plan
Bkz.	Bakınız
s.	Sayfa
S.	Sayı
C.	Cilt
çev.	Çeviren
edt.	Editör
vd	Ve Diğerleri
Vs	Vesayre
a.g.e	Adı Geçen Eser
Pp	Paginae Point
Vb	Ve Benzeri
haz.	Hazırlayan(lar)
İÖ	İsa'dan Önce
İS	İsa'dan Sonra
Cm	Santimetre
Yük.	Yükseklik
Gen.	Genişlik
Der.	Derinlik
Cid. Kal.	Cidar Kalınlığı

HARİTA VE PLANLAR DİZİNİ

HARİTA-I : Hierapolis-Laodikeia Antik Kentleri

PLAN-I : Hierapolis Nekropol Planı

PLAN-II : Laodikeia Nekropol Planı

LEVHALAR DİZİNİ

- Lev. I-Res. 1-3** : Kat. No. 1
- Lev. II-Res. 4-6** : Kat. No. 2
- Lev. III-Res. 7** : Kat. No. 1 (Ön Uzun Yüz)
- Lev. III-Res. 8** : Kat. No. 2 (Ön Uzun Yüz)
- Lev. III-Res. 9** : Kat. No. 2 (Arka Uzun Yüz)
- Lev. IV-Res. 10** : Kat. No. 1 (Arka Uzun Yüz)
- Lev. IV-Res. 11** : Antalya Arkeoloji Müzesi/Madalyonlu Lahit Örneği
- Lev. IV-Res. 12** : Kayseri Müzesi/Madalyonlu Lahit Örneği
- Lev. IV-Res. 13** : İzmir Arkeoloji Müzesi/Madalyonlu Lahit Örneği
- Lev. V-Res. 14** : Kat. No. 1 (Dar Yüzler)
- Lev. V-Res. 15** : Kat. No. 2 (Dar Yüzler)
- Lev. V-Res. 16** : Lucca F1 (Örnek/Dar Yüz)
- Lev. V-Res. 17** : Madalyonlu Lahit (Örnek/Dar Yüz)
- Lev. V-Res. 18** : Apameia Lahdi (Örnek/Dar Yüz)
- Lev. VI-Res. 19** : Kat. No. 1 (Girland Detayı)
- Lev. VI-Res. 20** : Kat. No. 2 (Girland Detayı)
- Lev. VI-Res. 21** : Lucca F1 (Örnek/Girland Detayı)
- Lev. VI-Res. 22** : Laodikeia Lahdi (Örnek/Girland Detayı)
- Lev. VI-Res. 23** : Casino Rospigliosi/Roma (Örnek/Girland Detayı)
- Lev. VI-Res. 24** : Denizli G2 (Örnek/Girland Detayı)
- Lev. VI-Res. 25** : Apameia Lahdi (Örnek/Girland Detayı)

- Lev. VII-Res. 26** : Kat. No. 1 (Eros Detayı)
- Lev. VII-Res. 27, 28** : Kat. No. 2 (Ön ve Arka Uzun Yüz/Eros Detayı)
- Lev. VII-Res. 29** : Casino Rospigliosi/Roma (Örnek/Eros Detayı)
- Lev. VII-Res. 30** : Denizli G2 (Örnek/Eros Detayı)
- Lev. VII-Res. 31** : Malibu G1 (Örnek/Eros Detayı)
- Lev. VIII-Res. 32** : Kat. No. 1 (Nike Detayı)
- Lev. VIII-Res. 33** : Kat. No. 2 (Nike Detayı)
- Lev. VIII-Res. 34** : Lucca F1 (Örnek/Nike Detayı)
- Lev. VIII-Res. 35-37** : Münster/Girlandlı Lahit Parçası (Örnek/Eros Detayı)
- Lev. XI-Res. 38, 39** : Kat. No. 1 (Erkek-Kadın Büst Detayları)
- Lev. XI-Res. 40, 41** : Kat. No. 2 (Kadın-Erkek Büst Detayları)
- Lev. XI-Res. 42, 43** : Apameia Lahdi (Örnek/Kadın-Erkek Büst Detayları)

GİRİŞ

“Durma, çabuk göm de, gireyim Hades kapılarından.

Ruhlar var burada, göçmüşlerin belirtileri,

Giremem içeriye, uzağa sürerler beni.

Irmağı geçip bir türlü karışmam aralarına.

Boşuna dolanırım Hades’in geniş kapılı evi önünde, boşuna...”

(İlyada, 23: 71-75)

ÖLÜM... Yüzyıllardır binlerce çalışmanın konusunu oluşturan bu kavram; insanoğlunun değişmeyen tek gerçeğidir. Ölümün adresi ise Nekropollerdir. Çünkü nekropoller ölen kişilerin sonsuzluk mabedlerini simgeleyen unsurlardır.

Yaşayanların inançları doğrultusunda, ölenlere hürmetlerini sunmak amacıyla pek çok girişimlerin olduğu araştırmalar sonucunda saptanmıştır. Bu durumun sebebi ise; ölümün kutsalliyetidir. Ölen kişinin ruhunu yüceltmek, onurlandırmak amacıyla antik dönemlerde; lahitler, osthotekler, anıt mezarlar gibi çeşitli yapılar, yaşanılan dönemin sisteminde oluşturulmuştur. Kentler, bunların imalatı içinde yetenekli ustalar yetiştirmiştir. Hatta bu doğrultuda atölyeler açıldığı, okullar kurulduğu bilinmektedir. Tüm bu girişimler hem ölen kişiyi onurlandırmış hem de iyi ve kaliteli yetişen ustaların sayesinde kentlerin de tanıtımı yapılmıştır. Nasıl mı? Değişen zaman ve mentalite de arz-talebe bağlı olarak ticaret gelişmiştir. Hepsini de kapsayan “Dönem Modası” da eklenince kentler, rekabet ortamını oluşturmuştur. İşte bir dönemin modası haline gelen “Girlandlı Lahitler” de bu serüvenin birer parçasıdır.

1. ÇALIŞMANIN KONUSU

“Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi”. Konu kapsamında Hierapolis ve Laodikeia antik kentlerine ait olan iki büstlü girlandlı lahdin detaylı bir çalışması yapılacaktır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Metin içerisinde değerlendirilecek olan Hierapolis büstlü girlandlı lahdi (**Kat. No. 1**) ile Laodikeia büstlü girlandlı lahdinin (**Kat. No. 2**) arasındaki ilişkinin ne olduğu

saptanılmaya çalışılacaktır. Çünkü iki farklı antik kente ait olan bu lahitler, tip yönünden birbirlerine benzemektedir; fakat aralarında da ciddi farklılıklar da bulunmaktadır. Benzer ve farklı yönlerinin bulunmasından ötürü bu lahitleri; “Tek bir usta mı yaptı yoksa iki farklı ustanın eseri mi?” sorusuna bir cevap aranacaktır. Bunun için de lahitler, her iki antik kentin temel şablonunda değerlendirilip bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Yukarıda yapılmış olan tüm açıklamaların yanında; **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin benzer örneklerine ne Anadolu içerisinde ne de Hierapolis-Laodikeia içerisinde karşılaşılmamıştır. Devamlarına rastlanılmayan bu iki lahdin kendi içlerinde özgünlüklerini de korudukları anlaşılmaktadır. Çünkü Anadolu kapsamında bugüne kadar değerlendirilmiş olan girlandlı lahit geleneğinin tam tersi bir biçimde yapılmış olan **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**, teknik olarak ana grup içerisinde görünse de; ana grup girlandlı lahitlerinden de farklı olacak şekilde tasarlanmışlardır. Lahitlerdeki bu benzerlik ve farklılıklardan ötürü arkeoloji bilimi içerisinde yer alan bilim insanlarının görüş ayrılıklarına düşmesine sebep olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi; **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin daha önceki girlandlı lahit çalışmaları içerisinde sadece atıf olarak kullanılması ve detaylarına inilmemesidir... Sonuç olarak yukarıda belirtilmiş olan sebepler doğrultusunda Hierapolis ve Ladoikeia büstlü girlandlı lahitlerine metin kapsamında bir cevap aranacaktır.

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Hierapolis ve Laodikeia'daki büstlü girlandlı lahitleriyle ilgili ilk etapta aşağıda maddelenmiş olan çalışmalar yapılacaktır.

- Fotoğraflama, girlandlı lahitlerin ölçümleri, lahitlerde kullanılan malzeme çeşidi
- Hierapolis Arkeoloji Müzesi'nden ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nden büstlü girlandlı lahitlerin, envanter kayıt bilgilerinin alınması¹
- Kütüphane çalışması
- Katalog ve Bibliyografya taraması

---

¹ Hierapolis büstlü girlandlı lahdi “*Hierapolis Arkeoloji Müzesi'nde*”, Laodikeia büstlü girlandlı lahdi “*İzmir Arkeoloji Müzesi'nde*” yer almaktadır.

Sonraki etap ise yukarıda verilen maddelerin toparlanıp “*Karşılaştırmalı Arkeoloji Yöntemi*” kullanılarak Hierapolis ve Laodikeia lahitlerinin arasındaki ilişkinin ne olduğunun belirlenmesidir. Özellikle çalışmada uygulanacak olan karşılaştırmalı arkeoloji yönteminde Hierapolis-Laodikeia lahitlerinde Roma, Attika ve en önemlisi de Anadolu’da bugüne kadar saptanılmış olan dört branş atölye ile yine Anadolu bulunan yerel atölyelerin içerisinde değerlendirilecektir. Böylece **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin hangi atölyeye ait olduğu ya da oldukları; bununla birlikte hangi usta ya da ustaların yaptığı belirlenmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİERAPOLİS, LAODİKEİA NEKROPOL YAPILARI

Hierapolis; Anadolu'nun iç bölgesi ile kuzeyde Tripolis, Philadelphia (Alaşehir) ve Sardes üzerinden Smyrna'ya (İzmir) bağlayan, güneyde ise Attaleia'ya (Antalya) inen yolların birleştiği kısımda konumlanmıştır². Laodikeia; Phrygia Bölgesi'nin batısında, Denizli İli'nin kuzeydoğusunda ve il merkezine bağlı olan Eskişehir, Goncalı, Bozburun ile Korucuk Mahallesi'nin sınırları içerisinde yer almaktadır³. Ayrıca antik kentin batısında; Ephesos, Miletos ve Smyrna, güneyinde; Kibyra, Attaleia, Perge, Side, doğusunda; Kolossai ve Apameia bulunmaktadır⁴ (**Har. I**).

Hierapolis ve Laodikeia antik kentleri, Lykos Vadisi (Çürüksu)⁵ üzerinde konumlanmışlardır. Hierapolis'in güneyinde Baba Dağı (Antik Salbakos), güneydoğusunda ise Honoz Dağı (Antik Kadmos) yer almaktadır. Birçok bölgeyi birbirine bağlayan Hierapolis⁶, İç Anadolu yollarını Ege Bölgesi ile birleştirmiştir⁷. Lykos Vadisi'nin ortasında yer alan Laodikeia'nın⁸ kuzey kısmında Baba Dağ (Antik Salbakos) yer almaktadır. Konumundan dolayı Laodikeia; Karya, Pisidya ve Lidya Bölgeleri'nin kesişim noktasındadır⁹. Kuzeydoğusunda Lykos (Çürüksu), güneydoğusunda Kapros (Başlıçay) ve güneybatısında Asopos (Gümüştay) ırmakları ile Laodikeia antik kentinin çevrelendiği görülmektedir¹⁰.

² Erdal Yazıcı, *Hierapolis (Pamukkale): Laodikeia ve Çevresi*, ed. Ç. Yazıcı, Uranus Fotoğraf Ajansı ve Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 10.

³ Celal Şimşek, "Laodikeia Nekropolü'nden Kremasyon Kapları", ed. M. Tekocak, *K. Levent Zoroğlu'na Armağan*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Armağan Dizisi-3, Antalya, 2013, s. 647.

⁴ Celal Şimşek, Mustafa Bilgin, Mehmet Okunak, "Laodikeia Nekropoller ve Mezar Tipleri", ed. M. N. Aytaçlar, E. Abay vd, *Arkeoloji Dergisi-XX*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2015, s. 112.

⁵ Hierapolis antik kenti; Antik Dönem'de Lycos Vadisi olarak bilinen ova ve batıda Salbacos (Babadag) ile sınırlanmıştır. Karia, Phrygia ve Lydia Bölgeleri'nin kesiştiği noktada konumlanmıştır (Şimşek, 1997: 1).

⁶ Hierapolis'in çevresinde Kolossai, Attouda, Trapezopolis, Apollonia Salbake, Sebastapolis, Heraklia Salbake, Heraklia Hieron, Aphrodisias, Tabai, Tripolis, Apollon Lairbenos Tapınağı, Beycesultan Höyüğü, Eumeneia, Akhan, Çardak Han, Kaklık Mağarası bulunmaktadır (Yazıcı, 2014: 10).

⁷ Francesco D'Andria, *Hierapolis (Pamukkale) Arkeoloji Rehberi*, çev. N. Fırat, Ege Yayınları-Hierapolis İtalyan Kazı Heyeti Katkılarıyla, İstanbul, 2003, s. 21.

⁸ Laodikeia antik kenti; Batı, İç ve Güney Anadolu'yu birbirine bağlayan ana yolun kavşağında konumlanmıştır (Şimşek, 2013: 648).

⁹ a.g.e. 2015: 112; Celal Şimşek, "Geç Antik Çağ'da Laodikeia", ed. C. Şimşek, T. Kaçar, *Geç Antik Çağ'da Lykos Vadisi ve Çevresi*, Ege Yayınları, İstanbul, 2018, s. 81, 84-87.

¹⁰ Şimşek, 2013: 648.

Yukarıdaki coğrafi anlatımların ışığında, Hierapolis ve Laodikeia antik kentlerinin birbirlerine oldukça yakın olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla komşu olan bu iki antik kentin çalışma içerisinde değerlendirilecek olan “*Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi*” adlı konusuna geçmeden önce nekropol yapılarının nasıl olduğu ve hangi mezar tiplerinin bulunduğu açıklanacaktır. Çünkü çalışma içerisindeki gırlanlı lahitler, tip yönünden birbirlerine benzediklerinden ötürü bu iki antik kentin diğer mezar yapılarında bir benzerliğin olup olmadığına bakılacaktır. Bu sayede Hierapolis ile Laodikeia nekropollerinin aralarındaki ilişkinin ne olduğu saptanılıp çalışma içerisinde değerlendirilecek olan lahitlerin atölye ilişkilerindeki benzer ve farklı yönleri tespit edilerek Hierapolis ve Laodikeia’nın, gırlanlı lahitleri üzerindeki etkileri anlaşılmasına çalışılacaktır.

1.1. HİERAPOLİS NEKROPOLÜ

Hierapolis’in¹¹ batı yönünde Pamukkale travertenleri, kuzey, güney ve doğu yönlerinde de nekropol alanları yer almaktadır. Kuzey Nekropolü Tripolis-Sardes’e ulaşımı sağlayan yolun her iki tarafındadır. Güney Nekropolü, Laodikeia-Kollossai’ye ulaşımı sağlayan yolun her iki yanında bulunmaktadır. Doğu Nekropolü ise daha engebeli bir alanda yer almaktadır¹² (Pl. I). Kuzey, güney ve doğu nekropollerinde toplam iki bin civarında çeşitli mezar gruplarının varlığı, nekropollerde yapılan çalışmalar sonucunda belirlenmiştir. Pek çok mezarın üzerinde de “Yunanca” yazıtlara¹³ rastlanılmıştır¹⁴.

Kuzey nekropolü hem Hierapolis’in hem de Anadolu’nun en iyi şekilde korunmuş nekropollerinden birisidir¹⁵. Bu nekropol, Karahayıt-Hierapolis yol

¹¹ Net olmamakla birlikte antik kentin, İÖ 3. yüzyılda kurulduğu ileri sürülmüştür ve İÖ 3. yüzyıl, Phrygia Bölgesi’nin Hellenistik Seleukos Krallığı tarafından yönetildiği zamana denk gelmiştir (Sezgin, 2004: 12 -dip not: 4, 5-). Fakat yine de Hierapolis’in kuruluş tarihini destekleyecek kadar yeterli kaynak mevcut değildir. Kentin bilinen en net tarihi ise “İÖ 190” yılıdır. İÖ 190 yılı önemlidir. Çünkü bu tarihte “Magnesia Savaşı” yapılmıştır ve Hierapolis İÖ 190 yılında varlığını göstermiştir (D’Andria, 2003: 9).

¹² Mehmet Okunak, *Hierapolis Kuzey Nekropolü (159D No.lu Tümülüs) Anıt Mezarlar ve Buluntular*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2005, s. 12.

¹³ Mezarlardaki yazıtlardan Hierapolis’te daha çok Romalı ve Yunanlıların yaşadığı öğrenilmiştir (Humann, 1898: 33). Kent, Phrygia’daki Hierapolis diye adlandırılrsa da yazıtların hiçbirinde “Phrygia” ismi geçmemektedir. Hierapolis’te daha çok Laodikeialı, Aphrodisiaslı, Laginalı, Sardesli insanların bulunduğu yazıtlardan anlaşılmıştır. Tüm bunlara ek olarak kenti ziyaret eden Roma İmparatorları’yla beraber tüccarlarında buraya gelerek yerleştikleri bilinmektedir (Humann, 1898: 34, 35).

¹⁴ Okunak, 2005: 12.

¹⁵ Hierapolis Arkeoloji Müzesi, “Hierapolis Nekropolü Sunusu”, 2006, s. 13.

ayrımından başlayarak, kentin kuzey yönündeki Frontinus Kapısı'na kadar uzamaktadır. Hierapolis kuzey nekropolünde bulunan mezarlar, doğu ve güney nekropollerinde bulunan mezarlara göre daha çoktur ve mezar çeşitliliği de doğu ve güney nekropollerine göre daha fazladır¹⁶. Bu çeşitlilikte ana malzeme olarak genellikle traverten kullanılmıştır. Travertenin yanında mermer kullanımları da görülmektedir¹⁷.

Hem kuzey nekropolünde hem de güney ve doğu nekropollerinde genel olarak “Tümülüsler, Mezar Evler, Tapınak-Mezarlar ile Lahitler ve Osthotekler” bulunmaktadır¹⁸.

- Hierapolis'teki tümülüs mezarlar Anadolu'da özellikle Lidya ve Trakya tümülüslerinin bir devamı şeklinde yapılmıştır¹⁹... Böylelikle antik kentin nekropolündeki en eski mezarları, Hellenistik Dönem'e tarihlenen (İÖ II-I yüzyıllar) tümülüs mezarlar oluşturmuştur. Tümülüs mezarların duvarları, düzgün kesilmiş taşlar ile örülmüştür. Silindirik kasnaklarla sınırlanan mezar odasının üst kısmı koni biçimi verilmiş toprak örtüyle kaplıdır. Ayrıca bu mezarların koni biçimli çatısının üzerinde de bir tane “Phallus” yer almaktadır²⁰.
- Mezar evler; Hierapolis kenti onuruna “Kahramanlık” yapan kişiler için öldükten sonra “kutsamak” amacıyla yapılan anıt mezarlara verilen isimdir²¹. İÖ 1. yüzyılın başlarına tarihlidirler²². Örneğin; Hierapolis nekropolünde yer alan 142 No.lu mezarın konumlandığı yerin, bir mezar ev olduğu düşünülmüştür²³.
- Hierapolis'te “Tapınak-Mezar” yapıları özellikle İS 2. ve 3. yüzyıllarda yapılmıştır. Kare ya da dikdörtgen plana sahip olan bu mezar yapıları, küçük bir tapınağı anımsatmaktadır. Yapı, basamaklarla çevrili bir kaidenin üzerinde

---

¹⁶ Okunak, 2005: 12.

¹⁷ D'Andria, 2003: 50.

¹⁸ Celal Şimşek, *Hierapolis Güney Nekropolü*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1997, s. 16; Ayrıca bilgi için Bkz. Donatella Ronchetta, “Eski Mezarlıklar/Necropoli-Necropolies”, ed. P. Armando, *Hierapolis di Frigia 1957-1987*, Turcalibris Kitabevi, Milano, 1987, pp. 105-112.

¹⁹ Şimşek, 1997: 17.

²⁰ Okunak, 2005: 150, Ayrıca Bkz. **Res.** 4-16; D'Andria, 2003: 48; Eugenia Schneider Equini, *La Necropoli di Hierapolis Frigia: Contributi Allo Studio Dell'architettura Funeraria di Eta Romana in Asia Minore*, Academia Nazionale dei Lincei, Roma, S. V.I.2, 1972, pp. 4-36.

²¹ D'Andria, 2003: 50.

²² Şimşek, 1997: 23, 24; Hierapolis Arkeoloji Müzesi, “Hierapolis Nekropolü Sunusu”, 2006, s. 13, 14.

²³ D'Andria, 2003: 54.

konumlandırılmıştır²⁴. Bazı basamaklarda ise cenaze törenlerinde veya belli anma günlerinde kullanılmak üzere aslan ayaklı bankların yapıldığı araştırmalar sonucunda saptanmıştır²⁵.

- Antik kentte yer alan lahitler ya podyumu andıran büyük kaideler üzerindedir ya da doğrudan toprak zeminin üstüne konumlandırılmıştır ve bazı lahitler de düz çatılı anıt mezarların üzerine yerleştirilmiştir²⁶. Hierapolis nekropol alanlarının tüm gömü sahalarında bu manzarayı görmek mümkündür. Nekropolde yaklaşık olarak 2000 civarında lahit bulunmaktadır²⁷. Bunları -genel itibariyle- bezemeli lahitler, yivli lahitler, gırlanlı lahitler ve yazıtlı lahitler şeklinde ayırmak mümkündür. Lahitlerin üzerinde bulunan yazıtlarda ise ölen(lerin) adı, kimlerin kullanım hakkı olduğu ve bazen de nerede bulunduğu gibi bilgiler yazılmıştır. Lahitlerle birlikte gömü sahalarında osthoteklerinde kullanıldığı bilinmektedir²⁸.

1.2. LAODİKEİA NEKROPOLÜ

Lykos Ovası'nın ortasında Laodikeia antik kentinin²⁹ kurulduğu yerde daireye yakın bir yapısı olan tepenin topografik özellikleri, Laodikeia nekropol alanlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır³⁰. Antik kentin nekropolü, Hellenistik Dönem'den itibaren Laodikeia yerleşkesinin dört bir yanına yayılmıştır. Dolayısıyla Laodikeia'nın dört bir yanına yayılan nekropolünü C. Şimşek, M. Okunak ve M. Bilgin "Kuzey, Güney, Doğu ve Batı" olacak şekilde bölümlere ayırarak değerlendirmişlerdir³¹.

Laodikeia Batı Nekropolü³², antik kentin batısında Asopos Irmağı'nın oluşturmuş olduğu vadi düzlüğü ile vadinin yanında kalan yamaçlara ve arkasındaki tepelere³³; Doğu Nekropolü, Kolossai'ye bağlanan ana yol ile kuzey-güney yönünde

²⁴ Şimşek, 1997: 24-28.

²⁵ Şimşek, 1997: 24-28; Hierapolis Arkeoloji Müzesi, "Hierapolis Nekropolü Sunusu", 2006, s. 13.

²⁶ Şimşek, 1997: 19-21.

²⁷ Hierapolis Arkeoloji Müzesi, "Hierapolis Nekropolü Sunusu", 2006, s. 13.

²⁸ Şimşek, 1997: 19-21; Hierapolis Arkeoloji Müzesi, "Hierapolis Nekropolü Sunusu", 2006, s. 13.

²⁹ Laodikeia; İÖ 3 yüzyılın ortalarında (İÖ 261-253) Seleukos Kralı II Antiochos (İÖ 261-246) tarafından eşi Laodike adına kurulmuş olan bir metropol kentidir (Ramsay, 1897: 32).

³⁰ a.g.e. 2015: 112.

³¹ Celal Şimşek, Mehmet Okunak, Mustafa Bilgin, *Laodikeia Nekropolü: 2004-2010 Yılları*, ed. C. Şimşek, Ege Yayınları, İstanbul, C. 1, 2011, s. 25-62; Ayrıca bkz. **Tablo** 1-3; **Grafik** 1-14; **Fig.** 1-106; **Lev.** 4, 5-**Res.** 5, 6; a.g.e. 2015: **Res.** 3, 4.

³² Ayrıca Bkz. Şimşek, 2018: 84.

³³ a.g.e. 2015: 113, Bkz. **Res.** 5; Şimşek, Okunak, Bilgin, 2011: 881 vd.

akan Kadmos Irmağı'nın kenar kısımlarına³⁴; Güney Nekropolü, Laodikea'nın güney yamaçlarının altındaki düzlüklerle beraber Aphrodisias yolunun güney tarafındaki vadi uzantısına³⁵ ve son olarak Kuzey Nekropolü de Asopos Irmağı'nın kuzeybatısındaki tepelere yayıldığı arkeolojik çalışmalar sonucunda saptanılmıştır³⁶ (**Pl. II**).

Antik kentin nekropollerinde genel olarak; Tümülüsler, Tonozlu Mezarlar, Mezar Evler, Tapınak Mezarlar, Kemerli/Beşik Çatılı Mezarlar ile Lahit ve Osthoteklerle karşılaşmıştır³⁷.

- Tümülüsler, Demir Çağ'dan itibaren Lykos vadisi içerisinde yoğunlukla kullanılan mezar tipi olmuştur. Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri'nde geniş bir alanı kaplayan tümülüslerin yapısal karakteri, Laodikeia'daki diğer mezar gruplarından da farklıdır³⁸. Üstü toprak örtülü, koni formlu yapay bir tepe görünümüne sahip olan Tümülüslerin, toprak altında kalan kısımlarında, dromos ve bir mezar odası bulunmaktadır³⁹.
- Tonozlu mezarlar, Hellenistik Dönem'den Erken Bizans Dönemi'ne kadar yoğun olarak kullanılmış olan bir mezar tipidir. Antik kentteki tonozlu mezarlar; tek odalı tonozlu mezarlar, çift katlı tonozlu mezarlar, avlulu tonozlu mezarlar, dromoslu tonozlu mezarlar ve hücreli tonozlu mezarlar olacak şekilde çeşitlilik göstermektedir⁴⁰. Tonozlu mezarlar genellikle dikdörtgen planlı tasarlanmıştır. Mezarların inşasında yapı malzemesi olarak; çay taşı, moloz, traverten ve tuğla kullanıldığı belirlenmiştir. Tonozlu mezarlara giriş, lentolu ve söveli bir kapı üzerinden yapılmaktadır. Girişin hemen ön kısmında bir dolaşma alanı ile bu alanın üç tarafında da mezar tekneleri bulunmaktadır. Mezar tekneleri traverten ya da tuğla örgü sistemiyle yapıldığı tespit edilmiştir⁴¹. Mezar teknelerinin üstleri ise yine travertenden oluşturulmuş kapak taşlarla örtülmüştür ve bununla

³⁴ a.g.e. 2015: 114, Bkz. **Res.** 9, 44.

³⁵ a.g.e. 2015: 114, Bkz. **Res.** 10, 11, 45.

³⁶ a.g.e. 2015: 113.

³⁷ a.g.e. 2015: 111-157.

³⁸ a.g.e. 2011: 8; a.g.e. 2015: 115; Celal Şimşek, "Antik Dönem'de Çürüksu (Lykos) Vadisinde Kültürel ve Ekonomik Yaşam", Arkeoloji ve Sanat Dergisi, S.92, 1999, s. 6-8.

³⁹ a.g.e. 2015: 115, Bkz. **Res.** 12.

⁴⁰ a.g.e. 2011: 883-885.

⁴¹ a.g.e. 2011: 884.

birlikte mezar odasının duvarlarına hediye konulmak üzere tasarlanmış nişler bulunmaktadır⁴².

- Mezar evler; Laodikeia nekropol alanlarında yaygın olarak görülen bir mezar tipidir. Mezar evler, dikdörtgen traverten bloklardan yapılmıştır⁴³. Bu tip mezarların genellikle tek katlı ve odalı olarak planlandığı araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir⁴⁴. Tek ya da çift katlı klinelerin bulunduğu mezar odasına bir ya da iki basamaktan oluşturulmuş olan kapıdan giriş yapılmaktadır. Mezar evlerin üst örtüsü düz bir çatıya sahiptir. Bu özellik sayesinde üst örtüye podyumlu lahitler yerleştirilmiştir⁴⁵. Antik kentin nekropolünde bulunan mezar evler, İS 1. yüzyılın son çeyreğinde yapılmaya başlanmıştır. İS 2. ve 3. yüzyıllar arasında da mezar evlerin kullanımı yoğunluk kazanmıştır⁴⁶.
- Laodikeia'daki tapınak mezarlar; kırma çatılı, alınlıklı olacak şekilde tasarlanmıştır. Antik kentte yer alan tapınak mezarların modeli Hierapolis'te yer alan tapınak mezarlarla aynı olduğu düşünülmektedir. Çünkü Laodikeia'da tam olarak bulunamayan bu mezarların sadece parçaları⁴⁷ ele geçmiştir⁴⁸. Elde edilen parçalar⁴⁹ sayesinde tapınak mezarların dikdörtgen bir formda yapıldığı anlaşılmıştır. Laodikeia'daki buluntu gruplarının gösterdiği veriler sayesinde Hellenistik Dönem ve Erken Roma Dönemi'nde kullanılan "Tapınak" tipli mezarların, Hierapolis Nekropolü'ndeki tapınak mezarlar ile aynı tarihlerde olduğu saptanmıştır⁵⁰. Kısacası Laodikeia tapınak mezarları da Hierapolis'teki gibi İS 2. ve 3. yüzyıllarda yapılmış ve yoğun bir şekilde kullanılmıştır⁵¹.

⁴² a.g.e. 2011: 883-885, Bkz. **Res.** 1a-f, **Çiz.** 1, **Res.** 1a-b, **Res.** 1a-e, **Çiz.** 1; a.g.e. 2015: 116, Ayrıca Bkz. **Res.** 13-20, **Res.** 13, 46, **Res.** 14, 15, 47; örneğin a.g.e. L.09.BN.M3D, L.09.BN.M3A, L.09.BN.M3B, L.09.BN.M3D, **Res.** 16, 48, L.08.KN.M4, L.08.KN.M5, **Res.** 17, 49, **Res.** 18, 50, **Res.** 19, 51, **Res.** 20, 52, L.06.KDN.M6.

⁴³ D'Andria, 2003: 49.

⁴⁴ D'Andria, 2003: 49, 50, Ayrıca Bkz. **Res.** 25-27, 29.

⁴⁵ Schneider-Equini, 1972: 19-23, **Fig.** 4, 5-**Taf.** XIV-XVIII; Ronchetta, 1987: 104, 112; D'Andria, 2003: 48-61, **Res.** 21, 25-27; Tullia Ritti, "Mezar Yazıtları/Epigrafi Sepolcrali/Epigraphic Evidence from Hierapolis Necropolies", ed. P. Armando, *Hierapolis di Frigia 1957-1987*, Turcalibris Kitabevi, Milano, 1987, pp. 113-117.

⁴⁶ a.g.e. 2015: 120.

⁴⁷ Ele geçen parçalar; köşe akroterli çatı blokları, kabartmalı friz kuşağına ait buluntu gruplarıdır (a.g.e. 2011: 10, 11, Ayrıca Bkz. **Lev.** 15-**Res.** 33, 34).

⁴⁸ Schneider-Equini, 1972: 26, 27.

⁴⁹ Schneider-Equini, 1972: 26-29, **Fig.** 7, 9-**Taf.** XXb, XIIIa; Ronchetta, 1987: 111, 112.

⁵⁰ D'Andria, 2003: 66-70, **Res.** 41, 42.

⁵¹ Metin içinde Bkz. dip not: 23, 24.

- Kemerli/Beşik çatılı mezarlara Laodikeia’da kuzey, güney ve batı nekropollerinde rastlanılmıştır⁵². Kemerli/Beşik çatılı mezarlara, dikdörtgen bir kapıdan giriş yapılır. Üst örtü dıştan kırma çatılı, içten ise kubbelidir. Kubbenin ortasında kare şeklinde bir havalandırma bacası bulunmaktadır⁵³. Mezar odasının üç yönünde de kemerli yapının iç kısmına tekneler yapılmış ve kemer içine de küçük nişler ilave edilmiştir. Laodikeia’da yer alan bu tip mezarların Roma İmparatorluk Dönemi ile Erken Bizans Dönemi’nde kullanım gördüğü arkeolojik araştırmalar sonucunda belirlenmiştir⁵⁴.
- Lahitler ve Osthotekler, Laodikeia antik kentinin kuzey, kuzeydoğu, güney ve batı nekropollerinde bulunan lahitler; anıtsal nitelikli mezarların içine, mezar evlerin ya da basamaklı podyumların üzerinde konumlandırılmıştır. İS 2. ve 3. yüzyıllarda yapılmış olan lahit ile osthotekların⁵⁵ malzemeleri; mermer ve travertendir⁵⁶. Antik kentte yer alan lahitler, dikdörtgen bir forma sahiptir. Kırma çatılı kapakları bulunan lahitlerin palmet bezemeli, köşe ve tepe akroterlerinin olduğu gözlemlenilmiştir⁵⁷. Tüm bunlarla birlikte Laodikeia’da bulunan lahitleri; frizli, sütunlu, girlandlı, yazıtlı ve yazıtsız olacak şekilde birbirlerinden ayırmak mümkündür⁵⁸.

1.3. HIERAPOLİS VE LAODİKEİA’NIN NEKROPOL İLİŞKİSİ

Hierapolis ve Laodikeia antik kentlerinde yukarıda açıklanan mezar gruplarının dışında Tonoğlu Mezarlar (Hierapolis’te), Yeraltı Oda Mezarlar (Hypojeumlar), Pişmiş Toprak Mezarlar ve Mezar Stellerine de rastlanılmıştır⁵⁹.

İki antik kentte de mezar tiplerinin benzer olması, Hierapolis ile Laodikeia arasında bir etkileşimin⁶⁰ olabileceğini düşündürmüştür. Örneğin Laodikeia’da yapılmış olan ancak sadece parçaları elen geçen tapınak mezarların, Hierapolis tapınak mezarlarıyla aynı olduğu hatta aynı dönemlerde kullanıldığı, F. D’Andria tarafından

⁵² a.g.e. 2011: 11, 59, 60, 1027, 1028, Fig. 100, 101-Lev. 48/K17-Res. 3-7; Ayrıca Bkz. a.g.e. 2015: Res. 23, 54.

⁵³ a.g.e. 2015: 121 (dip not: 70).

⁵⁴ a.g.e. 2015: 121.

⁵⁵ a.g.e. 2015: 123.

⁵⁶ a.g.e. 2011: 13.

⁵⁷ a.g.e. 2011: 13, 14, Bkz. Lev. 18-Res. 52, Lev. 20-Res. 57, 58.

⁵⁸ a.g.e. 2015: 123, 124.

⁵⁹ Şimşek, 1997: 16.

⁶⁰ Şimşek, 2018: Fig. 1, 2.

savunulmuştur⁶¹. C. Şimşek’de yer altı oda mezarların (hypojeumlar) hem Laodikeia’da hem de Hierapolis’te görüldüğünü ve benzer özellikler⁶² taşıdıklarını anlatımlarında vurgulamıştır⁶³. Her iki antik kentte de bulunan lahitlerin malzemeleri ya mermerden ya da travertendir. Malzemeleri aynı olan lahitlerin tipleri de birbirleri içerisinde benzerlik göstermiştir⁶⁴.

Lykos Vadisi’nde birbirine yakın olmalarından dolayı Hierapolis ile Laodikeia antik kentlerinin nekropollerindeki mezar grupları arasında -verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere- bir benzerliğin olduğu anlaşılmıştır. Hatta C. Humann’ın Hierapolis’te yapmış olduğu mezar yazıtlarındaki çevirilerinden antik kentte, Laodikeialı insanların yaşadığını ve Hierapolis ile ticari ilişkilerinin bulunduğunu ortaya çıkarmıştır⁶⁵. Ayrıca Laodikeialıların mezarlarının, Hierapolis nekropolünde yer aldığını da açıklayan C. Humann, bu durumu çok şaşırtıcı bulmuştur. Çünkü mezar yazıtlarında “Hierapolisli” ismine rastlanılmadığını belirten C. Humann, “Laodikeialı” isminin⁶⁶ sıklıkla yer almasını “iki antik kentin birbiriyle bağlantılı” olduğu sonucuna ulaşmıştır⁶⁷. Yazıt çevirilerinden yola çıkan C. Humann, Hierapolis ve Laodikeia arasında ticarete, mimari yapılarda ve özellikle nekropollerindeki mezar gruplarının benzerliklerini de açıklamıştır⁶⁸.

Antik Dönem yazarı Strabon’da Hierapolis ile Laodikeia’dan “*Geographika*” adlı eserinde bahsetmiştir. Strabon, Mesogis’in yakınlarında yer alan Laodikeia’nın karşısında Hierapolis olduğunu ve sıcak su kaynaklarının bulunduğunu, bu sıcak suyun hemen donup taşlaştığını ve taşlaşan bu suyun insanlar tarafından çukurlara akıtılarak traverten elde ettiklerini⁶⁹ ve Hierapolis’te yaşanan bu durumun suları içilebilir Laodikeia’da da yapıldığından bahsetmiştir⁷⁰. Strabon, her iki antik kente elde edilen bu

⁶¹ D’Andria, 2003: 66-70, **Res.** 41, 42.

⁶² Örneğin her iki antik kentte yer alan yer altı oda mezarlarına giriş bir dromosla sağlanmıştır ve mezar odasında örgü tekneler ya da çay taşı örgülü klineler bulunmaktadır (**a.g.e.** 2015: 121).

⁶³ Şimşek, 1997: 18; **a.g.e.** 2015: 121.

⁶⁴ Şimşek, 1997: 19-21; **a.g.e.** 2015: 123, 124.

⁶⁵ Carl Humann, *Ergänzungs-Heft: Altertümer von Hierapolis-61*, Archäologisches Institut des Deutschen Reiches-Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, Berlin, Band-4, 1898: 34, 35.

⁶⁶ Hierapolis’te sadece Laodikeialı değil Romalı, Yunanlı, Aphrodisiaslı, Laginalı, Sardesli insanların da yaşadığı mezar yazıtlarındaki çevirilerden anlaşılmıştır (Humann, 1898: 33-36).

⁶⁷ Humann, 1898: 35, Ayrıca Bkz. **Nr.** 33-35.

⁶⁸ Humann, 1898: 23-27, 34.

⁶⁹ Strabon, *Geographika: Antik Dönem Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 179.

⁷⁰ Strabon, 2015: 180.

traverteni özellikle çitlerin yapımında kullanıldığını da açıklamıştır⁷¹. Strabon'un da anlatımlarından anlaşılıyor ki Hierapolis ve Laodikeia'nın genel topografik yapılarının benzer olduğu ve her iki antik kentte de yine benzer uygulamaların görüldüğüdür⁷². T. Ritti'de Hierapolis ile Laodikeia'nın arasında özel bir ilişkinin olduğunu vurgulamıştır⁷³. C. Humann'ın yaptığı açıklamalardaki gibi T. Ritti'de yaptığı mezar yazıtı çevirilerinden sonra Hierapolis'in yerli halkının dışında farklı kökenlere sahip geçici ya da kalıcı yabancıların antik kentte buldukları sonucuna ulaşmıştır⁷⁴. Mevcut epigrafik verilerin, Hierapolis'in bir "Metropol" kenti olduğunu da kanıtlamıştır⁷⁵. Dolayısıyla Hierapolis çoklu yapısının yanında Laodikeia ile arasındaki ilişkinin sağlam zeminler üzerine oturduğunu T. Ritti, mezar yazıtlarındaki çevirileri sonrasında belgelemiştir⁷⁶.

Lykos Vadisi'nin iki önemli antik kenti olan Hierapolis ve Laodikeia mezar yontuculuğu kıyaslandığında hemen hemen benzer stil ve konuların işlendiği görülmüştür⁷⁷. Bu durumun kaynağı ise C. Şimşek, "Hellenistik Bergama Ekolünün" etkili olmasıyla açıklamıştır⁷⁸. Çünkü Bergama'nın Roma hakimiyetine girmesiyle, Bergamalı sanatçılar başta Tralleis olmakla Hierapolis ile Laodikeia'ya yerleşmişlerdir⁷⁹. Bergamalı sanatçıların bu antik kentlerde⁸⁰ yaşamaya başlamasıyla birlikte -C. Şimşek'e göre- özellikle Roma İmparatorluk Dönemi eserlerinde Antoninler Dönemi'nin İS 2. yüzyılın barok sanatıyla (mezarlar, heykeltıraşlık eserler, kamu yapıları vb) karşılaşılmıştır⁸¹.

⁷¹ Strabon, 2015: 179, 180.

⁷² Metin içinde Bkz. dip not: 22-24, 34, 36, 40, 46.

⁷³ Tullia Ritti, *Hierapolis Di Frigia IX: Storia E Istituzioni Di Hierapolis*, MAIER-Missione Archaeologica Italiana a Hierapolis – Ege Yayınları, İstanbul, 2017, pp. 98.

⁷⁴ Ritti, 2017: 55, 56.

⁷⁵ Ritti, 2017: 56.

⁷⁶ Ritti, 2017: 97, 98.

⁷⁷ Celal Şimşek, "Laodikeia ve Mermer", ed. N. Kömürcüoğlu, 7. Kömürcüoğlu Uluslararası Taş Heykel Kolonisi, Kültür Sanat Turizm ve Tanıtım Vakfı, 2017, s. 100.

⁷⁸ Şimşek, 2017: 100.

⁷⁹ Şimşek, 2017: 100.

⁸⁰ Örneğin Erken Roma Dönemi'nden itibaren Aphrodisias'ta, antik kentlere hitap eden bir yontu sanatı gelişmiştir. Sanat yönüyle Aphrodisias, Laodikeia ve Hierapolis'le olan iletişimleri (ticaret, din vb) sayesinde özellikle yontuculukta, elbise kıvrımlarındaki derin matkap işçiliğiyle vurgulanan ışık-gölge kontrastı ve beraberinde plastik eserlerde görülen "Arkaik-Klasik" etkiler, Hierapolis ile Laodikeia antik kentlerinde sıklıkla karşılaşılan benzer özellikler olmuştur (Şimşek, 2017: 100).

⁸¹ Şimşek, 2017: 100.

İKİNCİ BÖLÜM

HİERAPOLİS, LAODİKEİA GİRLANDLI LAHİTLERİ

Kat. No. 1 Hierapolis antik kentinde, **Kat. No. 2** ise Laodikeia antik kentinde bulunmuştur. Bugün farklı müzelerin teşhirinde⁸² yer alan bu iki büstlü girlandlı lahdin benzer yönlerinin yanında farklılıklarının da bulunması çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Tartışmaların başını ise -hatta en önemlileri- “Atölye” sorunu ve “Lahitlerin Birbirleriyle Olan İlişkilerinin Ne Olduğu” konusu çekmektedir. Örneğin F. Işık⁸³, M. Waelkens⁸⁴, G. Koch ile H. Sichtermann⁸⁵, C. Şimşek⁸⁶ gibi bilim insanları, Hierapolis ve Laodikeia’daki büstlü girlandlı lahitlere yaptıkları çalışmalarda atıflarda bulunsalar bile görüş ayrılıklarına düştükleri anlaşılmaktadır. F. Işık, Hierapolis ve Laodikeia büstlü girlandlı lahitlerinin ana grup atölyelerinden birine ait olduğunu düşünürken⁸⁷, C. Şimşek ve H. Yıldız, Laodikeia kentinde girlandlı lahit yapan, kente özgü yerel bir atölyenin varlığını kabul ederek, **Kat. No. 2**’nin Laodikeia atölyesine ait olduğunu⁸⁸; M. Waelkens, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin Dokimeion atölyesiyle bağlantısının olduğunu anlatırken⁸⁹; G. Koch ile H. Sichtermann’da **Kat. No. 1**’in Dokimeion ve Laodikeia girlandlı lahitleriyle bir ilişkisinin olduğunu açıklamışlardır⁹⁰.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılıyor ki; Hierapolis ve Laodikeia’da bulunan iki büstlü girlandlı lahdin atölyesinin net olmamasıyla birlikte detaylı çalışmaların daha önceki süreçlerde yapılmaması tartışmaların kısır bir döngüye dönüşmesine sebep olmuştur. Çünkü her iki girlandlı lahdin ne Hierapolis’te ne Laodikeia’da ne de Anadolu’da devamlarıyla karşılaşılmamıştır. Tekil olan ve tip

⁸² **Kat. No. 1** Hierapolis Arkeoloji Müzesi Lahitler ve Heykeller A Salonu Teşhirinde, **Kat. No. 2** İzmir Arkeoloji Müzesi Tarih-Sanat Salonu Zemin Kat Teşhir Salonunda bulunmaktadır.

⁸³ Fahri Işık, “Zu Produktionsbeginn und Ende der Kleinasiatichen Girlandensarkophage der Hauptgruppe”, ed. G. Koch, *Akten Des Symposiums ‘125 Jahre Sarkophag-Corpus’ Marburg 4-7 October 1995/Sarkophag-Studien Band: 1*, Verlag Philipp von Zabern>Mainz am Rhein, 1998, pp. 292, Bkz. **Taf.** 118.

⁸⁴ Marc Waelkens, *Dokimeion: Die Werkstatt der Repräsentativen Kleinasiatichen Sarkophage; Chronologie und Typologie Ihrer, Ihrer Produktion*, Berlin, 1982, **Taf.** 7, 1-4.

⁸⁵ Guntram Koch und Helmut Sichtermann, *Römische Sarkophage*, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung München, Deutschland, 1982, pp. 531, 533, 534, Bkz. **Taf.** 527.

⁸⁶ Celal Şimşek, “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S. 85, İstanbul, 1998, s. 55.

⁸⁷ Işık, 1998: 280.

⁸⁸ Haşim Yıldız ve Celal Şimşek, “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri (A ve B)”, *Ricerche Archeologiche Turche Nella Vella Del Lykos*, Università Di Lecce: Scuola di Specializzazione in Archeologia Classica e Medioevale-6, 2000, pp. 142, 143; Şimşek, 1998: 55, 56.

⁸⁹ Waelkens, 1982: 5-8, **Taf.** 7, 1-4.

⁹⁰ Koch und Sichtermann, 1982: 534.

yönünden de birbirlerine benzeyen **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin çalışma içerisinde öncelikle genel niteliklerine değinilip, karşılaştırmalı arkeoloji yöntemi kullanılarak Anadolu'daki ana grup atölyelerinden hangisine ait oldukları saptanılmaya çalışılacaktır.

2.1. GENEL NİTELİKLER

Kat. No. 1 (Lev. I-Res. 1-3) ve **Kat. No. 2**'nin (Lev. II-Res. 4-6) tekneleri dikdörtgen formdadır ve köşeleri yuvarlatılarak oluşturulmuş olan lahitlerin pervazları dışarı doğru çıkıntılıdır⁹¹. Pervazlar, düz bantlarla şekillendirilmiştir. **Kat. No 2**'deki lahdin pervazlarındaki bant bezemeleri, **Kat. No. 1**'deki lahdin pervazlarındaki bant bezemelerine göre hem daha çok detaylandırılmıştır hem de daha derinlikli yapıldığı gözlemlenilmiştir.

Dört cepheleri de tam işli olan Hierapolis ve Laodikeia girlandlı lahitlerinin ön uzun yüzleri (Lev. III-Res. 7, 8) ile dar yüzlerindeki (Lev. V-Res. 14, 15) temel şablonu benzer özellikler taşırken, girlandlı lahitlerin arka uzun yüzlerindeki (Lev. III-Res. 9 / Lev. IV-Res. 10) temel şablonun tamamen farklılaştığı görülmektedir. Her iki lahdin de benzer ve farklı yönleri bulunduğundan dolayı üzerlerinde yer alan girlandlar, girland taşıyıcıları, büstler, masklar ve Gorgo başları ayrı ayrı değerlendirilecektir.

2.1.1. GİRLANGLAR

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**'nin girlandları birbirlerinden farklı olacak şekilde tasarlanmıştır. **Kat. No. 1** meyveli girland sarmallarından oluşturulmuşken⁹² (Lev. III-Res. 7); **Kat. No. 2**'nin girland sarmalları yapraklardan⁹³ (Lev. III-Res. 8)

⁹¹ Ö. Turak'a göre lahitlerde yapılmış olan (üst-alt) pervaz betimlemelerine İS 140-160 yıllarına tarihlenen örnekler ile İS 3. yüzyılın başlarına tarihlenen lahitler örneklerinde karşılaşılmıştır (Turak, 2011: 38). Örneğin Prokonnesos'da (Koch, 2010: **Res.** 22, **Res.** 27, 28 vb) ya da Dokimeion'da bu tarihler arasında yapılmış pervazları dışarı doğru çıkıntılı girlandlı lahitler bulunmaktadır (Yıldız ve Şimşek, 2000: **Res.** 26).

⁹² Örneğin Aphrodisias (Işık, 2007: **Taf.** 5-**Kat.** 10, 1-4; **Taf.** 6-**Kat.** 11, 3 vb), Ephesos (Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 505/06), Prokonnesos (Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 509), Philadelphia (Koch und Sichtermann: 1982: **Abb.** 513), Iasos (Koch und Sichtermann: 1982: **Abb.** 515), Perge (Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 533) gibi antik kentlerin lahitlerinde de meyveli girland bezemeleri bulunmaktadır. Fakat buralarda görülen meyveli girlandların oluşumları **Kat. No. 1**'in meyveli girlandlarından (Lev. III-Res. 7) tamamen farklıdır.

⁹³ Örneğin Antalya G3 (Waelkens, 1982: **Taf.** 3. 3), Denizli G2 (Işık, 1993: **Taf.** 3. 2, 3), Malibu G1 (Işık, 1993: **Taf.** 3. 1), Berlin G1 (Işık, 1993: **Taf.** 3. 4), Laodikeia A (Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig.** 1, 6), Lodikeia B (Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig.** 17, 18), Apameia (Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig.** 26) gibi lahitlerin de yapraklardan oluşturulmuş girland bezemeleri bulunmaktadır. Fakat bu lahitlerin yapraklı

oluşturulmuştur. Dolayısıyla biri meyveli girland sarmalı diğeri yapraklı girland sarmalı olan bu lahitlerin girlandları birbirleriyle kesinlikle karşılaştırılmaz⁹⁴.

Çalışma içerisinde değerlendirilen her iki lahdin de girlandları arasındaki “ortak nokta” olarak nitelendirebileceğimiz kısımlar; merkezlerine asılmış olan haşhaş bezemeleri ve girlandların boğum yerlerinden bir kurdele yardımıyla bağlanarak taşıyıcılarının omuzları üzerinde yükselmeleridir. Fakat girlandlardaki kurdele boğum şekilleri de birbirlerinden ayrılmaktadır. **Kat. No. 1**'in girland boğumları daha uzun ve iki bölmeli yapılmışken; **Kat. No. 2**'nin girland boğumları daha kısa ve tek bölmelidir. Girlandların birleştirilmesinde kullanılmış olan bağların boğum şekilleri de birbiri içerisinde farklılık göstermektedir. **Kat. No. 1**'in girland bağındaki boğum şekli ile **Kat. No. 2**'nin girland bağındaki boğum şeklinin farklı olması “Acaba meyveli girlandlar ile yapraklı girlandların bağlarındaki boğum tarzları da mı birbiri içerisinde farklı olacak şekilde yapılıyor?” sorusunu akla getirmektedir. Bu soruya kesin bir cevap verilemese de⁹⁵ meyveli girlandlar ile yapraklı girlandların kurdele bağlarındaki boğumların farklı yapıldığı su götürmez bir gerçektir. Çünkü örneğin Lucca F1 lahdi⁹⁶ ile Casino Rospigliosi/Roma lahdinin⁹⁷ girlandları meyvelerden oluşturulmuştur ve kurdele bağları, **Kat. No. 1**'in kurdele bağlarıyla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte Apameia lahdinin⁹⁸ ve Denizli G2 lahdinin⁹⁹ girlandlarındaki kurdele bağları da **Kat. No. 2**'nin kurdele bağlarıyla aynı özellikleri sergilemektedir. O zaman burada şu sonuca ulaşabiliriz: Lahitlerde özellikle girlandların taşıyıcıların omuzları üzerinde yükselmesinde kullanılmış olan bağlarda belli bir standartın temel alındığının göstergesi olabilir. Örneğin meyveli girlandların birleştirilme esnasında kullanılmış olan bağlardaki boğmalar ile yapraklı girlandların birleştirilmesinde kullanılmış olan bağlardaki boğmalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte kendi grupları içerisinde yani meyveli girlandların birleştirilmesinde belli bir standart, yapraklı girlandların birleştirilmesinde belli bir standart izlenilmiş olabilir. Bu da meyveli ve

---

girland bezemelerinin oluşumu **Kat. No. 2**'nin yapraklı girlandlarından (Lev. III-Res. 8) tamamen farklı olacak şekilde tasarlanılmıştır.

⁹⁴ Danışmanım Prof. Dr. Fahri Işık bu durumu sözlü olarak açıklamıştır.

⁹⁵ Çünkü bugüne kadar girlandlarda kullanılmış olan bağlardaki şekiller üzerinde herhangi bir araştırma ya da çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla burada ancak ortaya konulmuş olan bir teori üzerinden yorum yapılabilir...

⁹⁶ Işık, 1993: **Taf.** 11. 2.

⁹⁷ Himmelmann, 1974: **Taf.** 23.

⁹⁸ Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig.** 26.

⁹⁹ Waelkens, 1982: **Taf.** 2. 2, 3.

yapraklı girlandların arasındaki bağlarda bile -yukarı verilmiş olan örneklerde görüldüğü gibi- izlenilmiş olan bir temel standardın olabileceğini düşündürmektedir. Çalışma içerisinde değerlendirilen girlandlı lahitlerin kurdele boğum yerlerinden lahit zemine uzatılmış Taenia¹⁰⁰ sarmalları bulunmaktadır. **Kat. No. 1**'in Taeniaları, **Kat. No. 2**'ye göre biraz daha uzun yapılmıştır. **Kat. No. 2**'nin Taeniaları yumuşak kıvrımlarla lahit zeminde döndürülmüş ve bu Taenialar lahit zemininden kopartılarak şekillendirilmişken; **Kat. No. 1**'in Taeniaları dalgalandırılarak şekillendirilmiştir. Ayrıca **Kat. No. 1**'in Taenia uçlarından “S” çizen girift bezemeleri bulunmaktadır (Lev. I-Res. 1-3); fakat **Kat. No. 2**'de böyle bir bezeme unsuru ile karşılaşılması (Lev. II-Res. 4-6).

Zeminden kompakt bir şekilde yükseltilmiş olan **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin girlandları düzenli bir profile sahiptir. **Kat. No. 1**'in girlandını oluşturan meyve bezemeleri sade bir yapıdadır. Çok fazla matkap derinliğinin gözlemlenmediği meyve bezemelerinin yine de birbirlerinden ayırt edilebilecek şekilde biçimlendirilmiştir (Lev. VI-Res. 19). Bu ayırım, **Kat. No. 1**'in girlandlarını oluşturan meyve bezemelerinin “yuvarlak-oval” bir yapıda olduğu için yapılabilmektedir. **Kat. No. 2**'nin girland yaprakları ise derin kanallardan oluşturulmuştur. Yaprak damarları da detaylandırılan girlandın yaprakları üzerindeki oyuklar sayesinde ışık-gölge kontrastının da yaratıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yaprakların birleşim yerlerinde matkapla yapılmış damla şeklindeki oyuklar şekillendirilmiştir ve yaprak uçları yuvarlatılarak detaylandırılmıştır (Lev. VI-Res. 20). **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin girlandları lahit zemininde kaideye yakın olacak şekilde detaylandırılmıştır. Her iki lahdin de girlandları oldukça kalındır ve kavis yaptıkları alanda girlandların gevşediği hatta **Kat. No. 2**'de **Kat. No. 1**'e göre bu gevşemenin daha çok olduğu görülmektedir. Çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin girland oluşumundaki özellikleri, Antoninler Dönemi içerisinde yapılmış olan girlandlı lahitlerde görmek mümkündür¹⁰¹. Bu dönemde yapılmış olan lahitlerde matkabın yoğun olarak kullanılmasıyla birlikte girlandlarda örneğin **Kat. No. 2**'de

---

¹⁰⁰ Taenia bezemesi D. Berges'in yapmış olduğu açıklamaya göre; kurban edilmek üzere tapınaklara götürülen koç ya da boğaları süslemek amacıyla hayvanların boynuzlarına bağlanan bir çeşit kurdele ya da bez parçasına verilen isimdir. Girlandlı lahitler de ise Taenia bezemeleri, koç ya da boğa başlarında olduğu gibi lahitlerde de süslemek için kullanılmıştır (Berges, 1993: 23).

¹⁰¹ Fahri Işık, “Ein Wiedergefunderer Girlandensarkophag in Milet”, İstanbuler Miteulungen 36, 1986, pp. 174.

olduğu gibi ışık-gölge kontrastı yapılmıştır¹⁰². Bu sayede girlandları oluşturmuş olan meyve ve yaprakların hatları rahatlıkla izlenilebilmiştir¹⁰³. Antoninler Dönemi içerisinde yapılmış olan **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin dışında örneğin Apameia lahdinde de yapılmış olan girlandlar, lahdin kaidesine yakın olacak şekilde detaylandırılmıştır ve girland gevşekliği **Kat. No. 2**'deki kadar olmasa da burada da ışık-gölge kontrastının uygulandığı gözlemlenilmiştir¹⁰⁴; ya da H. Yıldız ve C. Şimşek tarafından Laodikeia B grubu içerisinde¹⁰⁵ değerlendirilmiş olan lahdin de girlandlarının kaideye yakın olacak şekilde detaylandırıldığı ve girlandların kavis yaptığı alanlarda gevşedikleri görülmüştür; ayrıca tüm bunlarla birlikte **Kat. No. 2**'nin girlandlarında görülen ışık-gölge kontrastının burada da uygulandığı gözlemlenilmiştir¹⁰⁶.

Hierapolis lahdinin ön uzun yüzü ile (Lev. III-Res. 7), Laodikeia lahdinin ön ve arka uzun yüzlerinde çift girland bezemesi (Lev. III-Res. 8, 9) bulunmaktadır. Anadolu girlandlı lahit geleneğine bakıldığında ise gerek Pamphylia¹⁰⁷, Aphrodisias¹⁰⁸, Ephesos'da¹⁰⁹ olsun gerekse Prokonnesos'da¹¹⁰ olsun, atölyelerin arasında kompozisyon ve işçilik farkları bulunsa da lahitler -genellikle- uzun yüzlerinde üç girland bezemesi¹¹¹ ile tasvir edilmiştir¹¹². Bundan dolayı Anadolu bağlamında değerlendirilen **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin uzun yüzlerdeki çift girland bezemelerinin, bu geleneğin dışında kaldığı görülmektedir¹¹³. Roma ve Attika'da üretimi yapılmış olan lahitlerde ise çift

¹⁰² Işık, 1986: 174.

¹⁰³ Işık, 1986: 174, 175 vd.

¹⁰⁴ Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 26**.

¹⁰⁵ Laodikeia B lahdi için Bkz. Yıldız ve Şimşek, 2000: 141-143.

¹⁰⁶ Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 17** (Girlandlı lahit, Dokimeion atölyesi içerisinde değerlendirilmiştir).

¹⁰⁷ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb. 533**; Özgür Turak, *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s. 70-90, Bkz. **G1-G39**.

¹⁰⁸ Fahri Işık, *Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias*, Verlag Philipp von Zabern-Mainz am Rhein, Deutschland, 2007, **Kat. 1-18**, **Kat. 1** und **2** (**Taf. II**; 1-4; 10, 1-4), **Kat. 5** (**Taf. 1**; 4), **Kat. 13** (**Taf. 7**; 2), **Kat. 6** (**Taf. 3**; 2, 3), **Kat. 19-80**; Koch und Sichtermann, 1982: pp. 517, 518, Bkz. **Abb. 16**.

¹⁰⁹ Koch und Sichtermann, 1982: 505/06, 508, 509, Bkz. **Abb. 3, 14**; Işık, 1998: 278-281, Bkz. **Taf. II0-II9**.

¹¹⁰ Nuşin Asgari, "Die Halbfabrikate Kleinasiatischer Girlandensarkophage und ihre Herkunft", *Archaeologischer Anzeiger*, 1977, pp. 329; Koch und Sichtermann, 1982: 484, Bkz. **Abb. 9.1, Abb. 10-12**.

¹¹¹ ...Anadolu'da üretimi yapılmış olan lahitlerin girland sayısını ve yönünü belirleyen uzun kenarlardaki kanonik şemadır (Işık, 1993: 111).

¹¹² Nuşin Asgari, "Uşak Selçukler ve Çevresinden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, S.XXVI-2, Ankara, 1981, s. 24, 25.

¹¹³ Anadolu girlandlı lahit geleneğinde tam bir tutarlılıktan bahsedilemez. Çünkü Anadolu'da üretimi yapılmış olan lahitlerin kimisinde üç girland bezemesi (örneğin üç bezemeli girlandlar için Bkz. Işık, 1993: **Taf. 2. 1, 4, Taf. 2. 2, 3 vb**) kimisinde de çift girland bezemesi (örneğin çift bezemeli girlandlar

girland bezemeleriyle karşılaşılmış hatta çift girland bezemeleri hem Roma'nın hem de Attika'nın girlandlı geleneğinin temsilcilerini oluşturmuştur¹¹⁴. Roma girlandları genelde farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle tasarlanmıştır¹¹⁵ ve bununla birlikte az sayıda olsa bile yapraklı girland bezemelerinin yapıldığı da bilinmektedir¹¹⁶. Bu bağlamda **Kat. No. 1**'in meyveli girlandı ile **Kat. No. 2**'nin yapraklı girlandı Roma girlandlarıyla benzerlik gösterir; fakat Roma üretimi olan girlandlarda süsleme öğelerinin daha detaylı yapıldığı gözlemlenirken, **Kat. No. 1**'in girlandlarının ve **Kat. No. 2**'nin girlandlarının daha sade olduğu gözlemlenilmiştir. Örneğin Malibu'da yer alan meyveli girland bezemesi¹¹⁷ ve Palermo'da yer alan meyveli girland bezemeleri¹¹⁸ Roma üretimleridir. Buralarda yapılmış olan girland öğeleri **Kat. No. 1**'e kıyasla hem daha detaylıdır hem de girland içerisinde yer alan meyve figürleri daha çoktur. Berlin-Carefelli¹¹⁹, Ostia¹²⁰, Beroia¹²¹, Thessaloniki¹²², Nikopolis¹²³, Patras¹²⁴, Atina¹²⁵ gibi antik yerleşkelerde Roma ve Attika tipinde olan meyveli girland bezemeleri (uzun yüzlerde iki tane girland bezemesi bulunmakta) **Kat. No. 1** ile kıyaslandığında, girlandı oluşturan unsurların daha derinlikli yapılarak Barok sanat uygulandığı görülmüştür; ayrıca meyvelerin detaylandırılmasında ki çeşitliliğin bol olmasıyla birlikte meyvelerin arasına yapılmış olan yaprak¹²⁶ bezemelerinin olduğu da göze çarpmaktadır. Buralarda

---

için Bkz. Işık, 2007: **Taf. 54-Kat. 99**, 1-4 vb) görülmektedir. Dolayısıyla Anadolu lahitlerinde yapılmış olan girlandlarda bir tutarsızlığın olduğu F. Işık'ın yaptığı araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir (Işık, 1993: 12, 13)... Bununla birlikte Anadolu'nun aksine kentsel Roma eserlerinin tipolojik ve motive edici bir geleneğin başlangıcını oluşturduğu da bilinmektedir. Daha sonraki süreçlerde de Roma, sabitlenmiş olan temel şablonunu yani çift girlandlarını kesintisiz bir şekilde devam ettirmiştir (Işık, 1993: 13)...

¹¹⁴ Roma ve Attika girlandlı lahitleri için Bkz. Helga Herdejürgen, *Stadrömische und Italische Girlanden-Sarkophage*, Gebr. Mann Verlag Berlin, 1996, pp. 17-37; Dietrich Berges, "Frühe Girlanden Sarkophage in Kleinasien", ed. G. Koch, *Grabeskunst Der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp von Zabern>Mainz am Rhein, 1993, pp. 23, 24; Guntram Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. Z. İlgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 152, 153; Turak, 2011: 43 (dip not: 158); Fahri Işık, "Zur Kontinuitätsfrage der Kleinasiatichen Girlandensarkophage Während des Hellenismus und der Frühen Kaiserzeit", ed. G. Koch, *Grabeskunts der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp Von Zabern>Mainz Am Rhein, 1993, pp. 13, 14.

¹¹⁵ Berges, 1993: 23.

¹¹⁶ Herdejürgen, 1996: 19, 20; Berges, 1993: 23, 24.

¹¹⁷ Malibu, J. Paul Getty Müzesi girlandları bitirilmemiş lahit için Bkz. Koch, 2001: **Fig. 24**.

¹¹⁸ Palermo, Bölge Müzesi'nde yer alan girlandlı lahit için Bkz. Koch, 2001: **Fig. 25**.

¹¹⁹ Koch und Schterman, 1982: **Taf. 3**.

¹²⁰ **a.g.e.** 1982: **Taf. 8**.

¹²¹ **a.g.e.** 1982: **Taf. 373**.

¹²² **a.g.e.** 1982: **Taf. 391/92**.

¹²³ **a.g.e.** 1982: **Taf. 396**.

¹²⁴ **a.g.e.** 1982: **Taf. 397/98**.

¹²⁵ **a.g.e.** 1982: **Taf. 467-469**.

¹²⁶ Örneğin Attika lahitlerinin girlandlarının arasında yaprak bezemeleri de bulunmaktadır (Koch und Sichtermann, 1982: **Taf. 467-469**).

yapılmış olan girlandların meyveleri üst üste gelecek şekilde tasarlanılmıştır ve meyvelerdeki yuvarlak yapıların ışık-gölge kontrastı kullanılmasıyla birlikte özellikle detaylandırmalardaki gölgeli çalışmaların, **Kat. No. 1**'in girland işçiliğinde yapılmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere **Kat. No. 1**'in girland işçiliği (Lev. VI-Res. 19) Roma ve Attika¹²⁷ girland işçiliğinden tamamen farklı bir yapıda oluşturulmuştur. **Kat. No. 2**'nin de çift girland bezemeleriyle birlikte yapraklardan meydana gelmesi Roma ve Attika ile benzer olduğunu gösterse de örneğin Beirut'da¹²⁸ görülen lahdin yapraklı girlandlarının işçilikleri **Kat. No. 2**'den ayrılmaktadır. **Kat. No. 2**'nin girlandını oluşturan yapraklar (Lev. VI-Res. 20) hem daha sıkı ve daha küçük hem de yapraklar birbirlerinden derin oluklar sayesinde ayrılarak tasarlanmışken; Beirut'tan verilen örnek de girland yapraklarının daha geniş ve yapraklarının üst üste gelecek şekilde tasarlandığı gözlemlenmiştir. Anadolu içerisinde Attika tipinde, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de olduğu gibi uzun yüzlerinde çift girland taşıyan lahit örnekleri bulunmaktadır. Özellikle bu tip lahitlere Anadolu'da Kilikia Bölgesi'nde rastlanılmıştır¹²⁹. Örneğin Attika tipinde olan Elaiussa Sebaste lahdinin de uzun yüzünde çift girland bezemeleriyle¹³⁰ karşılaşılmıştır. Fakat yukarıda da açıklandığı gibi Attika tipi lahitlerin içerisinde değerlendirilmiş olan Elaiussa Sebaste lahdinin girland işçilikleri¹³¹ hem **Kat. No. 1**'den hem de **Kat. No. 2**'den tamamen ayrılmaktadır. Verilen örneklerin karşılaştırmaları sonucunda çalışma içerisinde değerlendirilen **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin girland işçiliklerinin Roma ve Attika'nın girland işçilikleriyle uzaktan yakından bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Roma ile Attika işçiliğinden tamamen farklı olacak şekilde yapılmış olan **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin girland işçilikleri, Anadolu'da üretimi yapılmış olan girlandların sadeliğini¹³² taşımaktadır. Anadolu'da **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de görülen çift girland bezemesine benzer üretimi yapan bir tek Dokimeion atölyesi bulunmaktadır.

---

¹²⁷ Attika girlandlarında da tıpkı Roma'da olduğu gibi detaylı işçiliği ve figüratif çokluğu bulunmaktadır (Koch, 2001: 435-438, Bkz. **No. 1-7**).

¹²⁸ **a.g.e.** 1982: **Taf.** 563.

¹²⁹ Asgari, 1981: 22, 23.

¹³⁰ Asgari, 1981: 22-25.

¹³¹ Elaiussa Sebaste lahdi kireç taşından Kilikia Bölgesi'nde üretilmiştir. Gerek girland bezeme şekilleriyle olsun gerekse girland taşıyıcılarıyla olsun (orta motif taşıyıcısı bir kartaldır; köşe taşıyıcıları ise Eroslardır) **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'den tamamen farklı olacak şekilde tasarlanılmıştır (Çelik, 2010: Lev. LIIa-Çiz. 17a).

¹³² Anadolu'da girlandı oluşturan unsurların yani meyve, yaprak gibi bezekler Roma ve Attika'da olduğu gibi çeşitliliği fazla olacak şekilde yapılmamıştır (Koch, 2001: 1).

Atölyede¹³³ yoğun olarak İS 2 yüzyılda girlandlı lahitlerin üretimine başlanılmıştır¹³⁴. Oldukça kapalı bir grubun temsilcisi olan Dokimeion atölyesi, Roma ve Attika'dan farklı olduğu gibi Anadolu girlandlı lahit geleneğinden de farklıdır¹³⁵. Farklı bir işçilik stiline sahip olan Dokimeion atölyesi¹³⁶, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de olduğu gibi ana grup içerisinde değerlendirilen çift girland bezemeli lahitlerin üretimini yapmıştır¹³⁷. Atölye Geç Claudian Dönemi'nde girlandlı lahitlerin üretimine başlamış ve İS 165'e kadar bu üretim devam etmiştir¹³⁸. Girland bezemelerinde hem meyveli hem de yapraklı üretim yapan Dokimeion atölyesinin işçiliği, Anadolu girland işçiliğinden ayrılmıştır¹³⁹. Anadolu'dan kalma Hellenistik Dönem girlandlı¹⁴⁰ lahitlerinde olduğu gibi meyveli girlandın¹⁴¹ üretimini yapan Dokimeion, bu üretimi Traian Dönemi'nden Antoninler Dönemi'ne kadar sürdürmüştür. Ardından meyveli girlandın yerini alan yapraklı girland bezemeleri¹⁴² üretilmeye başlanılmış ve İS 160'da tekrardan meyveli girland üretimine geçilmiştir¹⁴³. F. Işık, Dokimeion atölyesinin dışında Pamphylia'da yer alan Perge atölyesinde de ana grubun üretiminin yapıldığını belirtmiştir¹⁴⁴. Wiegartz ve Ferrari'de Pamphylia üretimi olan lahitlerin Dokimeion ile bir bağlantısının olduğunu vurgulamışlardır¹⁴⁵. G. Koch, Pamphylia'da Dokimeion girlandlı lahitlerinin yoğun

¹³³ Dokimeion atölyesi, İS 1. yüzyılda kullanılmaya başlanılmıştır (Waelkens, 1982: 128).

¹³⁴ Waelkens, 1982: 128.

¹³⁵ Koch, 2001: 165.

¹³⁶ Dokimeion atölyesi girlandlı lahitlerinde, Anadolu'da pahalı ve işçilik bakımından da görkemli bir grubu oluşturmuştur. Fakat kapalı bir grubun temsilcisi olan bu lahitler, Roma ve Attika üretimlerindeki girlandlı lahitlere göre de oldukça azdır. Bununla birlikte Dokimeion girlandlı lahitlerine yapılmış olan işçilik unsurlarıyla da yani lahitlerdeki süsleme öğeleriyle özgün eserler üretmişlerdir (Asgari, 1981: 16).

¹³⁷ Ana grup girlandlı lahitleri için Bkz. Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143; Guntam Koch, *Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. B. Varkıvaç, Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2010, **Res. 70. 2**, **Res. 71**.

¹³⁸ Waelkens, 1982: 6, 7.

¹³⁹ Waelkens, 1982: 7.

¹⁴⁰ Anadolu'da Hellenistik Dönem'de üretilmiş olan girlandlı lahitler de durgun ve net olmayan süsleme stilleri görülmüştür (Işık, 1993: 9, 10). Örneğin Çanakkale girlandlı lahdinde (Işık, 1993: **Taf. 2. 1**), Bubon girlandlı lahdinde (Işık, 1993: **Taf. 2. 2**), Ephesos girlandlı lahdinde (Işık, 1993: **Taf. 3. 1, 2**), Aphrodisias girlandlı lahdinde (Işık, 1993: **Taf. 3. 3**) yapılmış olan bezeme öğeleri arasında net olmayan stillerin bulunduğu F. Işık tarafından belirlenmiştir (Işık, 1993: 10-13).

¹⁴¹ Örneğin Dokimeion meyveli girlandlı lahitleri için Bkz. Koch, 2010: 25, Ayrıca Bkz. **Res. 18. 6**, **Res. 47**.

¹⁴² Örneğin Dokimeion yapraklı girlandlı lahitleri için Bkz. Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 26**, **Fig. 27**, **Fig. 28**.

¹⁴³ Waelkens, 1982: 7.

¹⁴⁴ Fahri Işık, "Neue Überlegungen zu einem Sarkophagfragment in Münster", ed. R. Habelt, *Asia Minor Studien-Studien zum Antiken Kleinasien V / Band 44*, Forschungsstelle Asia Minor im Seminar für Alte Geschichte der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, 2002, pp. 137.

¹⁴⁵ Waelkens, 1982: 105 (dip not: 276).

olduğunu ve üretiminde Dokimeion tiplerinin de yapıldığını belirtirken¹⁴⁶; M. Waelkens da, Pamphylia'ya Dokimeion girlandlı lahitlerinin ithal edildiğini¹⁴⁷; Ö. Turak ise Pamphylia'da Dokimeion girlandlı lahitlerinin yerelde üretimlerinin olduğunu belirtmiştir¹⁴⁸. Bilim insanlarının yaptıkları açıklamalardan anlaşılıyor ki Dokimeion ana grubunun Pamphylia'yı etkilediğidir¹⁴⁹. Çünkü M. Waelkens¹⁵⁰, N. Asgari¹⁵¹, F. Işık¹⁵², H. Yıldız ve C. Şimşek'inde belirttiği gibi Pamphylia, Dokimeion ana grubunu yerelinde üretmiştir¹⁵³.

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**'nin uzun yüzlerinde yer alan çift girland bezemelerinin Anadolu'da yer alan Dokimeion atölyesinin ana grubunun üretimini yapan girland bezemeleri ile ilişkisi bulunmaktadır. Hatta konuyla ilgili olarak F. Işık, Hierapolis ve Laodikeia'da yer alan girlandlı lahitlerin ana grubun birer modelleri olduğunu fakat her iki lahdinde farklı stillerde yapıldıklarını belirtmiştir¹⁵⁴. Ancak Anadolu'da **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin Dokimeion ana grubuyla karşılaştırılabileceği bir eser bulunmamaktadır¹⁵⁵. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin ana grup içerisinde yer alan lahitlerle (çift girlandlı olanlar) karşılaştırılabilecek eserleri bulunmadığı için burada sadece çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin girlandlarını oluşturan meyve ve yaprakların işçilikleri, Anadolu girlandlı lahitleriyle karşılaştırılabilir. Örneğin **Kat. No. 2**'nin girlandındaki yaprak bezemeleri (Lev. VI-Res. 20), bugün Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde sergilenen Apameia lahdinin¹⁵⁶ yapraklı girlandları ile benzer özellikler göstermektedir¹⁵⁷ (Lev. VI-Res. 25). Fakat her iki lahdin girland

---

¹⁴⁶ Koch, 2001: 257.

¹⁴⁷ Pamphylia dışında Dokimeion lahitleri, İS 2. yüzyılın başlarından itibaren girlandlı ve serabral lahitler yoğunlukla İtalya'ya da ihraç edilmiştir (Waelkens, 1982: 105-108, 128).

¹⁴⁸ Turak, 2011: 69, 70.

¹⁴⁹ Pamphylia'daki atölye, Dokimeion'un yerel atölyesinin temsilcisidir (Waelkens, 1982: 105). Bölgedeki yerelleşmeyi N. Asgari de araştırmıştır (Asgari, 1977: 349). N. Asgari, Pamphylia'da mermer işleme geleneğinin olmadığını ve buradaki çalışmaların Phrygia'da yapıldığını, nispeten de geç bir tarihte Pamphylia'ya taşındığını anlatmıştır (Asgari, 1977: 349; Waelkens, 1982: 107).

¹⁵⁰ Waelkens, 1982: 107.

¹⁵¹ Asgari, 1977: 349, 350.

¹⁵² Işık, 2002: 137.

¹⁵³ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143; Ayrıca Bkz. **Fig. 1-5, 33; Fig. 1-14, 31-33; Fig. 8-9, 32; Fig. 12-13, 33; Fig. 26** (Dokimeion örneği); **Fig. 1, 7, 8, 12, 14, 31-34.**

¹⁵⁴ Işık, 2002: 135.

¹⁵⁵ Işık, 2002: 137.

¹⁵⁶ Mevlüt Üyümez ve Ahmet İlaslı, "Afyonkarahisar Müzesi-III", ed. R. Oğraş, Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, C. II, S. 13, Afyonkarahisar, 2014, s. 45-50.

¹⁵⁷ F. Işık tarafından ana grup içerisinde değerlendirilmiş olan Apameia lahdinin, Dokimeion atölyesinin bir üretimi olduğu vurgulanmıştır (Işık, 1998: 285-287).

oluşum şekilleri birbirlerinden farklıdır. **Kat. No. 2**'nin girlandlarının daha kalın, gevşek ve hacimli olduğu gözlemlenirken; Apameia lahdinin girlandları **Kat. No. 2**'ye göre daha ince, sıkı ve **Kat. No. 2**'deki gibi girlandların çok hacimli olmadığı gözlemlenilmiştir. Hem Apameia lahdi hem de **Kat. No. 2** ilk başta benzer özellikler gösterebilir de detaya inildiğinde, Apameia lahdinin girlandını oluşturan yaprakların uzun ve yaprak uç kısımlarının sivri bir şekilde yapıldığı; **Kat. No. 2**'nin yapraklarının da kısa ve yaprak uç kısımlarının yuvarlatılarak detaylandırıldığı belirlenmiştir. Bu iki lahdin girlandlarına genel bir şekilde bakıldığında ise Apameia lahdinin girlandını oluşturan yaprakların baklava dilimi şeklinde sıralandığı, **Kat. No. 2**'nin ise bu görüntüden tamamen uzak olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Dokimeion üretimi olan Apameia lahdi ile Laodikeia'ya ait olan **Kat. No. 2**'nin girlandlarının benzer olmasından öte girland işçilikleri birbirlerinden tamamen ayrılmıştır. Aralarındaki ortak nokta her iki lahdinde girlandını oluşturan yaprakların derin oluklar sayesinde ayrı bir şekilde tasarlanmış olmasıdır. Bir başka örnek ise H. Yıldız ve C. Şimşek tarafından değerlendirilen ve Laodikeia B lahdi¹⁵⁸ olarak adlandırılan lahdin girlandını oluşturan yaprak bezemeleri, **Kat. No. 2** ile benzerlik göstermektedir. Burada yapılmış olan yapraklar, **Kat. No. 2**'nin yapraklarından biraz daha büyük olsa da gerek yaprakların derin oluklarla ayrılması gerekse yaprak uçlarının **Kat. No. 2**'de olduğu gibi yuvarlatılarak şekillendirilmesi, her iki lahdin arasındaki benzerliği pekiştirmektedir.

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**'nin girland merkezlerinde -daha öncede belirtildiği gibi- haşhaş bezemeleri yer almaktadır. Her iki lahdin merkezlerinde haşhaş bezemeleri olsa da aralarında farklılıklar olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bunlardan en önemlisi de **Kat. No. 1**'in dar yüzlerindeki girland merkezlerinde haşhaş bezemeleri bulunurken (Lev. V-Res. 14), **Kat. No. 2**'nin dar yüzlerinde yer alan girlandların merkezlerinde haşhaş bezemesi (Lev. V-Res. 15) bulunmamaktadır. Haşhaş bezemelerinin işçilikleri de birbirleri içerisinde farklılıklar göstermektedir. **Kat. No. 1**'in haşhaş bezemeleri, **Kat. No. 2**'ye göre biraz daha uzun ve oval olacak şekilde yapılmışken; **Kat. No. 2**'nin haşhaş bezemeleri yuvarlak bir şekilde yapılmıştır. Ayrıca **Kat. No. 1**'in haşhaş bezemeleri girland yayının direk içinden çıkarılarak detaylandırılmışken; **Kat. No. 2**'nin haşhaş bezemelerinin girland yayının altından

---

¹⁵⁸ Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 17** (Laodikeia B lahdi de Apameia lahdinde olduğu gibi Dokimeion atölyesinin üretimleri içerisinde değerlendirilmiştir).

detaylandırıldığı görülmektedir. Tüm bunlarla birlikte haşhaşların kaideye bakan kısımlarında bulunan pürler de farklıdır. **Kat. No. 1**'in pürleri çatalı olacak şekilde tasarlanmışken; **Kat. No. 2**'nin pürleri dalgalı olacak şekilde tasarlanmıştır. M. Waelkens, Antoninler Dönemi'nde Dokimeion'da görülen girlandların merkezinde küçük bir haşhaş bezemesinin yapıldığını belirtmiştir¹⁵⁹ ve M. Waelkens haşhaş bezemelerinin sadece Antoninler Dönemi içerisinde görüldüğünü açıklamıştır¹⁶⁰. Örneğin **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de görülen haşhaş bezemeleri Side G3¹⁶¹, Lucca F1¹⁶² ve Apameia¹⁶³ lahitlerinin girland merkezlerinde de bulunmaktadır. Buradaki lahitlerin hepsi Dokimeion atölyesinin altında tanımlandıkları¹⁶⁴ için **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin de Dokimeion ile bir ilişkisinin olabileceğini göstermektedir. Çünkü Dokimeion atölyesinin dışında olan diğer atölyelerde merkezlerine yapılmış olan haşhaş bezemeleri ile karşılaşılması¹⁶⁵.

Sonuç olarak **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin girland bezemeleri işçilik yönünden Anadolu'da yer alan Dokimeion atölyesinin ana grup üretimi içerisinde yapılmış olan girland bezemeleriyle benzer özelliklere sahiptir. Bu durum **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin Anadolu girlandlı lahitlerinin üretimi içerisinde olduğunun da göstergesidir.

2.1.2. GİRLAND TAŞIYICILARI

Hierapolis ve Laodikeia lahitlerinin taşıyıcıları, Eroslar ve Nikeler'dir. Eroslar girlandların ortasında, Nikeler ise lahitlerin köşelerinde girland taşıyıcısı olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte Laodikeia lahdinden farklı olarak, Hierapolis lahdinin arka uzun yüzünde yer alan Eroslar bu sefer girland değil bir madalyon taşımaktadırlar ve buradaki Eroslar, lahit zemininde yarı yan yatırılmış pozisyonda antitetik bir şekilde betimlenmiştir.

---

¹⁵⁹ Waelkens, 1982: 7, 8.

¹⁶⁰ Waelkens, 1982: 8.

¹⁶¹ Waelkens, 1982: **NR.** 31.34.37.

¹⁶² Işık, 1993: **Taf.** 11. 1, 2.

¹⁶³ Üyümez ve İlaslı, 2014: 45-50.

¹⁶⁴ Işık, 1993: **Taf.** 11. 1, 2, Waelkens, 1982: 8-10, Ayrıca Bkz. **NR.** 31.34.37, Üyümez ve İlaslı, 2014: 45-50.

¹⁶⁵ Waelkens, 1982: 7-9.

2.1.2.1. EROSLAR

Girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Eroslar, **Kat. No. 1**'in ön uzun yüzünde (Lev. VII-Res. 26), **Kat. No. 2**'nin de ön ile arka uzun yüzlerinde (Lev. VII-Res. 27, 28) detaylandırılmıştır. Her iki lahdin de Eroslar'ının proporsiyonları aynıdır ve her iki lahdin de ön uzun yüzlerindeki Eroslar, kadın büstlerine bakacak şekilde tasarlanılmıştır. Taşıyıcı Eroslar ilk başta benzer özellikler gösterebilir de detaylarına inildiğinde aralarında işçilik yönünden farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre **Kat. No. 1**'in ön uzun yüzünde yer alan Eros'un başı, 3/2 oranında kadın büstüne bakacak şekilde döndürülmüştür. Baş profilden, vücut ise cepheden verilmiştir. Sağ bacak yan tarafa dışarı doğru açılmışken; sol bacak (büyük bir kısmı kırık) geriye doğru çekilerek, sol kalçanın yukarı doğru hareketlenmesi sağlanılmıştır. Sol kalçanın hareketinden kaynaklı, sol leğen kemiğinin kasık ve kas çizgileri belirginleştirilmiştir. Bacaklardaki zıt hareketler, vücudun göbek kısmından itibaren dışa doğru bombe yapmasına sebep olmuştur. Göğsün detaylandırılmasında kullanılmış olan kas çizgilerinin, sade ve silik bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Göğüs detaylandırılmasındaki benzer durumun karın kaslarında da olduğu gözlemlenmiştir.

Kat. No. 1'in ön uzun yüzündeki Eros'un, kadın büstüyle neredeyse göz göze getirildiği ve bu bakışmanın sağlanması için de Eros'un, başının sol omzun önüne doğru hafifçe eğdirildiği görülmektedir. Başın sol omuza doğru eğilmesinden kaynaklı boyunda oluşan kas çizgilerinin yine silik bir şekilde yapıldığı tespit edilmiştir. Yuvarlak bir yüz yapısı olan Eros'un yanakları tombul ve elmacık kemikleri dışarı doğru çıkıntılıdır. Çene kısmı ise yüz ile orantılı olacak şekilde yuvarlatılmıştır. Gözler badem şeklindedir; fakat burun kemeri ile göz pınarlarının arasında fazla bir derinlik de yoktur. Girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Eros'un kanatları lahit zemininde uzatılmış oldukça geniş bir şekilde yapıldığı gözlemlenmiştir. Kanatlarda yer alan kısa tüyler dairesel bir formda, kanat uç kısımlarında yer alan uzun tüyler de dikey bir formda tasarlanmıştır. Lahit zeminine uzatılmış olan kanatların üst kısımlarında yaprak bezemeleri ile alt kısımlarında girland boğumlarından çıkartılan Taenia sarmallarının kanatların üzerine gelecek şekilde biçimlendirildiği görülmektedir. Son olarak kanatların uç kısımları yuvarlatılarak detaylandırılmıştır (Lev. VII-Res. 26).

Kat. No. 1'in arka uzun yüzünde iki adet taşıyıcı Eros yer almaktadır (Lev. IV-Res. 10). Fakat buradaki Eroslar girland yerine tondo içerisinde yer alan Gorgo başlı bir Madalyon taşımaktadırlar. Birbirlerine antitetik bir şekilde duran Eroslar'ın proporsiyonları ve temel işçiliklerinin aynı olduğu görülmektedir. Yarı yan yatırılmış pozisyonda duran Erosların, başları Gorgo başının tam zıt yönüne bakacak şekilde döndürülmüştür. Her iki başında döndürülmeden kaynaklı boyunda oluşan kas çizgileri de şekillendirilmiştir. Hierapolis lahdinin iki eşit parçaya ayrıldığı varsayıldığında, arka uzun yüzde ayna görüntüsünün hakim olduğu gözlemlenilmiştir. Yani Madalyon taşıyıcısı olan bir Eros'un aksı diğer Madalyon taşıyıcısında bulunmaktadır. Örneğin bir Eros'un Madalyon tutan sağ eli yukarı kaldırılmışsa, diğer Eros'un sol eli yukarı kaldırılmıştır. Bundan dolayı tek bir Eros'ta yapılacak olan tüm betimlemelerin diğer Eros'un aksı için de geçerli olduğu bilinmelidir. **Kat. No. 1**'in arka yüzünde yer alan Eroslar'ın saçları başın üst kısmında dalgalı, enseye gelen kısımda ise kıvrıktır. Yüzler yuvarlak, elmacık kemikleri dışarı doğru çıkıntılıdır; bununla birlikte elmacık kemiklerinde yapılmış olan kontur çizgilerinden dolayı, yüzlerde sert bir görünümün hakim olduğu gözlemlenilmiştir. Başları karşıya bakan Eroslar'ın gözleri badem şeklindedir. Çene küçük ve yüzle orantılı olacak şekilde yuvarlatılmıştır. Tombul bir vücut yapısı bulunan Eroslar'ın yan yatırılmalarından kaynaklı göbekleri aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Oldukça geniş ve büyük kanatlara sahip olan Eroslar, sanki havada uçuyormuş gibi tasarlanmışlardır. Kanatlarda yer alan kısa tüyler dairesel formda, uzun tüyler de dikey formda olacak şekilde biçimlendirilmiştir.

Kat. No. 1'in arka uzun yüzünde yapılmış olan temel şablon¹⁶⁶ mezar betimlemelerinde “Madalyonlu Lahit(ler)” grubu içerisinde değerlendirilmiştir.¹⁶⁷ Madalyonlu Lahitler, bir kompozisyonu bulunmayan ve herhangi bir olay örgüsüne sahip olmayan, friz düzleminin ortasına simetrik bir şekilde yerleştirilmiş Eros ya da Nikeler tarafından taşınan, içerisinde büst ya da mitolojik figürlerin yer aldığı tondolardan oluşturulmuş lahitlerdir. Madalyonlu lahitlere Anadolu'da çok fazla rastlanılmamıştır. Birkaç tanesi Pamphylia ve Dokimeion'da görülmektedir. Bunların da

¹⁶⁶ **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzündeki temel şablon; antitetik şekilde duran Eroslar'ın tondo içerisine yapılmış olan bir “Gorgo başını” taşımasıdır.

¹⁶⁷ Turak, 2011: 144; Ayrıca Bkz. **MA.1-Lev. LXXVII, Res. 244; Lev. LXXVIII, Res. 245-247, MA.2-Lev. LXXIX, Res. 248, MA.1-Lev. LXXIX, Res. 249, MA.2-Lev. LXXIX, Res. 250, TA.25, Y.3, LK.27, LK.101.**

malzemesi mermerdir ve muhtemelen Dokimeion mermerinden üretilmiş olduğu düşünülmüştür¹⁶⁸. Orta motif olarak betimlenen “Uçan Eroslar” genellikle “*Figürlü Bir Friz*” için kullanılmıştır. Bunlar herhangi bir öykü anlatmamakla beraber simetrik bir görünüm oluşturdıklarından dolayı süsleme görevini üstlenmişlerdir¹⁶⁹.

Kat. No. 1'in arka uzun yüzünde yapılmış olan temel şablonun örneklerini Antalya Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan madalyonlu lahitte¹⁷⁰ (Lev. IV-Res. 11), İzmir Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde yer alan kırık (madalyonlu lahit) parçada¹⁷¹ (Lev. IV-Res. 13) ve Kayseri Arkeoloji Müzesi'nin bahçe teşhirinde yer alan, “Yahyalı Lahdi” olarak adlandırılan lahitte¹⁷² (Lev. IV-Res. 12) görmek mümkündür. Yukarıda verilmiş olan örnekler ile **Kat. No. 1**'in Madalyonlu yüzünün temel şablonları aynı olsa da işçiliklerinin farklı olduğu görülmektedir. Örneğin bugün Antalya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Dokimeion yapımı Madalyonlu lahdin işçiliğinde (Lev. IV-Res. 11) dikkat çeken nokta, matkabın figürler üzerinde daha derinlikli kullanılmasıdır; fakat aynı matkap işçiliğini **Kat. No. 1**'de (Lev. IV-Res. 10) görmek mümkün değildir. Dokimeion'a ait olan Madalyonlu lahdin Eroslar'ında detaylı anatomik şekillerini yapan ustanın deri ile et ayırımına varıp gerçeğe yakın (sanki Eroslar lahit zemininden her an uçup çıkacaklarmış gibi) olarak tasarlanması olayı, **Kat. No. 1**'in Eroslar'ında yoktur. Her iki lahdin temel şablonlarının yanında üzerlerindeki figüratif dekoratiflerinde aynı olması **Kat. No. 1**'in yapım aşamasında, Dokimeion Madalyonlu lahdinin etkilediği/etkilendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte -daha önce de belirtildiği gibi- Anadolu'da Madalyonlu lahitlere çok az rastlanılmıştır. Örneklerin ilk kez İS 150-160 Antoninler Dönemi'nin ortalarına doğru yapıldığı belirlenmiştir. Constantinus Dönemi'nin içlerine kadar da Madalyonlu lahit örneklerinin yapımı sürmüştür¹⁷³.

Kat. No. 2'nin ön uzun yüzünde yer alan taşıyıcı Eros'un (Lev. VII-Res. 27) **Kat. No. 1**'de olduğu gibi (Lev. VII-Res. 26) kadın büstüne bakacak şekilde başının 3/2 oranında döndürüldüğü görülmektedir. Sağ omuza doğru döndürülmüş olan baş, kadın

---

¹⁶⁸ Turak, 2011: 144.

¹⁶⁹ Işık, 1998: **Taf.** 118. 4; Koch, 2001: 129.

¹⁷⁰ Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res.** 244, 245.

¹⁷¹ Turak, 2011: **Lev. LXXIX-Res.** 248.

¹⁷² Akın Başol, *Kayseri Arkeoloji Müzesindeki Lahitler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2004, s. 25; **Lev. XXI** (Yahyalı Lahdi B Uzun Yüzü).

¹⁷³ Koch, 2001: 129, 130.

büstü ile göz göze gelmemiştir; çünkü kadın büstün başı, aşağıya doğru bakmaktadır. Başın döndürülmesinden kaynaklı boyunda oluşan kas çizgileri derinlikli yapılmıştır. Baş profilden, vücut ise cepheden verilmiştir. Sol bacak yan tarafa dışarı doğru açılmıştır. Sağ bacak arkaya çekilerek sağ kalçanın yukarı doğru hareketlenmesi sağlanılmıştır. Sağ kalçanın yukarı doğru hareketlenmesi, leğen kemiğini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte leğen kemiği ortaya çıkan Eros'un kasık çizgilerinin de derinlikli yapıldığı gözlemlenmiştir. **Kat. No. 1**'deki taşıyıcı Eros'a göre biraz daha kaslı vücut yapısı bulunan Eros'un, göğüs ve karın kaslarındaki çizgiler derinliklidir. Yuvarlak bir yüz yapısına sahip olan Eros'un gözleri badem şeklindedir ve alın ile elmacık kemikleri dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır. Eros'un alnının hemen üstünde küçük bir topuz yapılmış saç tutamı bulunmaktadır. Boyun kısmına indirilmiş olan saç tutamları ise bukleli olacak şekilde detaylandırılmıştır (Lev. VII-Res. 27).

Kat. No. 2'deki Eros'un kanat yapısı **Kat. No. 1**'deki Eros'un kanat yapısına göre hem daha küçük hem de lahit zemininde genişliği az olacak şekilde yapıldığı gözlemlenmiştir. Kanatlarda yer alan küçük tüyler yuvarlak formda, uzun tüylerde dikey formda tasarlanılmıştır ve kanat uç kısımlarında ise yaprak bezemeleri bulunmaktadır. **Kat. No. 1**'de olduğu gibi **Kat. No. 2**'de de girland boğumlarından çıkartılan Taenia sarmalları, kanatların üzerine gelecek şekilde detaylandırılmıştır. **Kat. No. 2**'nin arka kısmında yer alan girland taşıyıcısı Eros'un proporsiyon ve işçiliği (Lev. VII-Res. 28), ön uzun yüzünde yer alan Eros ile aynı olmasına karşın (Lev. VIII-Res. 27) kanatlarda ve kanatların üzerine gelen Taenia bezemelerinde farklılıkların olduğu görülmektedir. Lahdin arkasındaki Eros'un kanatları silüetimsi yapılmıştır; yani daha çizgiseldir. Bu bağlamda ön uzun yüzdeki Eros'un kanat detaylandırmasından ayrılmaktadır. Ayrıca Taenia bezemeleri de farklıdır. Kanatların üzerine çıkarılmış olan bir Taenia bezemesi oldukça kısa ve dalgalı bir şekilde biçimlendirilmişken; diğer Taenia bezemesinin lahit zemininden ayrılmış ve yumuşak kıvrımlarla döndürülmüştür; ayrıca Taenia uzun bir formda biçimlendirilmiştir. **Kat. No. 2**'nin her iki uzun yüzünde aynı işçiliğin görülmesi gerekirken ön ve arka uzun yüzlerde yukarıda bahsi geçen kanat detaylandırmaları ile Taenia bezemesinin detaylandırmaları arasında ciddi farklılıkların olduğu -anlatımların doğrultusunda- tespit edilmiştir. Dolayısıyla arka uzun yüzdeki çalışmanın farklı bir kişi tarafından yapıldığı yani el işçiliğinin aynı kişiye ait olmadığı

anlaşılmaktadır. Sadece bu farklardan bile **Kat. No. 2** üzerinde iki farklı ustanın çalışmış olabileceği ihtimalinin oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir.

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**'de taşıyıcı konumundaki Erosların genel değerlendirmelerine bakıldığında -daha öncede belirtildiği gibi- proporsiyon bakımından aynı olsalar da işçilik bakımından farklı oldukları yapılan açıklamalar sonucunda saptanılmıştır. Bununla birlikte **Kat. No. 1** (Lev. VII-Res. 26) ile **Kat. No. 2**'nin (Lev. VII-Res. 27, 28) Eroslar'ı, ana grup içerisinde değerlendirilmiş olan girlandlı lahitlerin taşıyıcı Eroslar'ıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Casino Rospigliosi'de bulunan ve N. Himmelmann tarafından değerlendirilmiş olan girlandlı lahitte orta motif taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Eros'un (Lev. VII-Res. 29) Dokimeion ana grubu içerisinde olduğu anlatılmışken¹⁷⁴, M. Waelkens'da Denizli G2 lahdi¹⁷⁵ (Lev. VII-Res. 30) ile Roma üretimi olan Malibu'daki G1 lahdinin¹⁷⁶ (Lev. VII-Res. 31) Dokimeion işçiliğinde yapıldığını anlatmıştır¹⁷⁷. N. Himmelmann'ın ve M. Waelkens'in değerlendirmiş olduğu girlandlı lahitlerin taşıyıcılarındaki benzer çizgileri, **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin de taşıyıcı Eroslar'ında görülmesi, her iki lahdin aynı atölyenin temasında üretildiğinin göstergesidir. Verilen örneklerdeki taşıyıcı Eroslar'da işçilik farklılıkları olsa da atölyenin temel çizgileri bozulmadığından dolayı **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'deki taşıyıcı Eroslar'ın benzer örnekleri sayesinde¹⁷⁸ hangi atölyeye ait olabileceği konusunda bir fikri meydana getirmiştir. Sonuç olarak **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin taşıyıcı Eroslar'ı aynı atölyeye aittir; fakat işçilik yönünden her iki lahitte de farklılıklar bulunmaktadır.

2.1.2.2. NİKELER

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**'de girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Nikeler, lahitlerin köşe kısımlarında yer almaktadırlar. **Kat. No. 1**'de bulunan Nikeler'den iki tanesinin başı kırıktır; geriye kalan iki Nike'nin de yüzleri tamamen deforme olmuştur

---

¹⁷⁴ Nikalous Himmelmann, "Kleinasiatisher Sarkophage in Rom.", *Mansel'e Armağan*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1974, pp. 45, 46; Bkz. **Taf. 23**.

¹⁷⁵ Waelkens, 1982: **Taf. 2. 2, 3**.

¹⁷⁶ Waelkens, 1982: **Taf. 2. 1**.

¹⁷⁷ Waelkens, 1982: 8, 20, 21.

¹⁷⁸ Yukarıda verilmiş olan örneklerin dışında Dokimeion atölyesi altında değerlendirilmiş olan Laodikeia B lahdi (Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 17**) ile Pamphylia'ya ait olan girlandlı lahitlerin de (Turak, 2011: **Lev. XXIII-Res. 76, 77**) girland taşıyıcısı olan Eroslar'ı, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'deki taşıyıcı Eroslar ile benzerlik göstermektedirler; fakat işçilik ve oluşum stilleri farklıdır (Yıldız ve Şimşek, 2000: 99-112).

(Lev. I-Res. 1-3). **Kat. No. 2'**de yer alan Nikeler'in yüzlerinde de ufak tefek deformeler bulunmaktadır (Lev. II-Res. 4-6).

Kat. No. 1 ile **Kat. No. 2'nin** Nikeler'ine bir göğsü açıkta bırakan peplos giydirilmiştir. Peploslar her iki lahdin Nikeleri'nde göğüs altından bir kuşak ile bağlanmıştır. Peplosun üst kısmı bol ve salaş yapılmışken, etek kısmı Nikeler'in bir bacağına açıkta bırakacak şekilde detaylandırılmıştır. Etekleri uçuşur pozisyonda olan Nikeler'in, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2'deki** işçilikleri de birbirlerinden ayrılmaktadır. Buna göre **Kat. No. 1'de** köşe taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Nikeler'de saçlar (başı olan Nikeler'in) kısa ve arkada toplanılmıştır. Küçük yüz hatları bulunan Nikeler'in karşıya bakacak şekilde tasarlandıkları gözlemlenilmiştir. Bir göğsünü açıkta bırakan peplos, Nike'nin üzerinde dalgalandırılmıştır. Bu sayede sanki rüzgar esintisinin olduğu vurgulanılmak istenilmiştir. Fakat peplostaki dalgalandırma sırasında oluşan kıvrımlar sade ve derinliği az olan çizgilerden oluşturulmuştur. Aynı durum Nike'nin etekleri için de geçerlidir. Açıkta kalan bacak kısmının öne doğru atıldığı diğer bacağın ise biraz daha arka kısımda kaldığı görülmektedir. Tıpkı **Kat. No. 1'de** orta motif taşıyıcısı olarak kullanılan Eros'ta olduğu gibi Nikeler'inde kanatları oldukça büyük ve geniş yapılmıştır. Kısa tüylerin dairesel formda, uzun tüylerinse dikey formda yapıldığı, kanatların uç kısımlarında da yaprak bezemelerinin bulunduğu gözlemlenilmiştir. Kanatların alt kısımlarında ise gırlanların boğum yerlerinden uzatılmış Taenia sarmallarının kanatların üstüne gelecek biçimde şekillendirildiği görülmektedir. **Kat. No. 1'in** dar yüzlerine doğru kolları arkaya atılmış olan Nikeler'in ellerine ise birer palmiye yaprağı işlenmiştir. Palmiye yaprakları, gırlanın üzerine çıkarılmıştır ve yaprak damarları fazla derinlikli olmasa da, damarlardaki ayırımın yine de detaylandırıldığı izlenilmiştir (Lev. VIII-Res. 32).

Kat. No. 2'de yer alan Nikeler'in saçları önden arkaya doğru kıvrılarak, kabartılı bir şekilde detaylandırılmıştır. Tel tel olan saç tutamları kulakların arkasına kadar uzatılmıştır. Uzun ve küçük bir yüz yapısına sahip olan Nikeler karşıya bakacak şekilde lahit zemininde konumlandırılmıştır. Örneğin Selçikler A lahdinin de köşelerine yapılmış olan Nikeler de **Kat. No. 2'de** olduğu gibi cepheden yapılmıştır¹⁷⁹. **Kat. No. 2'de** yer alan Nikeler'in göğsünü açıkta bırakan peplosun, göğüslerin ortasından kuşak

---

¹⁷⁹ Asgari, 1981: 25.

şeklinde geçirildiği gözlemlenilmiştir. Bununla birlikte peplosun üst kısmı bol, kıvrımlı ve salaş olacak şekilde detaylandırılmıştır ve peplos betimlemesinde yapılmış olan kıvrımlardaki detaylandırma **Kat. No. 1**'e göre daha fazladır. Aynı durum etek uçları ve kıvrımları içinde geçerlidir. Etekteki derinlikli kıvrımların sayesinde sanki karşıdan rüzgar esiyormuş havası kazandırılmıştır. Derinlikli ve ince işçilik sayesinde peplos, durgun olan Nikeler'e bir hareketlilik kazandırmıştır. Nikeler'in açıkta kalan bacakları öne doğru uzatılmışken; diğer bacakların biraz daha arkada kaldığı ve şekillendirildiği görülmektedir. **Kat. No. 1**'e göre kanatları küçük ve toplu olan Nikeler'in kısa tüyleri dairesel formda, uzun tüyleri ise dikey formda biçimlendirilmiştir. Bununla birlikte Nikeler'in kanat uçları ince ve yuvarlatılarak detaylandırılmıştır. Lahit zemininde yer alan yaprak bezemeleri de kanat uçlarının yakınına yapılmıştır. **Kat. No. 2**'nin dar yüzlerine doğru Nikeler'in kolları/elleri uzatılmıştır. Dar yüzlerine doğru uzatılmış olan Nikeler'in ellerinde ise palmiye yapraklarının işlenmiş olduğu gözlemlenilmiştir. Palmiye yaprakları, girlandların üzerine gelecek şekilde detaylandırılmıştır. Oldukça uzun yapılmış olan palmiye yapraklarının damarları da derinlikli verilmiştir (Lev. VIII-Res. 33).

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**'de yer alan Nikeler'in arasındaki işçilik farkları genelde matkabin derinlikli kullanılmasıyla alakalıdır. Burada belirleyici olan nokta ise Nikeler'in ellerinde tuttukları palmiye yapraklarıdır. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin dar yüzlerinde palmiye yaprağı tutan Nikeler (Lev. VIII-Res. 32, 33), Anadolu'da Dokimeion ve Perge atölyelerinde (Lev. VIII-Res. 35-37) rastlanılmıştır¹⁸⁰. Fakat Perge atölyesinde yapılmış olan girlandlı lahitlerde palmiye yaprağı tutan Nikeler'in -genelde- lahitlerin dar yüzleriyle birlikte uzun yüzlerine de¹⁸¹ tasvir edildikleri belirlenmiştir¹⁸². Tüm bunlarla birlikte Dokimeion'da olduğu gibi Roma'da da lahitlerin dar yüzlerinde palmiye yaprağı taşıyan Nikeler'in olduğu araştırmalar sonucunda saptanılmıştır¹⁸³ (Lev. VIII-Res. 34). Anadolu atölyelerinin sorunuyla ilgili yaptığı çalışmalar sırasında palmiye yaprağı taşıyan Nikeler'in üzerinde duran F. Işık, üç atölyenin öneminden bahsetmiştir. Bu atölyeler; Dokimeion, Laodikeia-Hierapolis ve Roma'dır. Sadece

---

¹⁸⁰ Işık, 2002: 137.

¹⁸¹ Örneğin Bkz. Turak, 2011: **Lev. XVI-Res. 53, Lev. XVIII-Res. 58-61, Lev. XX-Res. 66, 67, Lev. XXIII-Res. 76, 78, Lev. XXX-Res. 102-105.**

¹⁸² Işık, 2002: 137.

¹⁸³ a.g.e. 2002: 137, 138.

Dokimeion, Laodikeia-Hierapolis ve Roma atölyelerinin dar yüzlerinde palmiye yapraklarının olduğunu belirten F. Işık, buralardaki Nikeler'in göğüslerinin ortadan ikiye kesildiğini, bir bacağın tamamen açıkta bırakıldığını anlatmıştır¹⁸⁴ ve bacağın tamamen açıkta bırakılmasıyla birlikte bacak hareketinin bu üç atölyeden birisine ait olabileceğini belirtmiştir¹⁸⁵. Özellikle Nike'nin bir bacağının tamamen açıkta kalması üzerinde duran F. Işık, ana grupla tipolojik olarak ilişkili olan lahitlerde görüldüğünü¹⁸⁶ ve bununla birlikte F. Işık¹⁸⁷, G. Koch, H. Sichtermann¹⁸⁸ yine ana grupla tipolojik olarak ilişkili olan girlandlı lahitlerin üzerindeki Nikeler'in alt sınırdaki yapıldıklarını yani kaidenin üzerinde şekillendirildiklerini anlatmışlardır¹⁸⁹. Bu durum **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin Nikeleri için de geçerlidir. Çünkü buradaki Nikeler'de ana grup üretimlerindeki gibi kaide üzerinde konumlandırılmışlardır. Buna göre **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'deki Nikeler'in ana grup içerisindeki girlandlı lahitlerle tipolojik olarak bir benzerliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Keza örneğin Roma üretimi olan fakat Dokimeion atölyesi altında tanımlanan Lucca F1 girlandlı lahdinin Nikeleri'nin de (Lev. VIII-Res. 34) ana grup içerisinde değerlendirilmesi¹⁹⁰ **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin girland taşıyıcısı olan Nikeleri'nin (Lev. VIII-Res. 32, 33), Dokimeion ana grubu içerisindeki Nikeler ile (Lev. VIII-Res. 35-27) -yukarıda da açıklandığı gibi- bağlantısının olduğunu göstermektedir. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da palmiye taşıyan Nikeler'in sağ göğüslerinin açık olarak bırakılmasıdır. Dokimeion atölyesinde yapılmış olan ve ana grup içerisinde değerlendirilen lahitlerdeki Nike betimlemelerinde sağ göğsün açıkta bırakıldığı görülürken (Lev. VIII-Res. 35-37); Pamphylia'ya ait olan Perge atölyesinde de görülen ve palmiye yaprağı taşıyan Nikeler'in göğüslerinin tamamen kapalı¹⁹¹ olduğu görülmektedir. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin girland taşıyıcısı Nikeleri'nin sağ göğüslerinin açık olmasından

---

¹⁸⁴ a.g.e. 2002: **Taf.** 33-1, **Taf.** 34, 1-3, **Taf.** 33, 3.

¹⁸⁵ a.g.e. 2002: 137.

¹⁸⁶ a.g.e. 2002: 137-139.

¹⁸⁷ a.g.e. 2002: 137, Ayrıca Bkz. **Taf.** 34. 3.

¹⁸⁸ Koch und Sichtermann, 1982: 531.

¹⁸⁹ Koch und Sichtermann, 1982: 531, 532.

¹⁹⁰ a.g.e. 2002: 137.

¹⁹¹ a.g.e. 2002: **Taf.** 36, 3.

sebepler, Perge geleneğinde olan Pamphylia takipçilerinin¹⁹² (Nikeler) içerisinde değerlendirilemeyeceği anlaşılmıştır¹⁹³.

2.1.3. BÜSTLER

Lahitlerde yapılmış olan büstler, F. Işık¹⁹⁴ ve S. Cormack¹⁹⁵ tarafından “*Evli Çift: Karı-Koca*” şeklinde yorumlanılmıştır. H. Yıldız ve C. Şimşek¹⁹⁶ de bu büstleri “*Mezarın Sahipleri*” şeklinde tanımlanmışlardır. Bilim insanlarının yaptıkları açıklamalara göre **Kat. No. 1** (Lev. III-Res. 7) ve **Kat. No. 2**'deki (Lev. III-Res. 8) kadın ve erkek büstlerin, mezarın sahipleri olduğu ve bu iki büstün evli birer çiftin temsilcileri oldukları düşünülmektedir.

Kat. No. 1'in kadın ve erkek büstlerinin birbirlerine bakacak şekilde detaylandırıldığı görülmektedir. Girlandlı lahitte yer alan kadın büst (Lev. XI-Res. 39) ile erkek büstün (Lev. XI-Res. 38) başları birbirlerine bakacak şekilde 3/2 oranında döndürülmüştür. Başların döndürülmesinden kaynaklı erkek büstün boynundaki kaslar ve kadın büstünün boynundaki venüs halkaları belirgin olacak şekilde detaylandırılmıştır. **Kat. No. 1**'in kadın büstü, dalgalı saç yapısıyla birlikte dağınıklığı az olan bir saça sahiptir. Kadın büstünün saçları, ortadan ikiye ayrılmış ve kulaklar saçların arasında kalacak şekilde ensede topuz olarak toplanmıştır. Başın üstüne ise yüksek bir diadem/taç yapılarak, saçın süslemesi tamamlanmıştır. Kadın büstün yüzü tamamen deforme olmuştur. Fakat uzun ve etli bir yüz yapısına sahip olduğu başın formundan anlaşılmaktadır. Alın dışarı doğru çıkıntılıdır. Çene yapısı “V” şeklindedir. Alnın dışarı doğru çıkıntılı, çenenin de “V” bir yapısının bulunmasından dolayı yüzün, uzun bir şekle bürünmesine sebep olmuştur. Yani kadın büst, uzun bir yüz yapısına

¹⁹² Detaylı bilgi için Bkz. a.g.e. 2002: 140.

¹⁹³ Örneğin Pamphylia atölyesine ait olan girlandlı lahitlerdeki Nikeler için Bkz. Turak, 2011: **Lev. XVI-Res. 53, Lev. XVII-Res. 54, Lev. XVIII-Res. 58-61, Lev. XIX-Res. 64, Lev. XX-Res. 66, 67, Lev. XXI-Res. 71.**

¹⁹⁴ Işık, 1998: 284; Işık, 2007: 281, 282, Ayrıca örneğin Bkz. **Taf. 56-Kat. 101, 1-4, Taf. 58-Kat. 104, 1-3, Taf. 59-Kat. 106, 1-4, Taf. 60-Kat. 108, 3-5, Taf. 61-Kat. 107, 1-4, Taf. 62-Kat. 109, 1-4, Taf. 63-Kat. 110, 1-4, Taf. 67-Kat. 116, 1-4, Taf. 73-Kat. 130, 1-3, Taf. 74-Kat. 133, 1-4, Taf. 77-Kat. 137, 1-3, Taf. 80-Kat. 141, 1-3, Taf. 82-Kat. 143, 1-3, Taf. 87-Kat. 159, 5-7, Taf. 88-Kat. 160, 1-3, Taf. 89-Kat. 161, 1-4, Taf. 90-Kat. 162, 1-4, Taf. 97-Kat. 176, 1-3, Taf. 98-Kat. 178, 1-3** vd; Çalışma içerisinde değerlendirilen Hierapolis ve Laodikeia girlandlı lahitlerinin kadın ve erkek büst betimlemeleri için de F. Işık “*Karı-Koca*” şeklinde bir adlandırma da bulunmuştur (Işık, 1998: 288-290).

¹⁹⁵ Sarah Cormack, “Reviewed Work(s): Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias by Fahri Işık, Joyce M. Reynolds and Charlotte Rouche”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 113, No. 3, Archaeological Institute of America, 2009, pp. 492.

¹⁹⁶ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

sahiptir. Kadın büstünün togası, sade olacak şekilde detaylandırılmıştır. Hacim, derinlik ve kıvrım ayrıntılarını verebilmek amacıyla togada yatay çizgiler kullanılmıştır. Çizgilerin de togayla orantılı bir biçimde sade yapıldığı görülmektedir (Lev. XI-Res. 39). **Kat. No. 1**'in erkek büstünün ise saç ve sakalları, kıvrıcık olarak tasvir edilmiştir. Alın ve kaşlar çıkıntılı, gözler küçük ve derin yapılmıştır. Etili yüz yapısıyla birlikte yuvarlak bir çeneye sahip olan erkek büst, kırklı yaşları göstermektedir (Lev. XI-Res. 38). Erkek büstün togası, kadın büstünde olduğu gibi sade bir şekilde detaylandırılmıştır. Togada derinlik, hacim ve kıvrımları gösterebilmek adına yine kadın büstünde olduğu gibi erkek büstünde de sade dikey çizgilere yer verilmiştir. **Kat. No. 1**'in lahdine yapılmış olan kadın ve erkek büstlerinin Hierapolisli olup olmadığı konusunda kesin bir yorum yapılamaz. Çünkü Hierapolis nekropolünde yer alan mezar yazıtlarından anlaşıldığı kadarıyla antik kentte daha çok Romalı ve Yunanlılar'ın yaşadığı öğrenilmiştir¹⁹⁷. Ayrıca Romalı ve Yunanlılar'la birlikte Hierapolis'te Laodikeialı, Aphrodisiaslı, Laginalı, Sardesli insanların yaşadığı da çevirisi yapılmış olan mezar yazıtlardan bilinmektedir¹⁹⁸. Açıklanan sebeplerden dolayı girlandlı lahdin sahiplerinin Hierapolis'te yaşamış olan yerel kişilere mi ait olduğu yoksa antik kente sonradan gelen kişilere mi ait olduğuyla ilgili kesin bir veriye ulaşmak oldukça güçtür.

Kat. No. 2'nin büstlerinin duruş şekilleri **Kat. No. 1**'den farklıdır. Kadın büstünün başı sol omzuna doğru hafifçe eğdirilmiş ve bu sayede aşağıya doğru bakması sağlanmışken; erkek büstün sadece başı hafifçe önüne doğru eğdirilerek aşağıya bakması sağlanılmıştır. Kadın büstünün saçları ortadan ikiye ayrılmış, dalgalı ve kabartılı olacak şekilde başın arka kısmında toplanılmıştır. Uzun bir yüz yapısına sahip olan kadın büstünün çenesi, küçük olacak şekilde yuvarlatılmıştır. Bununla birlikte gözler, dudaklar ve burun küçük, yanaklar ise hafif dolgulu yapılmıştır. Kadın büstünün togasında, dikey ve yatay derinlikler yapılarak hacim kazandırıldığı gözlemlenilmiştir (Lev. XI-Res. 40). Saç ve sakalları kıvrıcık olarak yapılan erkek büstün de kadın büstünde olduğu gözleri, burnu ile dudakları küçük yapılmıştır. Uzun yüz hatlarına sahip olan erkek büstün çenesi, yuvarlatılarak oluşturulmuştur. Erkek büst bu haliyle kırklı yaşlarını göstermektedir (Lev. XI-Res. 41). Erkek büstünün üzerindeki togasında,

---

¹⁹⁷ Humann, 1898: 33.

¹⁹⁸ Humann, 1898: 34, 35.

kadın büstünün togasında olduğu gibi derinlikli çizgiler kullanılmış ve bu şekilde togaya hacim kazandırılmıştır.

Kat. No. 2'de yer alan her iki büstünde **Kat. No. 1**'de olduğu gibi togaları sade yapılmıştır; fakat işçilik yönünden farklar bulunmaktadır. Örneğin **Kat. No. 1**'in büstlerindeki togaların derinliği az olan çizikler yapılmışken; **Kat. No. 2**'de bu durumun tam tersi olduğu, **Kat. No. 1**'in aksine matkap derinliklerinin yoğun olduğu görülmektedir. Ayrıca **Kat. No 1**'deki büstler girland yaylarının hemen üstüne ve girlandın kavis yaptığı alanla birleştirilmeden yapılmışken; **Kat. No. 2**'nin büstlerinin girlandların kavis yaptığı alanla birleştirildiği görülmektedir. Her iki lahdin büstlerinde işçilik yönünden farklar bulunsa da tip yönünden birbirlerine benzedikleri görülmektedir. Tüm bunlarla birlikte **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin büstlerindeki duygunun anlaşılabilmesi de önemli bir detaydır. Lahitlerde yer alan büstlerin yüzlerinde durgunlukla birlikte boşluğun hakim olduğu ve yüzlerdeki donukluğun yanında dudakların hafifçe aşağıya doğru eğdirilmesi, büstlerde sanki hüznün duyusunun verilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Anadolu içerisinde üretimi yapılmış olan girlandlı lahitlerin bazılarında kadın ve erkek büstlerinin yapıldığı bilinmektedir. Örneğin Aphrodisias üretimi olan üç girland bezemeli lahitlerin ya da çift girland bezemeli lahitlerin, girland boşluklarında erkek ve kadın büstleriyle karşılaşılmıştır¹⁹⁹. Üç girland bezemesi olan Aphrodisias lahitlerindeki erkek ve kadın büstlerinin oldukça büyük yapıldığını, bununla birlikte erkek büstlerin sağ göğüsleri açıkta bırakılırken, kadın büstlerinin göğüs kısımlarının tamamen kapalı olduğunu görmek mümkündür²⁰⁰. Aphrodisias çift girlandlı lahitlerinin erkek ve kadın büstlerine dikkat edildiğinde; kadın büstün arka kısmından gelen şal benzeri bir örtünün göğüslerinin üstünde birleştirilerek kurdele olacak şekilde düğümlenmiştir. Erkek büstlerinin togaları ise iki farklı tipte yapılmıştır. Bunlardan birincisi üç girland bezemesinde olan sağ göğsün açıkta bırakılması olayı çift girland bezemeli olan lahitlerin erkek büstlerinde de görülmesidir²⁰¹. İkincisi ise erkek büstün göğüsleri tamamen kapalıdır; fakat bu seferde bir el toganın içerisinden dışarıya doğru

¹⁹⁹ Işık, 2007: 1-10.

²⁰⁰ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 517.

²⁰¹ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 518; Işık, 2007: **Taf.** 56-**Kat.** 101, 1-4, **Taf.** 58-**Kat.** 104, 1-3, **Taf.** 63-**Kat.** 110, 1-4, **Taf.** 67-**Kat.** 116, 1-3 **Taf.** 69-**Kat.** 119b, 1, **Taf.** 69-**Kat.** 121a, 1, **Taf.** 79-**Kat.** 139, 1-3.

çıkartılmıştır²⁰². Aphrodisias'tan verilen örnek girlandlı lahitlerin büst betimlemeleriyle **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin büst betimlemeleri kıyaslandığında bariz bir şekilde birbirlerinden ayrıldıkları anlaşılmıştır. Çünkü **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin büstlerine yapılmış olan togaların, Aphrodisias'taki gibi olmadığı (yukarıda açıklandığı gibi) belirlenmiştir. Aphrodisias dışında Ephesos lahitlerinin girland boşluklarında da yapılmış olan kadın ve erkek büstleriyle karşılaşılmıştır²⁰³. Buradaki büstlerin togalarının yine **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'den farklı bir şekilde tasarlanıldığı görülmektedir. Örneğin Ephesos girlandlı lahitlerinde yapılmış olan togalar, kadın büstlerin göğüslerini kapatacak şekilde tasarlanmıştır. Bununla birlikte göğüslerin ortasından geçirilmiş olan şeritle sol göğsün üzerindeki kumaşın derinlikli çizgiler verilerek kabartıldığı, sağ göğsün kumaşının ise dümdüz yapıldığı gözlemlenmiştir. Erkek büstünde ise togasında alt alta sıralanmış "V" şeklindeki kıvrımların dışında, büstün her iki omzundan aşağıya doğru sarkıtılmış ip benzeri kumaşlar bulunmakta ve sanki arkasında bir pelerin varmış gibi betimlendiği görülmektedir. Gerek **Kat. No. 1**'in kadın ve erkek büstlerinde olsun (Lev. XI-Res. 38, 39) gerekse **Kat. No. 2**'nin erkek ve kadın büstlerinde olsun (Lev. XI-Res. 40, 41) Ephesos girlandlı lahitlerinin²⁰⁴ büstlerinde yapılmış olan işçilik öğeleriyle karşılaşılmamıştır. Dokimeion lahitlerine bakıldığında ise girland boşluklarına yapılmış kadın ve erkek büstleri bulunmaktadır²⁰⁵. Özellikle Dokimeion atölyesine ait olan Apameia lahdindeki kadın ve erkek büstleri²⁰⁶ (Lev. XI-Res. 42, 43) **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** ile benzerlik göstermektedir. Tıpkı **Kat. No. 1**'de (Lev. XI-Res. 38, 39) olduğu gibi Apameia lahdinde de kadın-erkek büstleri (Lev. XI-Res. 42, 43) birbirlerine bakacak şekilde tasarlanmışlardır. **Kat. No. 2**'de ise kadın ve erkek büstlerinin togalarının yapım şekli yani örneğin kadın büstünün togasındaki kumaşın sağ tarafa doğru katlanılmış olduğu gözlemlenmiştir (Lev. XI-Res. 40); bu katlama şeklini Apameia lahdinde yer alan kadın büstünün togasında da görmek mümkündür (Lev. XI-Res. 42). Kadın büstlerinin togalarındaki benzerlik, erkek büstlerinin togalarında da vardır. **Kat. No. 2**'nin erkek büstünün togasındaki yaka

²⁰² Işık, 2007: **Taf. 61-Kat. 107**, 1-4, **Taf. 62-Kat. 109**, 1-4, **Taf. 66-Kat. 111**, 1-4, **Taf. 77-Kat. 137**, 1-3; Ayrıca bkz. Fahri Işık, "Die Sarkophage von Aphrodisias", ed. B. Andrae, *Marburger Winckelmann-Programm 1984: Symposium Über Die Antiken Sarkophage Pisa 5.-12. September 1982*, Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, 1984a, **Abb. 27**, 30-33.

²⁰³ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb. 509**.

²⁰⁴ Detaylı bilgi için bkz. Koch und Sichtermann, 1982: 509.

²⁰⁵ Himmelmann, 1974: **Taf. 23**; Üyümez ve İlaşlı, 2014: 48.

²⁰⁶ Üyümez ve İlaşlı, 2014: 48.

kısımının “V” şeklinde dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır (Lev. XI-Res. 41). Bu durum Apameia lahdinin erkek büstü için de geçerlidir (Lev. XI-Res. 43). Apameia lahdi ile **Kat. No. 2**'deki büstlerin togalarındaki benzer özellikleri, **Kat. No. 1**'de de (Lev. XI-Res. 38, 39) görmek mümkündür. Fakat üç lahdin de arasında işçilik farklılıkları bulunmaktadır. Apameia lahdindeki büstler, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'deki büstlere göre daha genç betimlenilmiştir. Her üç lahdin matkap kullanımını incelendiğinde de **Kat. No. 1**'in büstlerinde kullanılan matkabın daha sade ve derinliği az olan çizgilerin hakim olduğu, **Kat. No. 2**'nin büstlerinde kullanılan matkabın daha derinlikli fakat sert çizgilerin kullanıldığını, Apameia lahdinde ise matkabın hem derinlikli hem yumuşak çizgiler kullanılarak kıvrım detaylarında doğallığı yakaladığı hem de yine çizgilerin yumuşak kullanılmasından dolayı büstlerdeki geçiş hatlarının daha esnek ve yumuşak verildiği gözlemlenilmiştir. Stil yönünden üç lahdin de birbirine benzediği ancak işçilik farklılıklarının bulunduğu, Apameia lahdi ile **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'deki büstlerin karşılaştırılması sonucunda anlaşılmıştır. Bununla birlikte bu üç lahdin büstlerindeki benzerlik, birbirleri arasında bir ilişkinin olduğunu da düşündürmektedir. Çünkü **Kat. No. 1**, **Kat. No. 2** ve Apameia lahdinde yapılmış olan büstlerin stil özellikleri ne Aphrodisias'ta ne de Ephesos'ta görülmemektedir. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'de yapılmış olan büstlerin -Apameia lahdinin de örnek alınmasıyla- Dokimeion stilinde yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.4. MASKLAR

Kat. No. 2'nin arka uzun yüzünün girland boşluklarında karşılaşılan mask bezemelerinin (Lev. III-Res. 9), **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzünde karşılaşılmamıştır. Çünkü **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzü “Madalyonlu Lahitler” içerisinde değerlendirilmiş olan frizli bir sahne betimlemesi bulunmaktadır (Lev. IV-Res. 10).

Girland boşluklarına yapılmış olan masklar dikkatli incelendiğinde her iki maskında birbirleri arasında ufak tefek farklılıkların olduğu görülmektedir. Girland taşıyıcısı olan Eros'un başı bir maska bakacak şekilde döndürülmüştür. Eros'un bakmış olduğu maskın baş kısmı, bir taca benzeyecek şekilde detaylandırılmıştır. Burada saçlar ortadan iki ayrılmış, başın yanlarına doğru dalgalandırılarak salınmıştır. Göz hizasına yakın kısımlarında ise ikiye ayrılmış olan saçın, düz bant şeklinde olan tokalarla tutturulduğu gözlemlenilmiştir. Tokaların bağlandığı kısımdan itibaren aşağıya doğru

inen saçın, iki bukle olacak şekilde detaylandırıldığı gözlemlenmiştir. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan maskın kaşları düşük yapılmıştır. Gözler badem şeklindedir. Göz bebekleri, göz kapaklarının üstüne gelecek şekilde detaylandırıldığından dolayı mask sanki yukarıya doğru bakıyormuş hissi uyandırmaktadır. Dolgun yüz hatları olan maskın, bir insan yüzünün simasını taşıdığı anlaşılmıştır (Lev. III-Res. 9). Eros'un arka kısmında kalan maskın da taç şekline benzeyen bir başı vardır. Diğer maskta olduğu gibi bu maskta da saçlar ikiye ayrılmış ve dalgalandırılmıştır; fakat saçlardaki dalga sıklığı Eros'un bakmış olduğu masktan biraz daha fazla yapılmıştır. Göz hizasından itibaren saçlar tokalarla tutturulmuştur. Tokaların tutturulduğu kısımdan itibaren aşağıya doğru salınmış olan saç tutamları, iki tane olacak şekilde detaylandırılmıştır. Yuvarlak yüz hatlarına sahip olan maskın kaşları, diğer maskta olduğu gibi düşük verilmiştir. Maskın gözleri badem şeklindedir. Dolgulu yüz hatları ve dudak ile burundaki detaylandırmalarından dolayı bir masktan ziyade, insan silüetini yüzünde taşıdığı gözlemlenmiştir (Lev. III-Res. 9).

Lahitler üzerine yapılmış olan masklar genelde "Trajedi Maskları" olarak anılmıştır²⁰⁷. **Kat. No. 2**'nin arka uzun yüzünün girland boşluklarında bulunan bezemeler, birer trajedi maskıdır. Trajedi maskları, Antoninler Dönemi'nin başlarındaki lahitler üzerinde genelde figüratif kabartmaları temsil etmiştir²⁰⁸. Örneğin Colossia'dan olan ve bugün Hierapolis Arkeoloji Müzesi'nin bahçe teşhirinde sergilenen Denizli G2 lahdinin girland boşluklarına yapılmış olan trajedi maskları²⁰⁹ H. Herdejürgen'in yapmış olduğu anlatımlarda figüratif kabartmaları temsil etmektedirler²¹⁰. Ağızları açık, saçları dalgalı olan trajedi maskları bu görünümüleriyle figüratif amaçlı yapıldıklarını göstermiştir. Denizli G2 lahdindeki trajedi masklarına benzeyen Malibu'dan G1²¹¹ lahdi ile Antalya'dan G3²¹² lahdi bulunmaktadır. Yine burada da Denizli G2'de olduğu gibi trajedi masklarının ağızları açık, saçlar dalgalı bir şekilde yapıldıkları için figüratif özellikler göstermektedirler. Perge'de de üretimi yapılmış olan girlandlı lahitlerde de trajedi masklarıyla²¹³ karşılaşılmıştır. Diğer örneklerin trajedi masklarından farklı olarak

---

²⁰⁷ Işık, 2007: 83.

²⁰⁸ Herdejürgen, 1996: 52, 53.

²⁰⁹ Işık, 1993: **Taf.** 2. 2, 3; Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig.** 27.

²¹⁰ Herdejürgen, 1996: 52, 53.

²¹¹ Işık, 1993: **Taf.** 2. 1; Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 480; Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig.** 28.

²¹² Işık, 1993: **Taf.** 3. 3.

²¹³ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 533.

Perge'deki trajedi masklarının saçları boncuk boncuk yapılarak detaylandırılmıştır; fakat yine buradaki maskların da ağızları açık olacak şekilde biçimlendirilmiştir. Laodikeia B grubu içerisinde değerlendirilmiş olan girlandlı lahdin²¹⁴ mask betimlemelerinin de ağızları açık bırakılmıştır ve dalgalı saçlara sahiptir; fakat diğer masklardan farklı olarak saçların arasından düz bir bant geçirilmiştir. Denizli G2²¹⁵, Malibu G1²¹⁶, Antalya G3²¹⁷, Laodikeia B grubu²¹⁸ gibi lahitlerin girland boşluklarında yer alan trajedi masklarının, **Kat. No. 2**'de (Lev. III-Res. 9) yapılmış olan trajedi masklarına benzemedikleri anlaşılmaktadır. Çünkü buralarda yapılmış olan masklar, figüratif olacak şekilde yani ağızlar açık ve yüze takılabilecek maske biçiminde detaylandırılmışken; **Kat. No. 2**'de yapılmış olan maskların insan silüetinde yapıldığı gözlemlenilmiştir. **Kat. No. 2**'nin masklarının insan silüeti şeklinde yapılması Anadolu'da Antoninler Dönemi'nden itibaren görülmeye başlanılmıştır²¹⁹. Örneğin Aphrodisias lahitlerinde B ve C gruplarındaki trajedi masklarının²²⁰ birer baş şeklinde yapıldığı gözlemlenilmiştir²²¹. **Kat. No. 2** ile Aphrodisias B ve C gruplarının maskları insan silüeti şeklinde olsalar bile Aphrodisias B ve C gruplarındaki masklar, tamamen başa dönüşmüş şekildeyken, **Kat. No. 2**'de böyle bir durumdan bahsetmek neredeyse imkansızdır. Çünkü **Kat. No. 2**'nin mask bezemelerinin hem mask hem de insan silüetini hala üzerinde taşıdığı görülmektedir. Yani Aphrodisias B ve C grubundaki maskların baş kısımlarındaki taca benzeyen kısmın artık olmadığı ve yuvarlatılarak oluşturulmuş bir baş biçiminde olduğu gözlemlenirken²²²; **Kat. No. 2**'nin baş kısımlarının taca benzer şekilde yapıldıkları gözlemlenilmiştir. Dolayısıyla **Kat. No. 2**'nin maskları, Aphrodisias B ve C gruplarından açıklanmış olan sebeplerden dolayı ayrılmaktadır. Dokimeion'a ait olan Apameia lahdinde de trajedi masklarıyla

²¹⁴ Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 17**.

²¹⁵ Işık, 1993: **Taf. 2. 2, 3**; Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 27**.

²¹⁶ Işık, 1993: **Taf. 2. 1**; Koch und Sichtermann, 1982: **Abb. 480**; Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 28**.

²¹⁷ Işık, 1993: **Taf. 3. 3**.

²¹⁸ Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 17**.

²¹⁹ Işık, 2007: 82.

²²⁰ Konuyla ilgili F. Işık, Aphrodisias lahitlerin girland boşluklarına yapılmış olan maskların baş şeklinde ve saçların aşağıya doğru dökülmüş bukleler biçiminde olduğunu belirtmiştir. Saç formları Roma'daki trajedi masklarından daha sıkı olacak şekilde yapılmıştır ve Aphrodisias lahitlerinin üzerindeki mask motiflerinin gelişimi Roma ile bir paralellik varmış gibi gözükse de aslında Antoninler Dönemi'nden itibaren maskların, mask gibi değil de baş şeklinde yapılması durumu Roma'dan ayırmıştır (Işık, 2007: 82).

²²¹ Işık, 2007: **Kat. 32, 34, 38, 40, 44, 48, 52, 60, 63, 64, 66, 74, 79, 80, 99, 100, 128, 171**.

²²² Örneğin Bkz. Işık, 2007: 81-83; **Kat. 34-Taf. 17, I-2**; **Kat. 38-Taf. 21, Kat. 64-Taf. 36, 3**.

karşılaşmıştır²²³. Fakat Apameia lahdinde de yapılmış olan maskların ağızları açık yapılmıştır. Bununla birlikte kaşların düşük yanakların dolgulu ve gözlerinde badem şeklinde olması insan silüetine yakın olacak şekilde tasarlanıldığıının da göstergesidir. Ayrıca burada yapılmış olan saçların **Kat. No. 2**'deki gibi kıvrım detaylarının verilmediği gözlemlenmiştir. Bu özelliklerden dolayı **Kat. No. 2**'nin trajedi maskları, Apameia lahdindeki trajedi masklarının oluşumundan dolayı ayrılmaktadır.

Kat. No. 2'nin trajedi masklarına benzeyen örneklere aslında girlandlı bir lahitte değil girlandlı bir osthotekte karşılaşılmıştır. Bugün Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan 3315 envanter numaralı girlandlı osthoteğin²²⁴ arka uzun yüzünde girland boşluklarında yer alan masklar, **Kat. No. 2**'de yapılmış olan masklar ile benzerlik göstermektedir. Gerek yüzlerindeki kapalı ağız, dolgulu yanaklar, badem gözler ile düşük kaşlar olsun gerekse saçlardaki dalgalandırmalar ve başın taç şeklindeki yükseltili kabartmalar ile göz hizasından itibaren saçın düz bir bantla bağlanıp aşağıya sarkıtılması olayı olsun **Kat. No. 2**'nin özelliklerinin taşıdığıının birer kanıtıdır. Her ne kadar iki farklı mezar tipleri olsalar da **Kat. No. 2** ile 3315 envanter numaralı osthoteğin arasındaki bu benzerlik göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Çünkü Dokimeion atölyesine ait olan osthoteğin sadece trajedi maskları değil üzerindeki temel şablonun²²⁵ da **Kat. No. 2** ile benzer özellikler göstermesi, lahit ile osthoteğin arasında bir ilişkinin olabileceğini düşündürmektedir.

2.1.5. GORGO BAŞLARI

Kat. No. 1'in arka uzun yüzü (Lev. IV-Res. 10) ve dar yüzlerinin girland boşluklarında (Lev. V-Res. 14), **Kat. No. 2**'nin ise sadece dar yüzlerinin girland boşluklarında (Lev. V-Res. 15) Gorgo başları bulunmaktadır. **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzünde yapılmış olan Gorgo başı bir tondonun içerisinde tasarlanmıştır. Buradaki Gorgo başı, kaba ve kıvrıkcık saçlarının yanında kalın buklelere sahiptir. Saçlarının arasına ise küçük kanatlar işlenmiştir. Alnının tam ortasına indirilmiş olan dalgalı bir

²²³ Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26.

²²⁴ Bkz. Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi "U" formulu teşhir salonu; 3315 numaralı girlandlı osthoteğin.

²²⁵ Örneğin 3315 envanter numaralı osthoteğin ön uzun yüzünde kadın ve erkek büst betimlemesi, çift girlandlarının olması, taşıyıcıların Eros ve Nikeler'den oluşması, dar yüzlerinde birer girland ve girland boşluklarında Gorgo başları ve son olarak da arka uzun yüzün girland boşluklarında maskların bulunması **Kat. No. 2**'nin temel şablonun benzerliğini göstermektedir. Aralarında işçilik farkları; osthoteğin kaidesinin süslü ve üst pervazının olmaması ile girland merkezlerinde haşhaş betimlemesinin bulunmamasıdır. Tabi ki aralarındaki en önemli fark iki ayrı mezar tiplerinden oluşmalarıdır.

saç tutamı ile Gorgo başının saçı tamamlanmıştır. Gorgo, etli bir yüz yapısının yanında yuvarlatılmış bir çene yapısına da sahiptir. Çenenin yuvarlatılmasından kaynaklı tokkaba bir görünümün hakim olduğu gözlemlenmiştir. Gorgo başının göz bebekleri, göz kapaklarının üstüne gelecek şekilde detaylandırılmıştır. Bu sayede Gorgo, sanki yukarıya bakıyormuş gibi bir his uyandırmaktadır (Lev. V-Res. 10). Örneğin Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan ve Dokimeion atölyesine ait olan Madalyonlu lahitte de Gorgo bir tondonun içerisinde betimlenmiştir²²⁶. **Kat. No. 1**'deki tüm betimleme öğelerinin, Antalya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Madalyonlu lahdin Gorgo'su içinde geçerlidir. **Kat. No. 1** ile arasındaki fark sadece işçilik yönündendir. Çünkü Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki Madalyonlu lahdin Gorgo başında oldukça ince bir işçiliğin hakim olduğu görülmektedir (Lev. V-Res. 11). Gerek saçlarındaki derinlikli çizgilerin yapım şekli ve saç buklelerinin birbirlerinden ayrılarak bir ahenk misali dalgalandırılması olsun gerekse Gorgo başındaki diğer ayrıntılardaki kullanılmış olan geçiş çizgilerinin yumuşaklığı olsun **Kat. No. 1**'in tondo içerisine yapılmış olan Gorgo başından tamamen farklı bir işçiliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Kayseri Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan ve yerelde üretilmiş olan Yahyalı lahdi de Madalyonlu lahitler içerisinde değerlendirilmiştir²²⁷. Fakat bu lahdin Gorgo başı bir tondo içerisinde değil lahit zemininde detaylandırılmıştır ve **Kat. No. 1**'in Gorgo başına göre de oldukça büyük yapılmıştır. Yahyalı lahdindeki Gorgo başının hem tondonun içerisinde olmaması hem de saçlarının kıvrıkcık şeklinde yapıp buklelerinin bulunmaması (Lev. IV-Res. 12) **Kat. No. 1**'den ne kadar farklı tasarlandığının birer kanıtıdır (Lev. IV-Res. 10). Bir başka Madalyonlu lahit örneği ise İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Tıpkı Antalya Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan Madalyonlu lahit örneğinde olduğu gibi İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki örnekte, Dokimeion atölyesinin altında değerlendirilmiştir²²⁸. Burada tondo içerisine yapılmış olan Gorgo başının (Lev. IV-Res. 13) **Kat. No. 1** ile benzerliği bulunsa bile (Lev. IV-Res. 10) detaya inildiğinde farklılıklar hemen göze çarpmaktadır. **Kat. No. 1** ile karşılaştırılması yapılan üç Madalyonlu lahdin Gorgo başı betimlemelerinde, **Kat. No. 1** en çok İzmir ve Antalya'daki lahitlerle benzerlik göstermekte; Kayseri'deki lahitten de yukarıda verilmiş olan sebeplerden dolayı ayrılmaktadır. Sonuç olarak **Kat. No. 1**'in arka uzun

²²⁶ Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res.** 244, 245.

²²⁷ Başol, 2004: **Lev. XXI-XXII.**

²²⁸ Turak, 2011: **Lev. LXXIX-Res.** 248.

yüzünde betimlenmiş olan Madalyonlu frizin Dokimeion üretimi olan Madalyonlu lahitlerle bir ilişkisinin olduğu anlaşılmıştır.

Kat. No. 1 ile **Kat. No. 2**'nin dar yüzlerindeki Gorgo başlarıyla benzer özellikler gösteren örneğin Apameia lahdi²²⁹ (Lev. V-Res. 18) bulunmaktadır. Lahdin dar yüzlerine yapılmış olan Gorgo başı betimlemelerinde **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de olduğu gibi dalgalı saçları, alnının ortasına indirilmiş kalın bir saç tutamı, yuvarlak yüz hatlarıyla beraber tok bir çene yapısı bulunmaktadır. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'den farkı; burada matkabın özellikle saçlarda daha işçilikli yani doğala yakın kullanılmasıdır. Ana grup içerisinde değerlendirilen Lucca F1 lahdinin²³⁰ dar yüzlerinde de Gorgo başı betimlemesi (Lev. V-Res. 16) bulunmaktadır. Lucca F1 lahdinde yapılmış olan Gorgo başı **Kat. No. 1**, **Kat. No. 2** ve Apameia lahdinden tamamen ayrılmaktadır. Çünkü Lucca F1'in Gorgo başı betimlemelerinde Geç Dönemin barok tarzı esas alınarak yapılmıştır. Bu durum özellikle Gorgo'nun saçlarındaki çalkantının fazla olmasıyla açıklanabilmiştir²³¹. Her ne kadar Lucca F1 lahdi Roma üretimleri içerisinde Dokimeion ana grubunda tanımlansa da²³² Geç Dönem'in (İS 3. yüzyıl ve 4. yüzyıl)²³³ özelliklerini taşıması ve Geç Dönem'de yapılmış olan Barok özelliklerinin Hierapolis, Laodikeia ve Apameia'da görülmemesi işçilik bakımından tamamen ayrı olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki anlatımların dışında Anadolu'nun farklı yörelerinde tespit edilmiş olan girlandlı lahitlerde de Gorgo başı betimlemeleriyle karşılaşılmıştır. Örneğin Tripolis'teki bir lahitte²³⁴ Gorgo başlarının girland taşıyıcısı olarak kullanımı dışında saçlardaki detaylandırmada önden kabartılarak başın arka kısmında toplandığı görülmektedir. Ya da Antakya'da bulunmuş olan bir lahdin girland boşluklarına yapılmış olan Gorgolar'ın²³⁵ saçlarının hem kısa hem de süpürge püskülü gibi yapıldığı gözlemlenilmiştir. Yine Antakya'dan başka bir lahdin girland boşluklarında da yapılmış

---

²²⁹ Üyümez ve İlaslı, 2014: 48.

²³⁰ Işık, 1998: 292.

²³¹ F. Işık, Geç Dönem barok tarzını lahitlere yapılmış olan figürlerdeki huzursuzluk ile açıklamıştır (Işık, 1998: 293).

²³² Işık, 1998: 292.

²³³ Işık, 1998: 292-294.

²³⁴ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 566.

²³⁵ **a.g.e.** 1982: 576.

olan Gorgo'nun²³⁶ saçlarının bir peruk şeklinde tasarlanıldığı gözlemlenmiştir. Oldukça kabartılı yapılmış olan saç tutamlarının Gorgo'nun çenesinin altından dahi geçirilmiştir ve bunun sonucunda Gorgo yüzü, sanki bir kalıbın içindeymiş gibi bir görüntü oluşturmuştur. Augusta lahdinin girland boşluklarında bulunan Gorgo başları²³⁷ da **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'ye kıyasla oldukça küçük yapılmıştır. Augusta lahdindeki bu başların saçları kısa ve ince alev dalgaları biçiminde şekillendirilmiştir. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de ise böyle bir bezeme şekliyle karşılaşılmamıştır. Germencik lahdinde yapılmış olan Gorgo başında²³⁸ ise yoğunluklu olacak şekilde tasarlanılmış saç tutamları bulunmaktadır. Iasos'tan olan girlandlı lahdin Gorgo başları²³⁹ ise küçük, saç kıvrımlarının yoğunluklu olmadığı, saçların arasına işlenmiş olan kanatların geniş ve uzun, son olarak da çenelerinin altında bağlanmış olan saç uçlarının lahit zeminine uzatılarak yapıldığı gözlemlenilmiştir. Philidelphia'daki lahdin girland boşluklarındaki Gorgo başlarının²⁴⁰ bezeme şekillerinde, yüzlerin oldukça dolgulu ve saçlar da oldukça kısa şekillendirilmiştir. Son Gorgo başı örneği de Ephesos'tan. Burada bulunan lahdin Gorgo başındaki²⁴¹ saçların oldukça figüratif yapıldığı ve saç dalgalarının çizgisel bir şekilde bırakıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak yukarıda Anadolu'nun farklı yerlerinde yer alan girlandlı lahitlerin Gorgo başlarındaki örnek betimlemelerin **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** ile karşılaştırıldığında aralarında bezeme yönünden herhangi bir benzerliğin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin Gorgo başlarının ana grup içerisinde üretilmiş olan lahitlerle benzerlik göstermesi Dokimeion atölyesiyle (yukarıda anlatıldığı gibi) bir ilişkisinin olduğunu kanıtlar niteliktedir.

---

²³⁶ a.g.e. 1982: 577.

²³⁷ a.g.e. 1982: Abb. 542.

²³⁸ a.g.e. 1982: Abb. 516.

²³⁹ a.g.e. 1982: Abb. 515.

²⁴⁰ a.g.e. 1982: Abb. 513.

²⁴¹ a.g.e. 1982: Abb. 509.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HIERAPOLİS, LAODİKEİA LAHİTLERİNİN ATÖLYE İLİŞKİSİ

Çalışma içerisinde değerlendirilen **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** tip yönünden birbirlerine benzeseler bile aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Her iki lahdin hangi atölyeye ait olduğu ve lahitlerin arasındaki ilişkinin ne olduğu ise hala belirsizliğini korumaktadır. Bu sebepten dolayı çalışmanın amacını oluşturan “Lahitlerin Birbirleriyle Olan İlişkisi” adlı konu, Anadolu’da bugüne kadar saptanılmış olan dört atölye üzerinden değerlendirilecektir²⁴². Çünkü Ephesos, Aphrodisias, Dokimeion ve Pronkonessos atölyeleri, girlandlı lahitlerde kendilerine özgü üretimler yaptıklarından, Anadolu’daki pek çok yerel atölyeyi²⁴³ etkilemiş ve özellikle ikinci bölümde değerlendirilen lahitlerdeki bezeme unsurlarının genel nitelikleri sonucunda, **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**’nin üretimlerinde bu dört atölyeden birisine ait olabileceği fikri doğmuştur ki bu düşünce fikrini, F. Işık da anlatımlarında belirtmiştir²⁴⁴. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin Anadolu’da yer alan dört branş atölyeden hangisine ait olduğu konusu karşılaştırmalı arkeoloji yöntemi kullanılarak belirlenmeye çalışılacaktır.

3.1. ATÖLYE VE İŞÇİLİK

Lahitler, Anadolu’daki Roma İmparatorluk Dönemi’nde özel bir anlamı içlerinde barındırmaktadır²⁴⁵. Bu bağlamda bir lahdin hangi merkeze ait olduğu -genel olarak- üzerine yapılmış olan bezeme şekillerinden anlaşılabilir. Çünkü her merkezin kendine uygun “sanat anlayışı” bulunmaktadır²⁴⁶.

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2**’de yer alan lahitler, dikdörtgen bir forma sahiptir. Gerek Ephesos²⁴⁷, Prokonessos²⁴⁸, Aphrodisias²⁴⁹ üretimleri olsun gerekse Dokimeion²⁵⁰ üretimleri olsun buralarda yapılan girlandlı lahitlerin de dikdörtgen formda oluşturuldukları gözlemlenilmiştir. Aphrodisias²⁵¹ ve Ephesos üretimi olan

---

²⁴² Işık, 2007: XI.

²⁴³ Örneğin yerel atölyeler için Bkz. Koch, 2001: 236, 237, 241, 243, 254, 257, 259, 261, 263, 265, 267.

²⁴⁴ Işık, 1998: 280, 282.

²⁴⁵ Koch, 2010: 1.

²⁴⁶ Koch, 2001: 3.

²⁴⁷ Işık, 1998: 278, 279; Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 598.

²⁴⁸ Asgari, 1977: 331.

²⁴⁹ Işık, 2007: 1; Koch, 2001: 235.

²⁵⁰ Waelkens, 1982: 6, 7; Koch, 2001: 165.

²⁵¹ Işık, 2007: 1, 2; Koch, 2001: 235, 236.

lahitlerde sadece kaide dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır; üst pervaz betimlemeleri yoktur²⁵². Prokonnesos²⁵³ ve Dokimeion girlandlı lahitlerinde ise kaide ile birlikte üst pervazların da dışarı doğru çıkıntılı yapıldığı görülmektedir²⁵⁴. Dolayısıyla **Kat. No. 1** (Lev. I-Res. 1-3) ile **Kat. No. 2**'nin (Lev. II-Res. 4-6) lahit pervazlarındaki durum Ephesos²⁵⁵ ve Aphrodisias'tan²⁵⁶ ayrılmaktadır. Çünkü **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin lahit pervazları, Prokonnesos²⁵⁷ ve Dokimeion'da²⁵⁸ olduğu gibi dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır. Prokonnesos atölyesinde üretilen girlandlı lahitlerin²⁵⁹ pervazları dışarı doğru çıkıntılıdır; fakat **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin pervaz işçiliğinden de ayrılmaktadır. Çünkü Prokonnesos girlandlı lahitlerindeki pervaz işçiliğine dikkat edildiğinde, kaidedeki bant bezemelerinin daha keskin hatlara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca kaidede plinthosa benzer kalın bir bant bezemesi yapılıp, üst pervazlarının da çıkıntı yapılmış köşe kısımlarının **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'dekine göre daha keskin olacak şekilde tasarlanıldığı görülmektedir. Açıklanan sebepler sonucunda **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin pervazlarında yer alan düz bant bezemelerindeki işçiliğin, Prokonnesos girlandlı lahitlerindeki pervaz işçiliğinden tamamen ayrıldığı anlaşılmaktadır. Dokimeion atölyesindeki durum ise Prokonnesos'tan biraz daha farklıdır. Atölyenin üretmiş olduğu lahitlerin²⁶⁰ hem pervaz betimlemeleri hem de pervazlarda yapılmış olan bant bezemeleri²⁶¹, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** ile kıyaslandığında benzer özelliklere sahip oldukları tespit edilmiştir. Çünkü örneğin Dokimeion üretimleri olan lahitlerdeki (düz bant bezemeleriyle şekillendirilmiş olanlar) bant bezemeleri **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de olduğu gibi sadeliğinin yanında köşe bantlarının da yuvarlatılarak yapıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin bugün Antalya Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan ve Dokimeion üretimi olan Madalyonlu lahdin

---

²⁵² Koch, 2001: 233.

²⁵³ Asgari, 1977: 331.

²⁵⁴ Işık, 1998: 280; Koch, 2001: 165; Waelkens, 1982: 7, 8.

²⁵⁵ Örneğin Ephesos için Bkz. Koch, 2010: **Abb. 21**, **Abb. 39**, **Abb. 40**, **Abb. 58**.

²⁵⁶ Örneğin Aphrodisias için Bkz. Işık, 2007: 3-6; **Kat. 1**, **2-Taf. II**, I-4; 10; 1-4, **Kat. 6-Taf. 3**, I-5, **Kat. 2-Taf. 10**, I-4, **Kat. 84-Taf. 47**, I-3, **Kat. 5-Taf. I**, I. 2-4, **Kat. 7-Taf. I**, 3, **Kat. 17-Taf. 9**, I-4, **Kat. 13-Taf. 7**, 2; Koch, 2010: **Abb. 41**.

²⁵⁷ Örneğin Prokonnesos için Bkz. Koch, 2010: **Abb. 18.1**, **Abb. 19**, **Abb. 22**, **Abb. 23**, **Abb. 27**, **Abb. 28**, **Abb. 36**, **Abb. 37**, **Abb. 39**, **Abb. 40**, **Abb. 53**, **Abb. 57**.

²⁵⁸ Örneğin Dokimeion için Bkz. Waelkens, 1982: **Taf. 2**, 1, 2, **Taf. 3**, 1-4; Koch, 2010: **Abb. 5**.

²⁵⁹ **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'ye göre Prokonnesos girlandlı lahitleri ise oldukça büyük bir tekne yapılarına sahiptir (Asgari, 1977: 331).

²⁶⁰ Dokimeion atölyesindeki girlandlı lahitler değil, Madalyonlu lahitlerden bahsediliyor.

²⁶¹ Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res. 244**, **245**, **Lev. LXXIX-Res. 248**; Himmelmann, 1974: **Taf. 23**, **24**.

(Lev. IV-Res. 11) pervaz betimlemeleri²⁶² hem **Kat. No. 1** ile hem de **Kat. No. 2** ile benzer bir şekilde detaylandırılmıştır. Her ne kadar **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**, Dokimeion üretimi olan Madalyonlu lahitlerin pervaz betimlemeleriyle benzerlik gösterse de yine Dokimeion üretimi olan girlandlı lahitlerin pervaz işçiliklerinden de tamamen farklı olarak yapıldığı da ayrı bir gerçektir. Bu durumun ana sebebi ise Dokimeion’da üretilmiş olan girlandlı lahitlerin pervazlarında çeşitli bezeme şekillerinin kullanılmasıdır. Dokimeion girlandlı lahitlerinde detaylandırılmış olan bezemeler kaidede aşağıdan yukarıya doğru *düz plinthos*, *yaprak bezemeli torus*, *palmet bezemesi*, *inci dizisi ve meander motifi* şeklinde bir süsleme sırası izlemiştir. Lahitlerin üst pervazlarında da *yumurta dizileriyle (Ion-Kymation)* şekillendirilmiştir²⁶³. Bu durum Anadolu’da devamlarına rastlanılmayan **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**’nin yapım aşamasında ustanın/ustaların Dokimeion üretimi olan Madalyonlu lahitlerdeki pervaz betimlemelerini örnek aldığını, yine Dokimeion üretimi olan girlandlı lahitlerin pervaz betimlemelerinden de uzak durduğunu göstermektedir. Yapılan açıklamaların doğrultusunda **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin Ephesos, Aphrodisias ve Prokonnesos’tan pervaz işçiliği yönünden ayrıldığı; Dokimeion üretimi olan Madalyonlu lahitlerin pervaz işçilikleriyle benzerlik gösterdiği ve yine Dokimeion girlandlı lahitlerinin pervaz işçiliklerinden de ayrıldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin, Dokimeion girlandlı lahitlerinde yapılan pervazlardaki işçiliğine sahip olmasalar da Madalyonlu lahitlerin de Dokimeion üretimi²⁶⁴ olması **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**’nin pervazlarının Dokimeion atölyesiyle ilişkili olduğunu göstermiştir.

Kat. No. 1’in ön uzun yüzünde (Lev. III-Res. 7), **Kat. No. 2**’nin de ön ve arka uzun yüzlerinde (Lev. III-Res. 8, 9) çift girland bezemeleri yapılmıştır. Bu girlandlardan **Kat. No. 1**’in ki meyveli, **Kat. No. 2**’nin ki yapraklıdır. Ephesos²⁶⁵ ve Prokonnesos²⁶⁶ girlandlı lahitleri uzun yüzlerinde -genelde- Anadolu geleneğinin temsilcisi olan “üç

²⁶² Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res.** 244, 245.

²⁶³ Waelkens, 1982: 12, 13; Bkz. **Taf.** 1. 1, 2; Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res.** 244.

²⁶⁴ Turak, 2011: 144; Işık, 1998: **Taf.** 118. 4; Koch, 2001: 129.

²⁶⁵ Koch und Sichterman, 1982: **Abb.** 13, 14.

²⁶⁶ Fahri Işık, “Das Kuppelgrab des Halifet Alp in Amasya”, ed. B. Andreae und S. Settis, *Colloquio Sul Reimpiego Dei Sarkofagi Romani Nel Medioevo Pisa 5.-12. September 1982*, Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, 1984b, **Abb.** 13, **Abb.** 22, 23.

girland” bezemesi bulunmaktadır²⁶⁷. Ephesos atölyesi çoğunlukla girlandlı lahitlerde yarı mamul üretimler yapmıştır²⁶⁸. Tam işli girlandları ise farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Girland taşıyıcıları küçük ve (genellikle) koç ya da boğa başlarından²⁶⁹ tasarlanılmıştır²⁷⁰. Çok az Nike ve Eros, girland taşıyıcısı olarak lahitlerde kullanılmıştır²⁷¹. Girlandların kavis yaptığı alanda (merkezi noktada) figüratif olan herhangi bir (üzüm, haşhaş vs) bezeme ögesiyle karşılaşılması²⁷². Girland boşluklarında ya figüratif diskler yapılmıştır²⁷³ ya da buraları boş bırakılmıştır²⁷⁴. Prokonnesos girlandları da Ephesos’ta olduğu gibi farklı meyvelerin²⁷⁵ bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Girland taşıyıcıları Eros, Nike, koç ve boğa başlarıdır²⁷⁶. Taşıyıcılar lahit zemininde içeri doğru girinti yapacak pozisyonda, hafif döndürülerek betimlenmiştir. Girlandların kavis yaptığı merkezi kısımlarda -genelde- üzüm bezemesi yapılmıştır. Girland boşlukları da çeşitli levha ve disklerden oluşturulmuştur²⁷⁷. N. Asgari’ye göre Prokonnesos girlandlı lahitlerinde vurgulanılmak istenilen yüzde, ortadaki girland boşluğuna “*Tabula Ansata*” konulması değişmeyen bir kuraldır²⁷⁸. Ephesos ve Prokonnesos girlandlı lahitlerinin temel özellikleri **Kat. No. 1** (Lev. I-Res. 1-3) ve **Kat. No. 2** (Lev. II-Res. 4-6) ile karşılaştırıldığında gerek üzerlerine yapılmış olan üç girland bezemeleriyle olsun gerekse taşıyıcılar, girland merkezlerindeki betimlemeler, tabula ansata gibi bezeme şekilleriyle olsun **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**’nin Ephesos ve Prokonnesos girlandlı lahitleriyle temel şablon bakımından herhangi bir ilişkilerinin olmadığını göstermektedir. Çünkü çalışma içerisinde değerlendirilen girlandlı lahitlerin temel şablonları, Ephesos ve Prokonnesos tipi girlandlı lahitlerden tamamen farklıdır. Tüm bunlarla birlikte Aphodisias atölyesinin girlandlı lahit üretimlerinde uzun yüzlerinde çift girland bezemesi olan lahitlerin varlığı da

²⁶⁷ Örneğin N. Asgari, Selçik A lahdinin değerlendirmeleri sırasında çift girlandlı olmasından ötürü Anadolu geleneğinin dışına çıktığını hatta Laodikeia’da yer alan **Kat. No. 2**’nin de Selçikler A lahdinde olduğu gibi Anadolu geleneğinin dışında yapıldığından bahsetmiştir (Asgari, 1981: 25). Ayrıca Selçikler A lahdi için Bkz. Asgari, 1981: 24-28.

²⁶⁸ Işık, 1998: 278; Koch, 2001: 233.

²⁶⁹ Işık, 1993: **Taf.** 3. 1, 2, 4; Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 508.

²⁷⁰ Girlandlar koç ya da boğa başlarının üstünde manşetler yardımıyla birleştirilmiştir (Işık, 1998: 278).

²⁷¹ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 505/06.

²⁷² F. Işık’a göre girland merkezlerinde herhangi bir bezeme ögesinin olmaması “Ephesos” atölyesinin bir özelliği olarak belirtmiştir (Işık, 1998: 278).

²⁷³ Işık, 1993: **Taf.** 3. 2.

²⁷⁴ Işık, 1998: 278, 280; Koch, 2001: 233, 234; Turak, 2011: 57; Işık, 1993: **Taf.** 3. 1.

²⁷⁵ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 509.

²⁷⁶ Asgari, 1977: 331.

²⁷⁷ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 501.

²⁷⁸ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488.

bilinmektedir. Buradaki girland sarmalları Ephesos ve Prokonnesos'da olduğu gibi farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Girland taşıyıcıları -genelde Eros ve Nikeler'dir. Girlandların arasına yapılmış bir tabula ansata bezemesi bulunmaktadır ve bu tabula ansatayı (sağdan ve soldan) Eroslar taşımaktadır²⁷⁹. Girlandların kavis yaptığı merkezi kısımlarda çoğunlukla üzüm bezemesi, girland boşluklarında da Gorgo başı, bitkisel bezekli rozetler, kartal gibi figürlerin yapıldığı gözlemlenilmiştir²⁸⁰. Her ne kadar Aphrodisias girlandlı lahitleri çift girland bezemeli yapılmış olsalar bile yukarıda açıklanan temel özelliklerinden dolayı **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin Aphrodisias'tan tamamen farklı olduğu görülmektedir. Örneğin hem **Kat. No. 1**'de hem de **Kat. No. 2**'de Aphrodisias'ta olduğu gibi bir tabula ansata bezemesi bulunmamaktadır. Ya da Aprodiasias'ın girland merkezlerinde üzüm bezemesiyle karşılaşılırken; çalışma içerisinde değerlendirilen Hierapolis-Laodikeia girlandlı lahitlerinin girland merkezlerinde haşhaş bezemesiyle karşılaşılmıştır. Dolayısıyla Hierapolis-Laodikeia girlandlı lahitleri, temel şablonları bakımından Ephesos ve Prokonnesos'ta olduğu gibi Aphrodisias'tan da ayrılmaktadır.

Dokimeion atölyesine bakıldığında Ephesos, Prokonnesos ve Aphrodisias atölyelerinden farklı olarak, Hierapolis-Laodikeia'da olduğu gibi temel şablonun üretimlerinde bulunulmuştur ve Dokimeion'un temel şablon betimleri, Anadolu'nun ana grup içerisinde değerlendirilen girlandlı lahitlerinin²⁸¹ de temsilcileri olmuştur²⁸². Fakat Anadolu'da **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin Dokimeion ana grubuyla karşılaştırılabileceği herhangi bir eser yani çift girlandlı lahit örneği bulunmamaktadır²⁸³ ve **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin karşılaştırılması yapılabilecek örnekleri de sınırlı sayıdadır. Bu

²⁷⁹ Örneğin Aphrodisias çift girland bezemeli tabula ansatalı lahitler için Bkz. Işık, 2007: **Taf. 46-Kat. 82. 1-3; Taf. 46-Kat. 81. 4, Taf. 47-Kat. 84. 1-3, Taf. 47-Kat. 83. 4-6, Taf. 51-Kat. 92. 1-3, Taf. 53-Kat. 98. 1-4, Taf. 54-Kat. 99. 1-4, Taf. 55-Kat. 100. 1, 2, Taf. 56-Kat. 101. 1-4, Taf. 58-Kat. 104. 1-3, Taf. 59-Kat. 106. 1-4, Taf. 60-Kat. 108. 3-5, Taf. 61-Kat. 107. 1-4, Taf. 62-Kat. 109. 1-4, Taf. 63-Kat. 110. 1-4, Taf. 67-Kat. 116. 1-3, Taf. 67-Kat. 117. 4, Taf. 68-Kat. 118. 1-4, Taf. 71-Kat. 127. 1-4, Taf. 73-Kat. 130. 1, 2, Taf. 77-Kat. 137. 1-3, Taf. 77-Kat. 138. 4, Taf. 80-Kat. 141. 1-3, Taf. 80-Kat. 144. 4, 5, Taf. 81-Kat. 142. 1-3, Taf. 82-Kat. 143. 1-3 vb.**

²⁸⁰ Işık, 2007: 1, 2; Işık, 1984b: 256-259; Cormack, 2009: 491; Koch, 2001: 235; Koch und Sichtermann, 1982: 495-497, Ayrıca bkz. **Abb. 16. 2b**; Asgari, 1977: 347.

²⁸¹ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143.

²⁸² Dokimeion ana grubu Anadolu'nun farklı antik kentlerine yayılmıştır. Hierapolis ve Laodikeia'da dahil olmak üzere Dorylaion, Kotieion, Aizonai, Altıntaş, Akmania, Prymnesos, Synnada, Philamelion, Apameia ve Kolossia'da da bu lahit örnekleriyle karşılaşılmıştır (Koch und Sichtermann, 1982: 531).

²⁸³ Işık, 2002: 137.

örneklerin içerisinde Lucca'da F1 girlandlı lahdi²⁸⁴ ile Roma'da²⁸⁵ yer alan bir girlandlı lahdin bulunduğu bilinmektedir²⁸⁶. Örnekler -F. Işık'ın da belirttiği gibi- Roma şubesi olan bir atölyeye aittir²⁸⁷. **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin girland merkezlerinde yapılmış olan haşhaş bezemeleri hem Lucca F1'de hem de Roma'da görülmüştür. Beraberinde ise **Kat. No. 2**'de görülen girland sarmallarının defne-yapraklarından (Lev. VI-Res. 20) oluşturulmuş olması biraz sıkıntılıdır. Çünkü F. Işık'a göre Anadolu'da ana grubun üretimi aşamasında defne-yapraklı girland sarmallarıyla karşılaşılmamıştır²⁸⁸. Dolayısıyla **Kat. No. 1** (Lev. VI-Res. 19) ya da Lucca F1'de (Lev. VI-Res. 21) olduğu gibi ana gruptaki girlandlar, farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Fakat Roma'da ise **Kat. No. 2**'ye benzer şekilde defne-yapraklarından oluşturulmuş girland bezemelerinin lahitler üzerinde kullanıldığı belirlenmiştir ve bu durum F. Işık'a göre metropol atölyesinin kendi yerel karakteristik özelliğini taşımaktadır²⁸⁹. Anadolu'da üretimi yapılan ana grubun girlandlarının da defne-yapraklı bezemelerinin olmaması ve dolayısıyla örneğin Baltimore'deki defne-yapraklı girlandlarının²⁹⁰ ve Münster'deki defne-yapraklı girlandlarının²⁹¹ ortaya çıkışı Roma lahitlerinin ortaya çıkışıyla açıklanabilmiştir²⁹². Özellikle ana grup içerisinde değerlendirilen Münster'deki parçanın (Lev. VIII-Res. 35) girlandlarındaki²⁹³ defne-yapraklarının ortasından halka şeklinde geçirilmiş kurdele bezemeleri bulunmaktadır ve yaprakları, üst üste gelecek şekilde tasarlanılmıştır. Girlandların birleşiminde kullanılan kurdele bağlama şekli ise **Kat. No. 2**'den tamamen farklıdır. Münster'deki parçanın kurdele bağlaması ince/sıkıştırılmış, altında girland sarmalının üzerine bırakılmış püskül bezekleri bulunurken; **Kat. No. 2**'nin kurdele boğumu kabartılı, tek bölmeli ve girlandın birleşim noktalarını inceltmeden dolandırıldığı görülmektedir. Ayrıca Münster'de olduğu gibi **Kat. No. 2**'nin girlandını oluşturan defne-yaprakları, üst üste gelecek şekilde

---

²⁸⁴ Işık, 1993: **Taf.** 11. 2.

²⁸⁵ Himmelmann, 1974: **Abb.** 23, 24.

²⁸⁶ Işık, 2002: 136, 137.

²⁸⁷ Işık, 2002: 137.

²⁸⁸ Işık, 2002: 137.

²⁸⁹ Işık, 2002: 137.

²⁹⁰ Işık, 2002: **Taf.** 34. 3.

²⁹¹ Işık, 2002: **Taf.** 33. 2.

²⁹² Işık, 2002: 137.

²⁹³ F. Işık, Münster Üniversitesi Küçük Asya Araştırma Merkezi'ndeki yaptığı çalışmalar sırasında ana grup lahitlerinin Dokimeion'un dışında Laodikeia ve Perge'de de üretimlerinin yapılmış olduğunu belirterek, ana grubun Anadolu'daki bu üç yer ile Roma'da paralel olarak biriktiğinden bahsetmiştir (Işık, 2002: 135).

yapılmamıştır; burada derin oluklar kullanılarak yapraklar birbirinden ayrılmıştır (Lev. VI-Res. 20). Yine Münster örneğindeki gibi **Kat. No. 2**'nin girland sarmallarının ortasından geçirilmiş halka şeklindeki bezeme ögesinin bulunmamasıyla birlikte, **Kat. No. 2**'de girland yapraklarının içine gömülmüş, uç kısımları fırfırlı olan bant bezemelerinin yapıldığı görülmektedir. Örneğin Hierapolis'te yer alan Denizli G2 lahdinin²⁹⁴ girlandları da **Kat. No. 2**'de olduğu gibi defne-yapraklarından oluşturulmuş ve bununla birlikte yine **Kat. No. 2**'de olduğu gibi girlandların içine gömülmüş fırfırlı bant bezemeleri de yer almaktadır. Dolayısıyla Münster örneğinin girland bezeme şekilleriyle²⁹⁵ **Kat. No. 2**'nin girland bezeme şekilleri birbirlerinden tamamen farklı olacak biçimde tasarlanılmıştır. Münster'deki parçada yapılmış olan girland bezeme şekilleri²⁹⁶ Roma ve İtalya eserlerinin bir karışımı olarak görülmüştür. Anadolu'nun aksine burada girland yaklaşımları, Roma ve İtalya özellikleri taşımaktadır²⁹⁷. Açıklamalardan anlaşılıyor ki **Kat. No. 2**'nin Roma ya da İtalya üretimleri olan girland bezemeleriyle herhangi bir ilişkisinin bulunmadığıdır. Ancak **Kat. No. 2**'de hala açıklanılmamış olan durum ise ana grubun içerisinde yer almasına rağmen, girland bezemelerinde bulunan defne-yapraklarının Dokimeion ana grup üretimlerinde yapılmamasıdır. Bu durum ancak şu şekilde açıklanabilir: **Kat. No. 2**'nin temel şablonu ana grubun içerisinde yer almasına rağmen üretimi aşamasında Dokimeion ana grubunun meyveli girland sarmalını değil de yapraklı girland sarmalının tercih edilmesi ve bu yapım aşamasında Dokimeion üretimi olan (örneğin Denizli G2 ya da Apameia lahdi) defne-yapraklı girland sarmallarına benzemesi **Kat. No. 2**'nin Laodikeia yerelliğinde üretildiği sonucuna ulaştırmaktadır. Bundan sebep **Kat. No. 2**, Dokimeion atölyesine ait olsa bile üzerindeki işçilik farklılıklarından ötürü yerel bir üretim olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili G. Koch ile H. Sichtermann'da **Kat. No. 2**'nin

---

²⁹⁴ Waelkens, 1982: **Taf.** 2. 2, 3.

²⁹⁵ ...F. Işık Münster'de yer alan kırık parça üzerinde (Işık, 2002: **Taf.** 33. 1-3) ciddi bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma sırasında Münster'deki girlandlı lahit parçasının özellikle Side'den gelen birkaç kopya örnekle yakından ilişkili olduğunu belirten F. Işık, lahitleri yerel taklitlerle birlikte Anadolu'da yer alan girlandlı lahitlerdeki ana grubun üretimlerine ait olduğunu anlatmıştır... Buna göre F. Işık'ın anlatımlarında ilk lahit örneği İznik'ten geliyor. Girlandlı lahdin farklı bezeme biçimlerinin yanında meşe yapraklı girlandlarının yaprak sıralamalarının da ayrıntılı olması; İznik lahdinin (Işık, 2002: **Taf.** 34. 4), Münster'deki parça ile belirli bir benzerliğinin bulunduğunu göstermektedir (Işık, 2002: **Taf.** 33. 1)... F. Işık, Münster örneğindeki yaptığı çalışmalarda belirtmiş olduğu sebepler sonucunda Münster örneğinin - yukarıda da açıklandığı gibi- Anadolu'daki girlandlı lahitlerinin ana grubunun içerisinde yer aldığını belirtmiştir (Işık, 1993: 137).

²⁹⁶ Işık, 2002: 137, **Taf.** 33. 1-3.

²⁹⁷ Işık, 2002: 137, **Taf.** 35. 3, 5.

benzer örneklerinin Akmonia'da (Ahlat) ve Hierapolis'te görüldüğünü ve bununla birlikte her ne kadar ana grubun içerisinde defne/meşe-yapraklı girlandları yapılmasa da ana grubun diğer girlandlı lahitlerden, **Kat. No. 2**'nin girlandlarının daha detaylı yapıldığını anlatmışlardır²⁹⁸. Laodikeia'da yer alan bu lahdin diğer antik kentlerde görülmediğinden de bahseden G. Koch ve H. Sichtermann, **Kat. No. 2**'nin ana gruptaki girlandlı lahitlerinin etkisi altında olan bir eser olarak nitelendirmişlerdir²⁹⁹.

Kat. No. 2'nin temel değerlendirilmelerinden sonra sıra **Kat. No. 1**'e geldi. **Kat. No. 1**'in uzun yüzü (Lev. III-Res. 7) **Kat. No. 2**'nin uzun yüzünde olduğu gibi çift girland bezemesi ve büstlerden oluşturulmuşken (Lev. III-Res. 8); arka uzun yüzüne gelindiğinde ise temel şablonunun tamamen değiştiği görülmüştür. **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzü Madalyonlu lahitler³⁰⁰ içerisinde değerlendirilmiş olan betimleme öğelerini taşımaktadır (Lev. IV-Res. 10). Fakat **Kat. No. 2**'de ise uzun yüzdeki temel şablonun devam ettirildiği görülmektedir (Lev. III-Res. 9). Bundan sebep **Kat. No. 1**, **Kat. No. 2**'den (arka uzun yüzdeki betimleme öğelerinden dolayı) ayrılmaktadır. **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzündeki Madalyonlu betimleme öğesi Dokimeion ana grubu içerisinde üretimi yapılmış olan girlandlı lahitlerde yoktur. Yani bir uzun yüzünde büstlü çift girland bezemesi ile diğer uzun yüzünde Madalyonlu lahitlerin temel betimleme öğesi gibi yapılmış olan bir örnek bulunmamaktadır. Bu durum sadece Dokimeion ana grubunda değil Anadolu'da üretimi yapılmış olan diğer girlandlı lahitlerde bile karşılaşılmamıştır. Anlatımlar gösteriyor ki **Kat. No. 1**'in özgün bir eserin temsilcisi konumunda olduğudur ki bu durum **Kat. No. 2** için de geçerlidir. Çünkü **Kat. No. 2**'nin temel şablonuna birebir benzeyen girlandlı lahit örneklerine Anadolu'da rastlanılmamıştır³⁰¹. Açıklanan sebeplerin doğrultusunda **Kat. No. 1** hem Dokimeion üretimi olan ana grup içerisinde hem de yine Dokimeion üretimi olan Madalyonlu lahitler içerisinde değerlendirilecektir. Çünkü **Kat. No. 1**, Dokimeion üretimi olan iki farklı lahit grubunun temel şablonlarını üzerinde taşımaktadır.

²⁹⁸ Koch und Sichtermann, 1982: 531, 532.

²⁹⁹ Koch und Sichtermann, 1982: 532.

³⁰⁰ Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res. 244, 245, Lev. LXXIX-Res. 248**; Başol, 2004: **Lev. XXI-XXII**; Koch und Sichtermann, 1982: **Abb. 483**; Koch, 2001: **Res. 29, Res. 66**.

³⁰¹ Danışmanın Fahri Işık çalışma içerisinde değerlendirilen girlandlı lahitlerin, Anadolu'da örneklerinin bulunmadığını sözlü olarak açıklamıştır.

Kat. No. 1'in ön uzun yüzü, **Kat. No. 2**'nin ön uzun yüzünün temel şablonuyla benzerlik gösterse bile -daha önce de belirtildiği gibi- aralarında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklardan en önemlisi de **Kat. No. 1**'in girlandını oluşturan unsurlar meyveler iken; **Kat. No. 2**'nin defne-yapraklarıdır. Dağınıklığı az olan **Kat. No. 1**'in çift bezemeli girland sarmallarının, Dokimeion ana grubu içerisinde karşılaştırılabileceği sınırlı sayıda lahit örneği bulunmaktadır; fakat bu örnekler de Anadolu'da değil Roma'dadır³⁰². Dolayısıyla Roma'da yer alan ve **Kat. No. 1** ile karşılaştırılması yapılabilecek örnekler; Lucca F1 ve Casino Rospigliosi'deki lahitlerdir. Lucca F1³⁰³ lahdi ile Casino Rospigliosi³⁰⁴ yer alan lahitlerin de **Kat. No. 1**'de olduğu gibi girland bezemeleri farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Lucca F1 lahdinin girland bezemeleri ile **Kat. No. 1**'in girland bezemeleri kıyaslandığında aralarındaki işçiliklerin ayrı olduğu hemen görülmektedir. F. Işık yaptığı bir açıklamasında Lucca F1'in girlandlarının gözle görülür şekilde gevşetilerek yapıldığını ve yaprak-meyve sıralarının da birbirinden ayrılarak plastik bir şekilde yuvarlatıldıklarını belirtmiştir; böylece Barok sanatının uygulandığı Lucca F1 lahdinin girlandını oluşturan meyvelerin bağlama noktalarına gölgeli kabartma da yapılarak lahit zemininden ayrıldığı görülmüştür³⁰⁵ (Lev. V-Res. 16). F. Işık'ın yapmış olduğu açıklamalar³⁰⁶ ile Lucca F1 lahdinde yapılmış olan gözlemler sonucunda; **Kat. No. 1**'in girland bezemelerinin, Lucca F1'den tamamen işçilik bakımından ayrı olarak yapıldığı anlaşılmıştır. Özellikle Lucca F1'in girlandlarındaki gevşeme, **Kat. No. 1**'den tamamen farklıdır. Çünkü Lucca F1'e göre **Kat. No. 1**'in girlandları daha sıkı, lahit zeminindeki gevşekliği de daha azdır (Lev. V-Res. 14). Casino Rospigliosi'deki lahdin girlandları³⁰⁷, **Kat. No. 1** ile Lucca F1 girlandlarında olduğu gibi farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Ancak Casino Rospigliosi'deki³⁰⁸ lahdin girlandları (Lev. VI-Res. 23) hacimli ve girland kemerlerinin Lucca F1 (Lev. VI-Res. 21) ve **Kat. No. 1**'e (Lev. VI-Res. 19) göre daha açık olduğu gözlemlenilmiştir. F. Işık Casino Rospigliosi'deki lahdin girland bezemelerinin tek tek parçalarının yapılarak plastik bir şekilde yuvarlatıldığını, derin delme işlemleriyle karakterize edildiğini bunun

---

³⁰² Işık, 2002: 137.

³⁰³ Işık, 1993: **Taf.** 11. 2.

³⁰⁴ Himmelmann, 1974: **Taf.** 23.

³⁰⁵ Işık, 1998: 292.

³⁰⁶ Işık, 1993: 292, 293; Ayrıca Bkz. **Taf.** 11. 2.

³⁰⁷ Himmelmann, 1974: 45, 46.

³⁰⁸ Himmelmann, 1974: **Taf.** 23.

ve sonucunda da bu formların Geç Dönemin Barok sanatının birer ürünü olduğunu anlatmıştır³⁰⁹. Dolayısıyla yapılmış olan açıklamaların çerçevesinde, **Kat. No. 1**'in meyveli girlandlarının işçilikleri hem Lucca F1'den hem de Casino Rospigliosi'den ayrıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle burada dikkat çeken nokta, Geç Dönem Barok'unun Lucca F1 ile Casino Rospigliosi'de uygulanmasıdır. Dönemsel olarak eğer üç lahit birbirleri içerisinde değerlendirilirse; Lucca F1, Casino Rospigliosi'nin, **Kat. No. 1**'den sonraki bir zamanda üretildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü Geç Dönem Barok'u İS 3. yüzyıldan sonraki zamanı kapsayan bir sanattır³¹⁰ ve G. Koch İS 3. yüzyıl ve İS 4. yüzyılın başlarında Geç Antik Dönem'in gruplarıyla bağlantılı olan lahitlerinin büyük bir kısmında Anadolu etkisinin, Roma lahitlerinde olduğu belirtmiştir³¹¹. Bundan sebep hem Lucca F1'in hem de Casino Rospigliosi'nin³¹² üzerlerindeki bezeme şekillerinden, İS 3. yüzyıldan sonraki bir zamanda üretildikleri anlaşılmaktadır. Fakat **Kat. No. 1**, İS 2. yüzyılın III. çeyreğinde³¹³ üretilmiştir. Dolayısıyla Roma üretimi olan bu lahitlerden **Kat. No. 1**'in etkilenmesi gibi bir olayın olması beklenemez.

Kat. No. 1'deki başka bir durumda her iki uzun yüzündeki temel şablon betimlemelerinin farklı olmasıdır. Arka uzun yüzünde yapılmış olan Madalyonlu friz betimlemesinin temel özellikleri, Dokimeion'a ait olan Madalyonlu lahitlerde karşılaşılmamıştır. Örneğin Antalya Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan Madalyonlu lahdin ön uzun yüzünde Gorgo başı taşıyan Eroslar tasvir edilmişken³¹⁴ (Lev. IV-Res. 11); arka uzun yüzünde Gorgo başı taşıyan Nikeler tasvir edilmiştir³¹⁵ (Lev. IV-Res. 11). Buradaki figürler farklı olsa da ana tema, **Kat. No. 1**'de olduğu gibi (Lev. IV-Res. 10) Antalya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Madalyonlu lahitte değiştirilmemiştir. Ayrıca Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki Madalyonlu lahdin dar yüzlerine dikkat edildiğinde ise birer tane tondo içerisinde yapılmış olan Gorgo başı betimlemeleriyle karşılaşılrken³¹⁶ (Lev. V-Res. 17); **Kat. No. 1**'in dar yüzlerinde Dokimeion ana grubunda olduğu gibi bir girland ve girland boşluğuna yapılmış olan Gorgo başı

³⁰⁹ Işık, 1998: 293.

³¹⁰ Işık, 1998: 288-290; Koch, 2010: 5.

³¹¹ Koch, 2010: 5.

³¹² Detaylı bilgi için Bkz. Himmelmann, 1974: 45-50.

³¹³ Bkz. **Kat. No. 1**'in tarihi metin içerisinde yer alan "*Kronolojik Saptama*" bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır.

³¹⁴ Turak, 2011: Lev. LXXVIII-Res. 244.

³¹⁵ Turak, 2011: Lev. LXXVIII-Res. 245.

³¹⁶ Turak, 2011: Lev. LXXVIII-Res. 246.

betimlemesiyle karşılaşmıştır (Lev. V-Res. 14). Dolayısıyla eğer **Kat. No. 1** tamamen Madalyonlu lahitlerin ana şablonunda yapılmış olsaydı; Antalya Arkeoloji Müzesi'nde görülen Madalyonlu lahdin temel betimleme öğelerinin hakim olması gerekirdi ya da eğer ana grubun temel şablonunda ilerlemiş olsaydı; örneğin **Kat. No. 2**'de görülen betimleme öğelerinin hakim olması gerekirdi (Lev. II-Res. 4-6). Fakat **Kat. No. 1**'de ise hem ana grubun teması hem de Madalyonlu lahitlerin teması hakim olduğu için lahdin yapım aşamasında Dokimeion üretimi olan iki farklı mezar tipinin tekrardan yorumlanıp tek bir lahitte toplandığı yukarıda yapılmış olan karşılaştırmalar sonucunda anlaşılmıştır. Bu durumun sebebi şu şekilde açıklanabilir: **Kat. No. 1** Dokimeion atölyesinin temalarında üretilmiş fakat Hierapolis yerelliğinden kaynaklı bir durumun hakim olduğu görülmektedir. Bu sebeptendir ki **Kat. No. 1**'in betimleme öğeleri Hierapolis yerelliğinde Dokimeion atölyesinin temasında hazırlanmıştır. Çünkü **Kat. No. 1**'de görünen ana şablonun ne Anadolu'da ne de ana grubun üretimini yapmış olan Roma'da görmek mümkün değildir. Bu yüzden tekil bir örnek olan **Kat. No. 1** Hierapolis yerelliğinde üretilmiştir. Konuyla ilgili F. Işık, bugüne kadar bilinen ana grubun diğer örneklerinden **Kat. No. 1**'i ayırt eden özelliğinin temel şablonu olduğunu³¹⁷, bununla birlikte Anadolu gırlanlı lahitlerindeki karakteristik özelliklerini taşımadığı gibi **Kat. No. 1**'de sembolik motiflerin hakim olduğunu ve son olarak da bu gruba uymayan fakat ana grubun özelliklerini taşıyan bir eser olduğunu anlatmıştır³¹⁸.

Çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin dar yüzlerinde birer tane gırland bezemesi ve gırland boşluklarında da Gorgo başı betimlemesi bulunmaktadır. Ephesos³¹⁹, Prokonnesos³²⁰ ve Dokimeion³²¹ atölyelerinin gırlanlı lahitlerinin dar yüzlerinde de **Kat. No. 1** (Lev. V-Res. 14) ile **Kat. No. 2**'de (Lev. V-Res. 15) olduğu gibi tek gırland, gırland boşluklarında Gorgo başı betimlemeleri (Ephesos hariç) yapılmıştır. Aphrodisias gırlanlı lahitlerinin dar yüzlerinde ise hem tek gırland bezemesi³²² hem de çift gırland³²³ bezemesi yapılmış, gırland boşluklarında da -

³¹⁷ Işık, 1998: 282.

³¹⁸ Işık, 1998: 282, 283.

³¹⁹ Koch und Sichtermann, 1982: **Abb.** 505/06; Koch, 2001: **Res.** 228. 2.

³²⁰ Koch, 2001: **Res.** 228. 1.

³²¹ Işık, 1993: **Taf.** 11. 2; Üyümez ve İlaşlı, 2014: 48; Himmelman, 1974: **Abb.** 24.

³²² Koch, 2001: **Res.** 228. 4; Işık, 2007: **Taf.** 9-**Kat.** 17. 3, 4, **Taf.** 10-**Kat.** 2. 2-4, **Taf.** 11-**Kat.** 1. 2-4, **Taf.** 43-**Kat.** 80. 3, 4, **Taf.** 45-**Kat.** 23. 5, **Taf.** 46-**Kat.** 82. 3 vd.

³²³ Dar yüzlerde iki gırland yayının olması Aphrodisias'taki gırlanlı lahitlerin en önemli özelliğini oluşturmuştur ve bu özellik sadece Aphrodisias'a özgüdür (Işık, 2007: 1; Koch, 2001: 235).

genelde- Gorgo başı betimlemeleri tasvir edilmiştir³²⁴. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** Aphrodisias, Prokonnesos, Ephesos ve Dokimeion üretimleri olan girlandlı lahitlerin dar yüzleriyle değerlendirildiğinde, işçilik yönünden **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin hepsinden farklı olduğu ve verilen örneklerden de çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin en yakın atölyesinin Dokimeion atölyesi olduğu anlaşılmıştır. Zaten yukarıda yapılan temel açıklamalar da lahitlerin Dokimeion şablonunda hazırlandığı belirlenmişti. Bu bağlamda örneğin Ephesos'un³²⁵ dar yüzlerindeki girland boşlukları - çoğunlukla- boş bırakılmış ve girland merkezlerinde de herhangi bir bezeme ögesi de yapılmamıştır. Her ne kadar **Kat. No. 2**'nin dar yüzlerinin girland merkezlerinde bezeme ögesi bulunmasa da gerek girlandı oluşturan defne-yapraklarıyla olsun gerekse girland boşluğuna yapılmış olan Gorgo başı betimlemesiyle olsun Ephesos'tan ayrıldığı görülmektedir. Çünkü Ephesos girlandları hem farklı meyvelerin bir araya getirilmesi sonucunda oluşturulmuş hem de girlandlar manşetler yardımıyla taşıyıcıların (koç ya da boğa başı) başları üzerinde birleştirilmiştir. Prokonnesos girlandlı lahitlerinin³²⁶ dar yüzlerindeki girland boşluklarında disk şeklindeki bezemeler ile karşılaşılmıştır. Aphrodisias girlandlı lahitlerinde³²⁷ ise genellikle kendi atölyesine özgü olan lahitlerin dar yüzlerindeki çift girland bezemeleriyle çalışma içerisindeki lahitlerden ayrı bir stil

³²⁴ Koch, 2001: **Res.** 228. 3; Işık, 2007: **Taf.** 16-**Kat.** 34. 1, 2, **Taf.** 22-**Kat.** 38a. 1, **Taf.** 29-**Kat.** 48. 3, 4, **Taf.** 31-**Kat.** 52. 3, **Taf.** 35-**Kat.** 57. 3, 4, **Taf.** 37-**Kat.** 63. 3, 4, **Taf.** 42-**Kat.** 79. 3, 4, **Taf.** 44-**Kat.** 20. 1-4, **Taf.** 44-**Kat.** 28. 5-8, **Taf.** 45-**Kat.** 22. 1 vd.

³²⁵ Ephesos'ta üretilen girlandlı lahitlerin ilk örneği, Celsus Polemaenus'un girlandlı lahididir. İS 115 yılında yapılmış olan Celsus Kitaplığı'nın mezar odasında bulunmuştur. Bu tarihten sonra üretim İS 3. yüzyıl içine kadar sürmüştür. Fakat girlandlı lahit üretiminin ne zaman sona erdiğiyle ilgili net bir bilgi yoktur (Koch, 2001: 234).

³²⁶ Prokonnesos; Marmara Denizi'nin kuzeybatısında konumlanmıştır. Buradaki ocaklar, İÖ 4. yüzyılda kullanılmıştır. Fakat bu ocakların asıl kullanımı; İS 1. yüzyıla tarihlidir (Asgari, 1978: 468). Roma İmparatoru Tiberius, Prokonnesos'taki ocakları imparatorluğa bağlamıştır. İS 1. yüzyıldan itibaren, Roma'nın da desteğiyle kent gelişmeye başlamıştır (Asgari, 1978: 468, 467). Bölge, N. Asgari tarafından detaylı bir şekilde araştırılmıştır. Araştırmalar sonrasında girlandlı lahitlerin, ocak yakınlarına dağıtıldığı ve geniş çapta ihracatının da yapıldığı ortaya çıkmıştır (Asgari, 1978: 469). J. B. Ward-Perkins Prokonnesos taş ocaklarındaki ilerlemeyi birkaç denemesinde bahsetmiştir. Bununla birlikte J. B. Ward-Perkins çeşitli varsayımları da denemelerinde dile getirmiştir (Koch und Sichtermann, 1982: 484; Asgari, 1977: 329). H. Wiergartz ve N. Asgari Prokonnesos'ta yaptıkları araştırmalar sonucunda, pek çok tam işli girlandlı lahit ile yarı mamul girlandlı lahit örneklerini bulmuşlardır. Prokonnesos'ta bulunan bu örnekler çok önemlidir. Çünkü bu örnekler sayesinde J. B. Ward-Perkins'in ileri sürdüğü varsayımlar doğrulanmıştır (Koch und Sichtermann, 1982: 484; Asgari, 1977: 329).

³²⁷ Bölgesel gruplar arasında Aphrodisias'ın özel bir rolü vardır. Buradaki lahitlerin çoğu korunmuş durumdadır. Özellikle girlandlı lahitler kentte ayrı bir grubu oluşturmuşlardır ve çok dikkat çekmişlerdir. Bu grubu ilk defa kataloglayan F. Işık'tır. Girlandlı lahit grubunu F. Işık tipolojik, kronolojik, ikonografi ve motif tarihçesi bakımından incelemiştir (Işık, 2007: 1). Aphrodisias'taki girlandlı lahitler kendi içlerinde çeşitlilik göstermişlerdir ve bu sayede gruplanmışlardır (Atalay, 2014: 148). Girlandlı lahitlerin kendi içinde çeşitlilik göstermesi, hem gruplamada hem de tarihlendirmede önemli bir rolü olmuştur. Aphrodisias girlandlı lahitlerindeki çeşitliliği F. Işık, Tip-I ve Tip-II olmak üzere ikiye ayırmıştır (Işık, 2007: 3-76).

özelliğine sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Dokimeion³²⁸ atölyesine ait olduğu belirlenen girlandlı lahitlerin dar yüzlerinde yapılmış olan tek girland ve Gorgo başı betimlemeleriyle de -yukarıda yapılmış açıklamalarda olduğu gibi- ana grubun içerisinde yapılmış olan temel betimlemelerdir.

Sonuç olarak yukarıdaki anlatımlar toparlanıldığında **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin temel şablonlarından dolayı “*Dokimeion Atölyesine*” ait oldukları saptanılmıştır. Fakat burada saptanılmamış olan bir diğer husus da Hierapolis ve Laodikeia büstlü girlandlı lahitlerinin arasındaki ilişkinin ne olduğu konusudur. Çünkü birbirlerine bu kadar benzeyip de bu kadar farklı olan lahitlerin arasındaki durumun açıklanılması şarttır. Hierapolis mi Laodikeia etkiledi yoksa Laodikeia mı Hierapolis’i etkiledi hala bilinmemektedir. Fakat kronolojik değerlendirmeler sonucunda **Kat. No. 1**’in “İS 2. yüzyılın III. çeyreğinde”, **Kat. No. 2**’nin de “İS 2. yüzyılın IV. çeyreğinde” yapıldığı tespit edilmiştir³²⁹. Aralarında çok kısa bir zaman farkı bulunan bu lahitlerin tarihsel süreçlerine dikkat edildiğinde (lahitlerin arasındaki benzerliklerinden dolayı) **Kat. No. 1** (Hierapolis), **Kat. No. 2**’yi (Laodikeia) yapım sürecinde etkilemiş olabilir; fakat bu kesin bir yargı ya da kesin bir sonuç değildir. Çünkü lahitler tekil örnekler olarak kalmıştır ve Anadolu’da da bu tiplerde yapılmış lahit örnekleri bulunmamaktadır. Ayrıca burada Hierapolis-Laodikeia lahitlerinin temel işçilikleri çok önemlidir. Çalışma içerisinde özellikle ikinci bölümde lahitler üzerinde yer alan bezemeler tek tek değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler sonucunda lahitler arasındaki işçilik farklarının olduğu saptanılmıştır. Hierapolis-Laodikeia lahitlerinin üretimlerindeki bu işçilik farkları gerek lahitler üzerindeki temel şablonları bakımından olsun (örneğin **Kat. No. 1**’in arka uzun yüzü ile **Kat. No. 2**’nin arka uzun yüzlerinin temel şablonlarının farklı olması) gerekse yine lahitlerin üzerinde kullanılmış olan matkapın farklı stillerde tasvir edilmesinden olsun (**Kat. No. 1**’de matkap çizgisel, **Kat. No. 2**’de matkap daha derinlikli) lahitlerin “*İki Farklı Usta*” tarafından yapıldığı sonucuna ulaştırmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. **Kat. No. 2**’nin yapım

---

³²⁸ İS 2. ve 3. yüzyıllarda Roma Dönemi’nde Dokimeion, lahit üretim merkezi haline gelmiştir. Bu merkezin ürünleri, kendi üretim bölgeleriyle sınırlı kalmayıp, farklı bölgelere de ihraç edilmiştir. Dokimeion özellikle üretimini yaptığı lahitler içerisinde “Girlandlı Lahitler”de adını duyurmayı başarmıştır. Bu sayede Anadolu’nun pek çok yerinde Dokimeion atölyesinde çıkmış girlandlı lahitlere rastlamak mümkündür (Koch, 2010: 2).

³²⁹ Bkz. çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin tarihsel saptamaları, karşılaştırmalı arkeoloji yöntemi sonucunda “*Kronolojik Saptama*” bölümünde tespit edilmiştir.

aşamasında iki farklı usta çalışmış olabilir. Yani aynı lahit üzerinde iki farklı kişinin işçilik stillerinin olduğu düşünülmektedir. Çünkü lahdin, ön ve arka uzun yüzlerinde yapılmış olan bezemelerdeki işçilik stilleri, aynı özellikleri sergilememektedir. **Kat. No. 2**'deki bu farklı işçilik özelliklerini maddelersek;

- **Kat. No. 2**'nin ön uzun yüzündeki girland sarmalları ile arka uzun yüzündeki girland sarmalları arasında farklar bulunmaktadır. Ön uzun yüzde yapılmış olan girland sarmalları daha hacimli ve lahit zemininden kompakt bir şekilde kopartılarak yapılmışken (Lev. III-Res. 8); **Kat. No. 2**'nin arka uzun yüzündeki girland sarmallarının hacmi az ve lahit zemininde ön uzun yüzde olduğu gibi kompakt bir görünüme hakim değildir (Lev. III-Res. 9).
- **Kat. No. 2**'nin ön uzun yüzündeki girland merkezlerine yapılmış olan haşhaş bezemeleri yuvarlak ve ince bir işçilikle yapılmışken (Lev. III-Res. 8); arka uzun yüzün girland merkezlerine yapılmış olan haşhaş bezemelerinin ince bir işçilikten uzak ve oval bir şekilde yapıldığı gözlemlenilmiştir (Lev. III-Res. 9). Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise ön uzun yüzde yapılmış olan girlandlarda lahdin alanı doğru kullanıldığı için girland merkezlerindeki haşhaş bezemeleri daha rahat bir görünüm sergilerken; arka uzun yüzde yapılmış olan girlandlarda lahdin alanı doğru kullanılmadığı için girland merkezlerine yapılmış olan haşhaş bezemeleri, girland ile kaide arasına sıkıştırılarak yapılmıştır.
- Ön ile arka uzun yüzlerdeki girlandların bağlarında da farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin **Kat. No. 2**'nin ön uzun yüzündeki girlandları birbirine birleştiren bağlarda daha bombeli ve derinlikli bir görünüm hakimdir. Fakat **Kat. No. 2**'nin arka uzun yüzündeki girlandları birbirine bağlayan bağlarda, ön uzun yüzde görülen bağlardaki işçiliğin olmadığı ve buradaki bağların ince bir işçilikten uzak bir şekilde yapıldığı gözlemlenilmiştir.
- Girlandlardan lahit zeminine uzatılmış olan Taenia sarmalları da birbiri içerisinde çeşitlilik göstermektedir. **Kat. No. 2**'nin ön uzun yüzüne yapılmış olan Taenia sarmallarının arasında bir tutarlılık bulunurken (Örneğin Taeniaların boyları nerdeyse aynı boyutlarda yapılmıştır.); arka uzun yüze gelindiğinde ise ön uzun yüzde görülen Taenialarda olduğu gibi bir tutarlılığın bulunmadığı gözlemlenilmiştir. Çünkü arka uzun yüzde yapılmış olan Taeniaların bir kısmı

lahit zemininden kopartılarak işlenmiş; bir kısmı da lahit zemininde işlenmiştir. Arka uzun yüzdeki Taeniaların kimisi uzun kimisi de kısa olacak şekilde detaylandırılmıştır.

- **Kat. No. 2**'nin girland taşıyıcıları arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Ön uzun yüzde yapılmış olan Nikeler'in ve Eroslar'ın kanat detaylarına dikkat edildiğinde daha plastik bir görünümün hakim olduğu anlaşılırken; arka uzun yüzde bulunan Nikeler'in ve Eroslar'ın kanat detaylarında ise plastik bir görünümün hakim olmadığı anlaşılmıştır. Özellikle arka uzun yüzdeki girland taşıyıcılarının kanatları zemine silüet şeklinde yapılmıştır. Tüm bunlarla birlikte **Kat. No. 2**'nin ön ve arka uzun yüzündeki girland taşıyıcıları arasında anatomik detaylandırmalarda da farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin ön uzun yüzde yer alan Eros'un başı daha yuvarlak ve etli bir şekilde detaylandırılmışken; arka uzun yüzde yer alan Eros'un başı biraz daha oval ve kemikli bir yüz yapısıyla detaylandırılmıştır.
- **Kat. No. 2**'nin ön ve arka uzun yüzlerinde bulunan pervazlarda işçilik bakımından çeşitlilik göstermektedir. Çünkü ön uzun yüzün pervazlarındaki bant bezemelerinin detaylandırılması ve buradaki bant bezemelerinin sayısı arka uzun yüzden fazladır. Arka uzun yüzdeki pervazların bant bezemelerindeki matkap derinliği ön uzun yüzdeki pervazların bant bezemelerine göre daha az yapılmıştır.

Yukarıda açıklanmış olan sebeplerde dolayı **Kat. No. 2**'nin hazırlık aşamasında iki farklı usta çalışmış olabilir. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** için kesin olarak ulaşılabilen sonuç "*İki Farklı Usta*" tarafından yapıldıklarıdır; fakat **Kat. No. 2**'nin üzerinde yani aynı lahdin üzerinde iki farklı kişinin çalışmış olabileceği düşünüldüğü için çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin "*Üç Farklı Usta*" tarafından da yapılmış olabileceği hipotezi ortaya çıkmaktadır. Fakat bu hipotez, kesin bir sonuç değildir. Çünkü lahdin bu farklılıklarını doğrulayabilecek başka bir lahit örneğine (**Kat. No. 2**'ye benzeyen) ne Laodikeia antik kentinde ne de Anadolu'da rastlanılmamıştır. Dolayısıyla burada yukarıda da açıklandığı gibi **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2** için kesin olarak ulaşılabilen sonuç: "*İki Farklı Usta*" tarafından yapılmış olmalarıdır.

Hierapolis ile Laodikeia'nın -birinci bölümde de açıklandığı gibi- nekropol yapılarında birbirleriyle ilişkili oldukları bilinmektedir. Bundan sebep **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin üretim aşamasında ya da birinin üretilmesinden hemen sonra diğer lahdin üretilmesinde birbirlerinden haberdar oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü lahitlerde farklılıklar bulunsa bile tip yönünden benzerlikleri bu lahitlerin birbirleriyle olan bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buradaki sorun; yukarıda da belirtildiği gibi hangi antik kent hangi antik kenti etkiledi? Her iki lahdin de aynı atölyeye ait olup iki farklı usta tarafından üretilmiş olması ve ayrıca lahitlerin benzer betimleme öğelerine sahip olması ustaların da birbirlerinden haberdar olduğunu kanıtlamaktadır. Fakat tekrardan soruya dönülecek olunursa; açıkçası lahitlerin birbirleriyle ilişkili olduğu kabul edilebilirken; hangi antik kentin hangi antik kenti etkilediğine net bir cevap verebilmek oldukça güçtür. Sadece yukarıda açıklanmış olan kronolojik değerlendirme üzerinden bir hipotez kurulabilmiştir; bu hipotezin dışında başka bir hipotez daha ileriye sürmek zorlama bir yaklaşım olacaktır. Bunların dışında F. Işık³³⁰, G. Koch-H. Sichtermann³³¹, C. Şimşek³³², M. Waelkens³³³ gibi bilim insanlarının yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her iki antik kentin de atölyelerinin Dokimeion atölyesiyle ilişkili oldukları belirlenmiştir³³⁴. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise özellikle iki antik kentin de Dokimeion üretimi olan girlandlı lahitleri kendi yerel atölyelerinde üretmiş olmalarıdır³³⁵ ve bu durum (**Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin Dokimeion atölyesi olduğu saptanıldığından dolayı da) Hierapolis ile Laodikeia'daki yerel atölyelerin, Dokimeion atölyesinden etkilendiğinin de birer göstergesidir. Yani her iki antik kentte birbirlerini etkilemelerinin aksine, "Aynı Atölyeden/Dokimeion Atölyesi" etkilenmiş olmalarıdır. Bu da **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin birbirleriyle benzemesine sebep olmuştur. Dolayısıyla burada kesin olarak söylenebilecek yargı: Aynı atölyeden etkilenen Hierapolis ve Laodikeia lahitleri kendi yerelliklerinde üretildiklerinden dolayı iki farklı ustanın eserleridir. Sonuç olarak lahitler; aynı atölyeye ait (Dokimeion Atölyesi) iki farklı usta tarafından yapılmıştır ve yerellikten kaynaklı **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**

³³⁰ Işık, 1998: 288-290.

³³¹ Koch und Sichtermann, 1982: 534.

³³² Yıldız ve Şimşek, 2000: 142-144.

³³³ Waelkens, 1982: **Taf.** 7, 1-4.

³³⁴ G. Koch ve H. Sichtermann Dokimeion lahitlerini Hierapolis, Laodikeia ve Perge'de varlığı ileri sürülen yerel atölyelerinde/ikincil atölyelerinde Anadolu lahitlerinin ana grubunu ürettiklerini belirtmişlerdir (Koch und Sichtermann, 1982: 536). Tüm bunlarla birlikte G. Koch özellikle Hierapolis ve çevresinde yerel lahitlerin üretimlerinin de yapıldıklarını anlatmıştır (Koch, 2010: 25).

³³⁵ Koch und Sichtermann, 1982: 534.

arasında -bezeme yönünden- farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkları da F. Işık “...çalışmaya özgü farklılıklardır³³⁶” şeklinde değerlendirmiştir.

3.2. KRONOLOJİK SAPTAMA

Kat. No. 1 ve **Kat. No. 2** üzerinde yapılmış olan bezeme şekilleri önemlidir. Çünkü bu bezeme şekilleri sayesinde her iki lahdin de hangi tarihe/tarihlere ait olduğu tespit edilecektir. Buna göre hem **Kat. No. 1**'de (ön ve dar yüzler) hem de **Kat. No. 2**'de (lahdin bütün yüzleri) girland bezemeleriyle karşılaşmıştır. **Kat. No. 1**'in girlandını oluşturan unsurlar meyveler iken; **Kat. No. 2**'nin girlandını oluşturan unsurlar ise yapraklardır. **Kat. No. 1** (Lev. VI-Res. 19) ve **Kat. No. 2**'de (Lev. VI-Res. 20) yer alan iki farklı girland bezemesine Anadolu'da³³⁷, İS 1. ve 2. yüzyıllardan itibaren lahit ve osthoteplerde rastlanılmıştır³³⁸. Bununla birlikte çalışma içerisinde değerlendirilen lahitler, Dokimeion³³⁹ üretimleri oldukları için; burada da meyveli girland bezemelerine Traian Dönemi'nden Antoninler Dönemi'nin sonuna kadar, yapraklı girland bezemelerinin de Antoninler Dönemi'nden İS 160 kadar yapıldığı belirlenmiştir³⁴⁰. Her iki lahdin girlandları kaidelere yakın olacak şekilde tasarlanılmış; hatta girland merkezlerinde asılı olan haşhaş bezemeleri kaidelerde yer alan bant bezemelerinin üzerlerine gelecek şekilde konumlandırılmıştır. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin Dokimeion atölyesinin üretimleri oldukları için; Dokimeion'da bu

³³⁶ Işık, 1998: 290.

³³⁷ Anadolu'da girlandlı lahitlere Hellenistik Dönem'den itibaren rastlanılmıştır (Işık, 1993: 10)... Dolayısıyla girlandlı lahitlerin Roma Dönemi'nde kökeni “Anadolu” olmuştur (Mansel ve Akarca, 1947: 27). Çünkü Roma Dönemi'nde üretilmiş olan girlandlı lahitler Geç Traian-Erken Hadrian Dönemleri'nde görülmüştür (Işık, 1977: 380). Örneğin Çanakkale Müzesi'nde yer alan bir girlandlı lahit (Işık, 1993: **Taf.** 2. 1-4; Koch, 2001: 214), Bubon lahdı (Işık, 1993: **Taf.** 2. 2. 3; Koch, 2001: 214), Philidelphia'dan bulunmuş olan girlandlı bir lahit parçası (Işık, 1977: 380) gibi eserlerin üzerlerine yapılmış olan bezeme şekillerinden dolayı Hellenistik Dönem'in içerisinde yer aldığı araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir (Işık, 1993: 10-12)... Ayrıca Anadolu'nun girland yaratıcısı ve önde gelen merkezi de Ephesos olmuştur (Işık, 1993: 13). Ephesos İS 1. yüzyılın sonlarına doğru girlandlı lahitlerin yerli üretiminin kesin tipini oluşturmuştur (Işık, 1993: 13). Buna göre girlandlı lahitlerin Antik Dünyada, Anadolu topraklarında Geç Hellenizm Dönemi'nde önde gelen İon atölyesinin sanatsal ve ustaca karakterinin bir meyvesi olarak yaratıldığı anlaşılmıştır (Işık, 1993: 14)... Dolayısıyla Anadolu'da Hellenistik Dönem içerisindeki lahitlerinin muhtemelen sürekliliğinin bir sonucu olarak Roma girlandlı lahitlerinin oluşum sürecini de etkilemiş olabilir (Işık, 1993: 13)...

³³⁸ Işık, 2007: 11, 12.

³³⁹ Adını tam olarak girlandlı lahitlerle duyurmayı başaran Dokimeion atölyesi İS 2. ve 3. yüzyıllarda Roma Dönemi'nde lahit üretim merkezi haline gelmiştir (Koch, 2010: 2). Çünkü Dokimeion, bölgesinde ürettiği lahitlerin Anadolu'ya ihracatını sağlamıştır. Açık pazar haline gelen Dokimeion; Anadolu'da bu yüzden “ana üretim merkezi” konumunda olmuştur (Koch, 2001: 165) ve Dokimeion'da girlandlı lahit üretimi M. Waelkens'a göre Claudian Döneminde başlamıştır; İS 165'e kadar da girlandlı lahit üretimi devam etmiştir (Waelkens, 1982: 6, 7).

³⁴⁰ Waelkens, 1982: 6, 7.

girlandların lahit zemininde yerleştirilme biçimlerinde zamansal olarak bir gelişim evresinin olduğu da bilinmelidir³⁴¹. Buna göre İS 115’de Dokiemion’daki girlandlar ilk üretimleri sırasında lahdin üst pervazın üzerine çıkartılarak detaylandırılmıştır. Üst pervazda yer alan girlandların kaide kısımlarında ise çeşitli bezeme şekilleri yapılmıştır³⁴² (üzüm yiyen kuşlar, düz plinthos, yaprak bezemeli torus, palmet bezemesi, inci dizisi ve meander motifi)³⁴³ ve girland merkezlerine de asılmış olan üzümler kaide de yer alan bezeme şekillerine temas ettirilmemiştir³⁴⁴. İlerleyen süreçlerde ise yani İS 2. yüzyılın II. çeyreğinden itibaren girland bezemeleri üst pervazdan kaideye doğru uzatılmış ve Geç Hadrian-Erken Antoninler Dönemi’nden itibaren lahit zemininde aşağıya doğru uzayan girlandlar kaideyi kesmeye başlamıştır³⁴⁵. Geç Dönem üretimi olan girlandlı lahitlerinde ise girland bezemelerinin kaideye uzatıldığı kısımlarda artık kaidedeki figürlü bezeme öğelerinin³⁴⁶ yapılmadığı gözlemlenilmiştir³⁴⁷. Dokimeion girlandlı lahitlerinde -özellikle- Geç Dönem’de kaidedeki figürlerin kaldırılmasıyla birlikte sadece Antoninler Dönemi içerisinde görülen küçük haşhaş bezemelerinin (**Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin girland merkezlerinde haşhaş bezemesi bulunmaktadır) yapıldığı gözlemlenilmiştir³⁴⁸. Örneğin haşhaş bezemesi olan lahitleri **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin dışında Side G3 lahdi³⁴⁹, Lucca F1³⁵⁰ ve Apameia lahdinde³⁵¹ de görmek mümkündür. Girland merkezlerine yapılmış olan haşhaş bezemeleri (kaidede figüratif bezemelerin hiçbiri yok) düz bir bantla şekillendirilmiş olan kaideyi kesmiştir ve haşhaş bezemelerinin bu şekilde kaideyi kesmesi Dokimeion’da sadece Antoninler Dönemi içerisinde görülmüştür³⁵². Dolayısıyla yukarıdaki açıklamalar, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**’nin gerek girlandlarının kaideye yakın yapılmasında olsun gerekse kaidede figüratif şekillerin yerini düz bir bant bezemesinin alması ve en önemlisi girland merkezlerine haşhaş bezemelerinin

³⁴¹ Waelkens, 1982: 7.

³⁴² M. Waelkes’a göre en eski örnek Hierapolis G1 lahididir. Burada kaidedeki figürlü frizi bozmamak için bir figürün çıkartıldığını ve girland merkezinde yer alan bezemenin de kaidedeki figürlü frize değiştirilmediğini anlatmıştır (Waelkens, 1982: 8).

³⁴³ Waelkens, 1982: 12, 13; Bkz. **Taf. 1. 1, 2.**

³⁴⁴ Waelkens, 1982: 8.

³⁴⁵ Waelkens, 1982: 8.

³⁴⁶ Kaldırılan bezeme figürü; üzüm yiyen kuşlar (Waelkens, 1983: **Taf. 12, 16, 19**).

³⁴⁷ Örneğin Bkz. Waelkens, 1982: 8, Antalya G1 ve G3 (**Taf. 4.5.13**)

³⁴⁸ Waelkens, 1982: 8.

³⁴⁹ Waelkens, 1982: 15, 16.

³⁵⁰ Işık, 1993: **Taf. 11. 2.**

³⁵¹ Işık, 1998: 285.

³⁵² Waelkens, 1982: 8.

yapılması her iki lahdin de Dokimeion girlandlı lahitleri içerisinde “*Antoninler Dönemi*”nde üretildiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Kat. No. 1 ile **Kat. No. 2**'nin ön uzun yüzlerinde kadın ve erkek büstleri yapılmıştır. F. Işık'a göre lahitlerde yapılmış olan kadın ve erkek büstleri ölen kişileri simgelemektedir³⁵³. Bununla birlikte Traian ve Hadrian Dönemleri'ndeki klasikçi yıllarda, lahit sanatında ölenlerin portrelerini taklit etme geleneği başlamıştır³⁵⁴. Dokimeion'da ise bu gelenek, İS 2. yüzyılın II. çeyreğinden sonra lahitlerin girland boşluklarında kullanılmıştır³⁵⁵. Bu yüzden lahitler üzerine yapılmış olan portrelerin tarihlendirmede önemli bir yeri vardır³⁵⁶. Çünkü birçok Roma lahdinin üzerinde dönemin sanat anlayışını yansıtan kadın ve erkek büstleri araştırmacılara, lahitleri tarihlendirebilme imkanı sunmuştur³⁵⁷. Buna göre **Kat. No. 1**'in girland boşluğuna yapılmış olan kadın büstün (Lev. XI-Res. 39) dalgalı saçları ortadan ikiye ayrılmıştır ve saçlar ensede topuz olacak şekilde toplanmıştır. Başına ise yüksek bir taç/diadem yapılarak kadın büstün saçı tamamlanmıştır ve tacın/diadem yüzeyi de detaylandırılmıştır. İS 150-170/180 tarihli Orta Antoninler Evresi'nde, **Kat. No. 1**'de yapılmış olan kadın büstüne benzer betimlemeler ile karşılaşılmıştır³⁵⁸. Orta Antoninler Evresi'nin kadın büstleri incelendiğinde; saçlar ortadan ikiye ayrılmıştır ve dalgalı bir şekilde kulakların üzerine indirilen saçlar; ensede toplanarak topuz yapılmıştır³⁵⁹. **Kat. No. 1**'in kadın büstü, örneğin Lucilla'nın saç bezeme şekillerine benzemektedir. Lucilla'nın saçı da ensede topuz olacak şekilde toplanmıştır³⁶⁰ ve başının üzerinde tıpkı **Kat. No. 1**'in kadın büstünde olduğu gibi yüksek bir taç/diadem bezemesi de bulunmaktadır³⁶¹. **Kat. No. 1**'in erkek büstünün (Lev. XI-Res. 38) saç ve sakalları kıvrıkcık yapılmıştır. Kaşlara kavis verilerek yapılmış olan erkek büstün çenesi yuvarlak ve öne doğru hafif çıkıntılıdır. Erkek büst bu haliyle kırklı yaşlarını göstermektedir. **Kat. No. 1**'in kadın büstünde olduğu gibi erkek büstü de aynı döneme tabidir. Çünkü bu

³⁵³ Işık, 2007: 97.

³⁵⁴ Işık, 1998: 289.

³⁵⁵ Waelkens, 1982: 9.

³⁵⁶ Ahmet Çelik, *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010, s. 29.

³⁵⁷ Çelik, 2010: 29.

³⁵⁸ Jale İnan, *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1965, s. 23.

³⁵⁹ İnan, 1965: 23, 24.

³⁶⁰ İnan, 1965: **Lev. XVI, No. 14, Fig. 3.**

³⁶¹ İnan, 1965: **Lev. XII, No. 10, Fig. 2.**

dönemde yapılmış olan erkek büstlerin kaşları kavisli ve derinlikli yapılmıştır. Çene küçük, yuvarlak ve hafif öne doğru çıkıntılıdır. Dudaklar ise bir çizgi şeklinde betimlenmiştir. Büstlerdeki göz bebekleri, göz kapaklarının yukarisına gelecek şekilde tasvir edilmiştir; bu uygulama sayesinde gözler yukarıya bakmaktadır³⁶². Ayrıca Orta Antoninler Dönemi'nin bir diğer özelliği de yanak ve göz çevrelerindeki yaşlılık belirtilerinin gösterilmesidir³⁶³. Büstler üzerinde yapılmış olan anatomik detaylar sayesinde genel olarak Antoninler Dönemi büstleri, kırklı yaşları temsil etmiştir³⁶⁴. **Kat. No. 1**'in girland boşluğuna yapılmış olan erkek büstü de örneğin Marcus Aurelius³⁶⁵ ile benzer özellikler göstermektedir. Dolayısıyla M. Waelkens'ında belirttiği gibi **Kat. No. 1**'in üzerine yapılmış olan erkek ve kadın büstleri de dahil olmak üzere lahdin, Antonius Pius ve Marcus Aurelius'un yönetimlerinin değiştiği zamandaki atölyede İS 2. yüzyılın ortalarından sonraki dönemde yapıldığı anlaşılmaktadır³⁶⁶.

Kat. No. 2'nin girland boşluğuna yapılmış kadın büstünün (Lev. XI-Res. 40) saçları ortadan ikiye ayrılmış, kulakların üzerinde döndürülerek arkada toplanmıştır. Saçların ortadan ikiye ayrılmasından sebep, alında üçgen bir görünümle birlikte alnın daraldığı da gözlemlenilmiştir. Saçlardaki matkap derinlikli kullanılarak saç telleri şekillendirilmiştir. Baş öne doğru eğiktir. Uzun bir yüz yapısı ve yuvarlak bir çenesi bulunan kadın büstün kaşları kavisli, dudakları küçük ve son olarak da elmacık kemikleri de dışarı doğru çıkıntılıdır. Kadın büstün togasında da tıpkı saçlarında olduğu gibi matkap derinlikli yapılmıştır. Kadın büstünün saçlarında yapılmış olan matkap derinliği, tarihlendirme de önemli bir kıstası oluşturmaktadır³⁶⁷. Matkap derinliğinin büstlerde yoğun olarak kullanılması Antoninler Dönemi'nde ortaya çıkmıştır. Özellikle ışık-gölge kontrastı³⁶⁸, İS 2. yüzyılın Aphrodisias ekolüyle birlikte başlamıştır³⁶⁹. **Kat. No. 2**'de yapılmış olan kadın büstü örneğin İznik'te bulunmuş ve J. İnan ile E.

---

³⁶² İnan, 1965: 23, 24 vd.

³⁶³ Leyla Zoroğlu, *Anadolu Medeniyetler Müzesindeki Roma Portreleri*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2010, s. 30 (dip not: 87).

³⁶⁴ Zoroğlu, 2010: 30.

³⁶⁵ İnan, 1965: **Lev. XIV, No. 12, Fig. 1.**

³⁶⁶ Waelkens, 1982: 56; Işık, 1998: 292.

³⁶⁷ Aslı Saraçoğlu, "Aydın Müzesinden Bir Grup Portre Üzerine Gözlemler", ed. S. Durugönül, M. Durukan, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları-X, Mersin, 2004, s. 197.

³⁶⁸ İS 2. yüzyılda Aphrodisias ekolüyle başlayan ışık-gölge kontrastı örneğin Tralleis'in heykeltıraşlık eserlerinde de görülmüştür (Saraçoğlu, 2004: 197).

³⁶⁹ Saraçoğlu, 2004: 197, Ayrıca Bkz. **a.g.e.** dip not: 45.

Rosenbaum tarafından incelenen ve Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilen Lucilla'ya benzemektedir³⁷⁰. Her ne kadar Lucilla'nın başında bir taç/diadem bezemesi bulunsa da **Kat. No. 2**'deki saçın yapılış şekli Lucilla ile aynı özellikleri taşımaktadır. Bir başka örnek ise Aydın Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan bir kadın portresidir³⁷¹. Bu kadın portrede de yapılmış olan saç, **Kat. No. 2**'deki kadın büstü ile benzer özellikler sergilemektedir. Burada da saçlar, **Kat. No. 2**'nin kadın büstünde olduğu gibi ortadan ikiye ayrılmış ve kulakların üzerinden arkada toplanılmıştır. **Kat. No. 2**'nin girland boşluklarına yapılmış olan erkek büstü (Lev. XI-Res. 41), **Kat. No. 1**'in erkek büstü (Lev. XI-Res. 38) ile benzerlik göstermektedir. Aralarındaki farklar; **Kat. No. 2**'nin erkek büstünün matkap derinliği, **Kat. No. 1**'in erkek büstünden daha fazladır ve **Kat. No. 2**'nin erkek büstü karşıya bakarken **Kat. No. 1**'in erkek büstü kadın büstüne bakmaktadır. Dolayısıyla **Kat. No. 2**'deki erkek büstün **Kat. No. 1**'deki erkek büstle benzer özelliklere sahip olduğu için, **Kat. No. 1**'de olduğu gibi **Kat. No. 2**'deki erkek büst de Marcus Aurelius³⁷² ile benzerlik göstermektedir.

Çalışma içerisinde değerlendirilen lahitlerin de dar yüzlerinin girland boşluklarında Gorgo başı³⁷³ betimlemeleri (Lev. V-Res. 14, 15) bulunmaktadır. Her iki lahdin de Gorgo başlarının saçları karmaşık bir yapıdadır ve kalın tutamlardan oluşturulmuştur. Gorgo başları, etli yüz yapılarıyla birlikte tok bir çeneye sahiptirler. Gözler, göz kapaklarının üstüne gelecek şekilde detaylandırılmıştır. Gorgo başlarındaki tek fark işçilikleridir. **Kat. No. 1**'in (Lev. V-Res. 14) Gorgo başındaki matkap derinliği **Kat. No. 2**'ye (Lev. V-Res. 15) göre daha az yapılmıştır. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de yapılmış olan Gorgo başı betimleme şekillerine daha çok Antoninler Dönemi'nde rastlanılmıştır. İS 138-192 Antoninler Dönemi "Gorgo Başları" incelendiğinde, öncelikle saçların karmaşık bir yapıda oluşturulduğu görülmektedir. Saç tutamları derin açıklıklar sayesinde ayrıştırılmıştır ve saç tutamlarının hepsi, birbirinden bağımsız olacak şekilde tasvir edilmiştir³⁷⁴. **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin dar yüzlerinde yapılmış olan Gorgo başı betimlemeleri arasında her ne kadar işçilik yönünden farklar bulunsa da gerek saçların karmaşık yapıyla olsun gerekse saç tutamlarının birbirlerinden

³⁷⁰ Lucilla için Bkz. Saraçoğlu, 2004: 197 (dip not: 46), **Pl. XXXIV, Fig. 3, 4.**

³⁷¹ Saraçoğlu, 2004: **Fig. 6.**

³⁷² İnan, 1965: **Lev. XIV, No. 12, Fig. 1.**

³⁷³ Roma Dönemi girlandlı lahitlerinde "Gorgo Başı" tasvirlerine İS 2. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren rastlanılmıştır (Detaylı bilgi için Bkz. Strocka, 1996: 466, 467).

³⁷⁴ Işık, 1986: 178.

ayrıştırılmasıyla olsun örneğin Dokimeion atölyesine ait olan Apameia lahdinin dar yüzlerinde yapılmış olan Gorgo başı³⁷⁵ betimlemeleriyle benzerlik göstermektedir.

Kat. No. 1'in arka uzun yüzünde -daha önce de belirtildiği gibi- Madalyonlu Lahitler³⁷⁶ içerisinde değerlendirilmiş olan temel şablonun betimleme öğeleriyle karşılaşılmıştır (Lev IV-Res. 10). Madalyonlu lahit örneklerini ilk kez Dokimeion atölyesinde İS 150-160 Antoninler Dönemi'nin ortalarında görüldüğü tespit edilmiştir ve bu yapım Constantinus Dönemi'nin içlerine kadar sürmüştür³⁷⁷. **Kat. No. 1**'in arka uzun yüzünde yapılmış olan betimleme öğelerine örneğin Antalya Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan madalyonlu lahitte³⁷⁸ (Lev. IV-Res. 11), İzmir Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde yer alan kırık (madalyonlu lahit) parçada³⁷⁹ (Lev. IV- Res. 13) ve Kayseri Arkeoloji Müzesi'nin bahçe teşhirinde yer alan, "Yahyalı Lahdi" olarak adlandırılan lahitte³⁸⁰ (Lev. IV-Res. 12) görmek mümkündür. **Kat. No. 2**'nin arka uzun yüzünde ise girland boşluklarına yapılmış mask bezemeleri bulunmaktadır (Lev. III-Res. 9); yani burada ön uzun yüzdeki temel şablonun (Lev. III-Res. 8) devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Ön ile arka uzun yüzdeki tek fark girland boşluklarındaki kadın-erkek büstlerinin yerine mask bezemelerinin yapılmasıdır. Arka uzun yüze yapılmış olan maskların saçları ortandan ikiye ayrılıp, yanlarda dalgalı olacak şekilde bırakılmıştır. Yuvarlak yüz hatlarının yanında yuvarlak çene yapısı bulunmakla birlikte; elmacık kemikleri, kaş ve alın da dışarı doğru hafif çıkıntılı yapılmıştır. Dudaklar da bir insanın dudağına benzemekte ve kapalı bir şekilde tasarlanıldığı görülmektedir. Bu özelliklerinden dolayı **Kat. No. 2**'nin maskları; bir masktan ziyade yüzünde taşıdığı insan simasını anımsatmakla kalmayıp, insani özelliklerinden dolayı da (örneğin kaşların düşün, dudak kenar çizgilerinin aşağıya doğru indirilmesi) maskların normalde bilinen o yüzlerdeki donukluk hali³⁸¹ ile karşılaşılmamaktadır. Örneğin Apameia

³⁷⁵ Apameia lahdi için Bkz. Üyümez ve İlaşlı, 2014: 48.

³⁷⁶ Turak, 2011: 144.

³⁷⁷ Koch, 2001: 129, 130.

³⁷⁸ Turak, 2011: **Lev. LXXVIII-Res. 244, 245.**

³⁷⁹ Turak, 2011: **Lev. LXXIX-Res. 248.**

³⁸⁰ Başol, 2004: 25; **Lev. XXI** (Yahyalı Lahdi B Uzun Yüzü).

³⁸¹ Örneğin Pamphylia ait olan ve bugün Antalya Arkeoloji Müzesi teşhirinde yer alan lahdin girland boşluklarında masklar betimlenmiştir. **Kat. No. 2**'den de oldukça farklı yapılmış olup; dudakların açık olması ve yüzlerde herhangi bir duygu betimlemesiyle karşılaşılmaması bu maskların gerçekten de bilinen mask betimlemeleri olduğu yani masklarda hiçbir şekilde insansı özelliklerin bulunmadığı, yapay bir görünüme sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bir başka örnek ise Malibu'dan. Burada bulunan girlandlı lahdin masklarında da insani özelliklerin yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bu tarz örneklere yani ağız açık

lahdinin arka uzun yüzünde yapılmış olan maskların da **Kat. No. 2**'de olduğu gibi insan simasına benzeyecek şekilde tasarlanılmıştır ve bu yüzden **Kat. No. 2**'nin maskları, Apameia lahdi ile benzerlik göstermektedir³⁸². Lahitlerde yapılmış olan mask bezemeleri, Antoninler Dönemi içerisinde de görülmüştür³⁸³ ve Antoninler Dönemi'nde girlandlı lahitlere yapılmış olan masklar; bir mask betimlemesi gibi değil başları andıracak şekilde betimlendiği görülmektedir. Bu durum Anadolu'da³⁸⁴ ana grubunun üretimi olan girlandlı lahitleriyle paralel olarak devam etmiştir³⁸⁵.

Yukarıda açıklanan dönemsel veriler, hem **Kat. No. 1**'in hem de **Kat. No. 2**'nin üzerlerine yapılmış olan bezemelerin “Antoninler Dönemi'nin çoklu yapısının³⁸⁶” birer sonucudur. Ana grup içerisinde yer alan bu lahitlerin birbirlerine çok yakın zamanlarda üretildikleri de yukarıda verilmiş olan dönem özelliklerinden anlaşılmaktadır. Fakat ana grubun üretiminin tam olarak ne kadar sürdüğü (zamansal olarak) hala belirsizliğini korumaktadır; bu yüzden F. Işık ana grup çalışmaları için yeni bir araştırma yapılması gerektiğini savunmuştur³⁸⁷. F. Işık'ın araştırma görüşüne göre ana grubun İS 165-170 yılına kadar üretilebileceği konusunda kesin temellere dayanan kaynakların olmadığıdır³⁸⁸. Dolayısıyla F. Işık, bu süreci kısaltma yoluna giderek; İS 140-170 arasındaki sürenin çok kısa olduğunu, en geç Claudianus Dönemi'nden İS 160 tarihine kadar olan sürenin de çok geniş olduğunu açıklayarak; ana grubun Severan Dönemi'ne³⁸⁹ kadar sınırlandırılması gerektiğini önermiştir³⁹⁰.

---

olarak yapılmış olan mask betimlemeleriyle Antoninler Dönemi öncesinde karşılaşılmıştır (Turak, 2011: **Lev. XVIII-Res.** 58-61, **Lev. XX-Res.** 66, **Lev. XXI-Res.** 68, **Lev. XXII-Res.** 73, 75, **Lev. XXIII-Res.** 76, **Lev. XXIV-Res.** 80, 81, **Lev. XXX-Res.** 102-105, **Lev. XXXI-Res.** 108).

³⁸² Üyümez ve İlaslı, 2014: 48.

³⁸³ Waelkens, 1982: 9.

³⁸⁴ Anadolu'da Geç Hellenistik Dönemden itibaren görülmeye başlayan girlandlı lahitlerin üretimleri İS 3. yüzyılda son bulmuştur (Işık, 1977: 380). Çünkü İS 3. yüzyıldan sonra girlandlı lahitlerin son bulmasında muhtemelen F. Işık'a göre inancın etkisi vardı (Işık, 2007: 78).

³⁸⁵ Işık, 2007: 82.

³⁸⁶ Hierapolis ve Laodikeia'daki büstlü girlandlı lahitlerin tarihlendirme sırasında yukarıda söylenilmiş olan “Antoninler Dönemi'nin” çoklu yapısından M. Waelkens'da anlatımlarında bahsetmiştir (Waelkens, 1982: 28); Ayrıca örneğin Bkz. **a.g.e. NR.** 33-40: Denizli G8, Side G3, İzmir G3, Rom. G4, Yalvaç G1, Denizli G9, Denizli G10 yer alan lahitler de Antoninler Dönemi'nin çoklu yapısının temsilcileridir (**a.g.e.** dip not: 95, 102); F. Işık'da Hierapolis büstlü girlandlı lahdinin Antoninler Dönemi'nin çoklu tarihini anlatımlarında açıklamıştır (Işık, 1998: 292).

³⁸⁷ Işık, 1998: 290.

³⁸⁸ Işık, 1998: 290.

³⁸⁹ F. Işık ana grubun Severan Dönemi'ne kadar sınırlandırmasındaki kıstası; ana grup üzerindeki stilistik gelişmedir. Örneğin bu sınırlandırmayı da bugün Konya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan girlandlı lahdin üzerindeki bezeme şekillerinden teyit edildiği bilgisini aktarmıştır (Işık, 1998: 290).

³⁹⁰ Işık, 1998: 290.

Hierapolis ve Laodikeia’da yer alan ve çalışma içerisinde değerlendirilen lahitler, aralarındaki üretim sürecinde çok kısa bir zaman dilimine sahip olsalar bile birisi birisinden daha önce yapılmıştır. Buna göre **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**’nin üzerinde yapılmış olan bezeme şekillerinin antik kentlerde oluşum süreçleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla **Kat. No. 1** üzerinde yapılmış olan bezemelerin kökensel değerlendirmesini F. Işık, “İlk İmparatorluk Dönemi”nde üretilmiş olan sunakların üzerinde aranılması gerektiğini ve buralarda yapılmış olan bezemelerin etkisiyle açıklanabileceğini savunmuştur³⁹¹. H. Yıldız ve C. Şimşek de Laodikeia’dan elde edilen girlandlı lahitlerin antik kente özgü³⁹² olan yerel bir atölyenin ürünleri olduğunu³⁹³ ve girlandlı lahitler üzerindeki değerlendirmelerin sonucunda da atölyenin İS 2. ve 3. yüzyıllarda faal olduğunu tespit etmişlerdir³⁹⁴. Tüm bu açıklamalara göre **Kat. No. 1**’in gerek kökensel değerlendirmeleri olsun gerekse üzerine yapılmış olan bezeme şekilleri olsun “*İS 2. yüzyılın III. çeyreğinde*”, **Kat. No. 2**’nin de girland değerlendirmeleri ve üzerine yapılmış olan bezeme şekillerindeki işçiliklerinden dolayı “*İS 2. yüzyılın IV. çeyreğinde*” üretildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Her iki lahdinde İS 2. yüzyılın ortalarından sonraki zaman diliminde yapıldığı yukarıdaki açıklamalar sonucunda anlaşılmaktadır. Burada iki lahdin arasındaki belirleyici olan en önemli kıstas özellikle işçilikler olmuştur. **Kat. No. 2**’nin bezeme öğelerinde yapılmış olan ışık-gölge kontrastının ilk ortaya çıkışı Geç Antoninler Dönemi’dir³⁹⁵. **Kat. No. 1**’de ise böyle bir ışık-gölge kontrastına rastlanılmamasıyla birlikte girlandlarında yapılmış olan girland meyvelerinin, yuvarlatılarak kompakt bir biçimde zeminden ayrılmaya başladığı sürecin İS 2. yüzyılın ortalarından sonraki dönemin içerisinde olması³⁹⁶ ve dolayısıyla İS. 2. yüzyılın III. çeyreğinden sonra yani İS. 2. yüzyılın IV. çeyreğinde ışık-gölge kontrastının yoğunluk kazanması³⁹⁷ **Kat. No. 2**’nin tarihinin **Kat. No. 1**’e göre biraz daha geç yapıldığı sonucuna ulaştırmaktadır.

---

³⁹¹ Işık, 1998: 288.

³⁹² C. Şimşek, M. Bilgin ve M. Okunak’ın anlatımlarına göre; Laodikeia girlandlı lahitlerinde yapılmış olan akantus rozetlerinin içinden Eroslar çıkmaktadır. Girland bezemelerinden meyve yiyen kuşlar, sphenks ve griphonlar üzerinde betimlenen Eros ve Nike gibi taşıyıcı figürler “Laodikeia Atölyesi”nin yerelde üretilmiş halleridir ve bu biçem unsurları “Laodikeia Atölyesi”ne özgüdür (Şimşek, Bilgin ve Okunak, 2015: 123).

³⁹³ Yıldız ve Şimşek, 2000: 141.

³⁹⁴ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

³⁹⁵ Saraçoğlu, 2004: 197.

³⁹⁶ Işık, 1998: 292.

³⁹⁷ Saraçoğlu, 2004: 197 (dip not: 46).

3.3. MALZEME

Çalışma içerisinde değerlendirilmesi yapılan lahitlerin malzemeleri mermerdir. Hierapolis ve Laodikeia’da bulunan lahitlerde malzeme olarak mermer kullanımının az olmasıyla birlikte çeşitli yapılarda ve heykeltıraşlık eserlerinde mermer kullanımının yoğun olduğu bilinmektedir³⁹⁸. Her iki antik kentin nekropollerinde yer alan lahitlerde ise (malzeme olarak) “Traverten” kullanımının yoğun olduğu saptanılmıştır. Bu kullanım sadece lahitlerde değil; Tümülüs mezarlarda, Tapınak-Ev formlu mezarlarda, çeşitli duvar yapılarında, stellerde ve anıt mezarlarda da görülmektedir. Travertenin yanında mermer kullanımının görülmesi ikincil malzeme olarak algılansa da bu mermerin yatakları ve Hierapolis ile Laodikeia antik kentlerine nereden getirildiği önemli bir kıstastır.

Hierapolis’teki mermerler, üç ana yataktan temin edilmiştir³⁹⁹. İlki Hierapolis’e ait mermer ocağıdır. Kuzey Nekropolü’nün 800 m kadar kuzeydoğusunda yer alan “Gökdere Vadisi”nden çıkarılmıştır. Gökdere Vadisi’ndeki ocaklar, “Phrygia Mermer Ocakları” olarak da adlandırılmıştır. Hierapolis Phrygia Mermerinin yapısı ise iri tanecikli ve beyaz bir renk pigmentine sahiptir⁴⁰⁰. İkinci mermer ocağı, “Thiounta Mermer Ocakları”dır. Menderes Vadisi yakınlarında, Hierapolis’in 20 km kadar kuzeydoğusunda “Gözler Kasabası”nın yanında yer almaktadır. Ramsay, Thiounta’nın Mossyna’ya ait bir köy olduğundan bahsetmiştir. Mossyna; Hierapolis ile Meander Deresi ve Dionysopolis arasındaki dağlık bir arazide konumlanmıştır⁴⁰¹. Lahit imalatı sırasında, Thiounta taş ocaklarından yararlanılmıştır. Mermer, Hierapolis’te “Thiountene” ismiyle tanınmıştır⁴⁰². Waddington tarafından “Thiountene” ismine müdahale edilmiştir⁴⁰³. Sonrasında gelişen süreçte de Franz, “Thiountene” ismini “Dokimene” olarak adlandırmıştır; fakat “Dokimene” adlandırmasında da sıkıntı olduğu sonradan anlaşılmıştır ve tekrardan müdahale edilmiştir⁴⁰⁴. Bu müdahaleden sonra mermer, “Hierapolis Taşı ya da Hierapolis Mermeri” olarak isimlendirilmiştir⁴⁰⁵.

³⁹⁸ Hierapolis için Bkz. Ritti, 2017: 33; Laodikeia için Bkz. Şimşek, Bilgin Okunak, 2015: 111.

³⁹⁹ Şimşek, 1997: 9.

⁴⁰⁰ Şimşek, 1997: 9; Ayrıca Bkz. a.g.e. dip not: 79.

⁴⁰¹ William M. Ramsay, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, çev. M. Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960, s. 144, 145.

⁴⁰² Ramsay, 1960: 145.

⁴⁰³ Ramsay, 1960: 145.

⁴⁰⁴ Ramsay, 1960: 145.

⁴⁰⁵ Ramsay, 1960: 145.

Mermerin, “*Hierapolis Taşı ya da Hierapolis Mermeri*” şeklinde ifade edilmesinin sebebi; farklı kentlerden Hierapolis’e gelen siparişlerden kaynaklı bir durumdur⁴⁰⁶. Siparişlerin Thiountana’ya değil de Hierapolis’e gelmesinin nedeni; Hierapolis’in bir “Metropolis” kenti olmasıdır⁴⁰⁷. Her ne kadar mermer Thiountana ocaklarından çıkarılsa da, bölgenin küçük bir kasabadan oluşması ve yeterli bağlantılarının bulunmaması siparişleri Hierapolis’e çekmiştir. Bu yüzden mermer; “*Hierapolis Taşı ya da Hierapolis Mermeri*” olarak tanınmıştır⁴⁰⁸. Thiounta mermeri, orta-iri taneciklerden oluşmuştur ve renkli damarlı örneklerinin yanı sıra Onix mermerinin çıkarımı da burada yapılmıştır⁴⁰⁹. Hierapolis’in üçüncü ve son mermer ocağını, “*Dokimeion Mermer Ocakları*” oluşturmuştur⁴¹⁰. Dokimeion’dan Hierapolis’e mermer ithalatı yapılmıştır⁴¹¹. Dokimeion mermeri ince-orta taneciklidir ve bu mermer, renkli damarlara sahiptir. Mermer Hierapolis’te, genellikle yapılarda kullanılmıştır⁴¹². Hierapolis yakınlarında bulunan “Renkli Mermerden” yerel kaynakların hiçbiri bahsetmemiştir⁴¹³. Hem Anadolu’ya hem de deniz aşırı ülkelere renkli mermer ihracatı yapılmıştır ve renkli mermer ihracatı, Hierapolis için önemli bir mal grubunu oluşturmuştur⁴¹⁴. Bizans Dönemi’nde “*Lithos Hieropolites*” adını alan renkli mermer, Iustinianus zamanında Constantinopolis’teki Ayasofya’nın ambon merdiveninin korkuluklarında kullanılmıştır. Uzun bir metin yazan Paulus Siletarius, Hierapolis renkli mermerinin gümüşü, altın rengi ve sarımsı-kırmızımsı tonlamalarından bahsetmiştir. Hierapolis mermeriyle, Constantinopolis Aziz Havariler Kilisesi’nde saklanan İmparatorluk Dönemi lahitleri yapılmıştır. Hatta bir tanesi Iustinianus’un karısı Theodora için kullanılmıştır⁴¹⁵.

Laodikeia’nın kurulduğu alanda mermer ocakları bulunmamaktadır⁴¹⁶. Bundan sebep yakın çevrelerinde yer alan ve mermer ocağı bulunan kentlerden Laodikeia, mermeri ithal etmiştir⁴¹⁷. İki Babadağ eteklerindeki Domuz Deresi’nde (?)⁴¹⁸ yer alan,

---

⁴⁰⁶ Ramsay, 1960: 484.

⁴⁰⁷ Ramsay, 1960: 484.

⁴⁰⁸ Ramsay, 1960: 484.

⁴⁰⁹ Şimşek, 1997: 9.

⁴¹⁰ Ritti, 2017: 33.

⁴¹¹ Ritti, 2017: 33.

⁴¹² Şimşek, 1997: 10.

⁴¹³ Şimşek, 1997: 10; Ritti, 1960: 33.

⁴¹⁴ Ritti, 1960: 33.

⁴¹⁵ Ritti, 1960: 33.

⁴¹⁶ Şimşek, 2017: 96.

⁴¹⁷ Şimşek, 2017: 96.

antik kente de oldukça yakın olan ocaklardan mermer bloklar getirilmiştir⁴¹⁹. İkinci ocak Hierapolis'te olduğu gibi Dokimeion mermer ocaklarından ithal edilmiştir⁴²⁰. Üçüncü ocak Laodikeia oldukça yakın olan Aphrodisias mermer ocağıdır⁴²¹. Dördüncü ve son ocak ise Hierapolis'e ait olan Phrygia Mermer ocakları ile Tripolis ocaklarından mermer ithal edilmiştir⁴²². Laodikeia'ya getirilen mermerler mezar yapılarında, lahitlerde ve antik kentin kamu binalarında oldukça sık kullanılmıştır; fakat antik kentte sık sık depremler olduğu için özellikle kamu binalarında kullanılmış olan mermerler birkaç kez onarımdan geçirilmiştir⁴²³. Bundan dolayı da mermerin üzerindeki ince işçilikler, kamu binalarında ya da diğer yapılarda hiçbir zaman bitirilememiştir⁴²⁴.

3.4. İKONOĞRAFİK ANLATIM

Lahit ikonografileri dikkatli incelendiğinde hepsinin bir amacı ve hepsinin bir anlamının bulunduğu anlaşılmaktadır⁴²⁵. Öyle ki lahitlerde yapılmış olan bezeme öğelerinin hiçbiri rastgele yapılmamıştır ve üretilmiş olan lahitler özellikle Roma Dönemi içerisinde üzerlerine yapılmış olan bezeme şekillerinin de öylesine ortaya çıkmadığı bilinmelidir⁴²⁶. Çünkü bu dönemde, Roma'nın uyguladığı politikalar içerisinde propagandalar bulunmaktadır ve bu propagandalar lahitlerde bir amacın temelini oluşturmuştur⁴²⁷. Dolayısıyla F. Işık da girlandlı lahitlerin bir propagandasının olduğunu düşünmektedir⁴²⁸. Fakat F. Işık, girlandlı lahitlerde bugüne kadar yapılmış olan çalışmaları çok monolit bulmuş; bununla birlikte ikonografik anlatımların da yetersizliğinden bahsetmiştir ve bu durumun sebebini de girland öğesinin neden

---

⁴¹⁸ C. Şimşek'in 2017 tarihinde yayımlanmış olan "Laodikeia ve Mermer" adlı yazısında; Laodikeia antik kentinin mermer ocağıyla ilgili "...Laodikeia'nın kurulduğu alanda traverten ve mermer ocakları yoktur (Şimşek, 2017: 96)" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Fakat yine C. Şimşek, M. Bilgin ve M. Okunak'ın 2015 tarihinde yayımlanmış olan "Laodikeia Nekropoller ve Mezar Tipleri" adlı yazılarında Laodikeia'nın mermer ocağıyla ilgili "...Mermerden yapılan kabartmalı lahitlerin taslakları, Babadağ eteklerindeki Domuz Deresi'nde yer alan kentin kendi ocaklarının yanı sıra; ... (Şimşek, Bilgin, Okunak, 2015: 111)" şeklinde açıklamanın olduğu tespit edilmiştir. Her iki kaynakta yazılan yorumlardan da anlaşıldığı üzere burada bir tutarsızlığın hakim olduğu görülmektedir. Açıklanmış olan sebeplerden dolayı da Domuz Deresi'nde yer alan mermer ocağının Laodikeia'ya ait olup olmadığı konusunda kesin bir şey söylemek ya da yorum yapmak şu durumda maalesef imkansızdır.

⁴¹⁹ Şimşek, 2017: 96.

⁴²⁰ Şimşek, 2017: 96; Şimşek, Bilgin Okunak, 2015: 111.

⁴²¹ Şimşek, 2017: 96.

⁴²² Şimşek, Bilgin Okunak, 2015: 111.

⁴²³ Şimşek, 2017: 96, 97; Şimşek, Bilgin Okunak, 2015: 111, 112.

⁴²⁴ Şimşek, 2017: 96, 97.

⁴²⁵ Işık, 2007: 78.

⁴²⁶ Işık, 2007: 78.

⁴²⁷ Işık, 2007: 78.

⁴²⁸ Işık, 2007: 78, 79.

lahitlerde yapıldığı konusunda net bilgilerin bulunamamasına bağlamıştır⁴²⁹. C. Şimşek'e göre Roma Dönemi'nde üretilen girlandlı lahitlerde, bazı unsurlar kalıplaşmıştır⁴³⁰. Örneğin; girlandları taşıyanlar genellikle Nike ve Eroslar'dan oluşmaktadır ve Nikeler her zaman lahitlerin köşelerinde konumlandırılırken, Eroslar'da girlandların ortasında konumlandırılmıştır. Girland boşluklarında ise -genellikle- Gorgo başları, bitkisel bezekli rozetler⁴³¹, büstler gibi bezeme öğelerin yapıldığı görülmüştür⁴³².

Girland; çiçek, defne-yaprağı, meşe yaprağı, çam kozalağı ve çeşitli meyvelerin kurdele yardımıyla bir araya getirilerek oluşturulmuş olan bezeme şekline verilen bir isimdir⁴³³. Girlandlar, ilk zamanlarda adak törenlerinde hayvanların boynuzlarında ya da ahşap sandukaların üzerinde⁴³⁴, sonrasında gelişen süreçle birlikte yani Geç Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri içerisinde yapılmış olan lahitlerde kullanılmıştır⁴³⁵. F. Işık'a göre girlandın lahitlere yapılması "*İnançla*" alakalı bir durumdur⁴³⁶. Dolayısıyla lahitlerde yapılmış olan girlandlar sembolik özellikler taşımaktadır⁴³⁷. Bu özelliklerin başında da ölen kişilerin onurlandırılması vardır⁴³⁸. K. Fittschen'de sepukral sembolik niteliklerin dışında kalan defne-yapraklı girlandların zafer çelenkleri olduğunu ve bunlarında Nikeler'i simgelediğini vurgulamıştır⁴³⁹. H. Yıldız ve C. Şimşek'e göre de lahitlerde yapılmış olan girlandlar ve diğer süslemelerin hepsi "*Öteki Dünya*" düşüncesiyle alakalı bir durumu temsil etmiştir⁴⁴⁰. C. Şimşek'in yapmış olduğu açıklama da; girlandları taşıyan Nike ve Eroslar da ölen kişinin ruhunu öbür tarafta meyve ve yapraklardan oluşan süslemeler ile karşılamak amacıyla işlenmiştir ve bu düşünce dönem modasını oluşturduğunu belirtmiştir⁴⁴¹. Bu karşılama ritüeli, Nikeler'in

---

⁴²⁹ Işık, 2007: 78-80.

⁴³⁰ Şimşek, 1998: 54, 55.

⁴³¹ "Çiçek" şeklinde oluşturulan bitkisel bezekli rozetler, Hellenistik Dönem öncü örneklerinde ve Pisidia kentlerindeki Hellenistik osthokleri üzerindeki betimlemelerde görülmüştür (Köse, 2004: 463).

⁴³² Asgari, 1981: 24; Şimşek, 1998: 54, 55.

⁴³³ Işık, 2007: 1.

⁴³⁴ Işık, 2007: 1, 2.

⁴³⁵ Işık, 1993: 9, 10.

⁴³⁶ Işık, 2007: 1-3.

⁴³⁷ Işık, 2007: 78.

⁴³⁸ Herdejürgen, 1996: 25, 26.

⁴³⁹ Işık, 2007: 79 (dip not: 223).

⁴⁴⁰ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

⁴⁴¹ Şimşek, 1998: 55.

ellerinde tuttuğu palmye yapraklarıyla taçlandırılmıştır⁴⁴². Nike mitolojide zaferi simgelemiştir⁴⁴³. Roma ikonografisinde çok belirgin bir unsur olarak kullanılan Nike sembolü sanatta, kanatlı uçan bir kız olarak tasvir edilmiştir. Atribüleri arasında girland, palmye dalı/yaprağı ve phiale bulunur⁴⁴⁴. Eros ise mitolojide “Aşk Tanrısı” sıfatıyla anılmıştır. Sanatta küçük, kanatlı ve tombul bir çocuk olarak bilinmektedir⁴⁴⁵.

Girlandlı lahitlerdeki “Gorgo Başları”nın yapılmasının amacı; mezarın korunması ve mezara bekçilik yapması içindir⁴⁴⁶. Çünkü Medusa; Eski Yunan Mitolojisi’nde Gorgolar’dan ölümlü olan bir kız kardeşi temsil etmiştir ve saçları yılanlarla örülü, tunç elli, altın kanatlı olan Gorgolar’ın başlıca özellikleri; etrafa korku salmakla birlikte bakışlarıyla insanları taş a çevirmektir⁴⁴⁷. Dolayısıyla Gorgo, kötülükleri önlemek ve özellikle hırsızları caydırmak amacıyla lahitlerde çok sık kullanılmıştır⁴⁴⁸.

Girlandlı lahitlerde yapılmış olan trajedi maskları önemli bir kompozisyon içeriğine sahiptir⁴⁴⁹. Nedeni ise H. U. Cain’e göre trajedi masklarının Dionysos kültüründeki işleviyle alakalıdır⁴⁵⁰. Lahitlerde yapılmış olan maskların işlevi; Dionysos’un kişileştirilmiş halleridir; yani trajedi ya da komedi Dionysos’un temsilcileri olduğu için, lahitlerdeki “trajedi” duygusu masklar yardımıyla kişileştirilmiştir ve H. Herdejürgen bu durumu apoteosis (Tanrının lahde yansımış hali/Tanrılaştırma) ile açıklamıştır⁴⁵¹. F. Matz’da lahitlerde girlandlarla birlikte trajedi masklarının yapılmasının bir anlamının olduğunu ve trajedi masklarının dinin mistik karakterlerine karşılık geldiğini anlatımlarında belirtmiştir⁴⁵².

Kat. No. 1 ile **Kat. No. 2**’de yapılmış olan bezemelerin hepsinde ikonografik anlatımlar doğrultusunda birer görevlerinin olduğu ve Roma Dönemi içerisinde yer aldıkları için de bir propagandayı temsil ettikleri anlaşılmaktadır.

---

⁴⁴² Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

⁴⁴³ Yasemin Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phonix Yayınları, Ankara, 2006, s. 451.

⁴⁴⁴ Er, 2006: 451.

⁴⁴⁵ Er, 2006: 445.

⁴⁴⁶ Şimşek, 1998: 3, 4.

⁴⁴⁷ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972, s. 201.

⁴⁴⁸ Er, 2006: 250.

⁴⁴⁹ Işık, 2007: 81, 82.

⁴⁵⁰ Işık, 2007: 82 (dip not: 247).

⁴⁵¹ Herdejürgen, 1996: 52.

⁴⁵² Işık, 2007: 82 (dip not: 250).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin arasındaki ilişkinin aynı atölyeden yani Dokimeion atölyesinden etkilenmelerinden dolayı tip yönünden birbirlerine benzedikleri; ancak aralarındaki işçilik ayrımlarından dolayı da (kesin olarak ulaşılabilen sonuç) iki farklı usta tarafından yapıldığıdır. Her iki lahdin F. Işık'ın da belirttiği gibi yerellikten kaynaklı⁴⁵³ farklı işçilikleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bu iki lahdin işçilik farklarının yanında Anadolu'da da benzer örnekleriyle karşılaşılmaması “Özgün Eser” yorumunun içinde değerlendirebilme imkanı tanımıştır. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de bulunan bezeme şekilleri ilk başta sabit bir kanonik şemanın temsilcisi olduğu izlenimini verebilir. Ancak daha yakından yapılan incelemeler sonucunda bunun böyle olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü örneğin ilk temel karşılaştırmalar sırasında Anadolu'da bulunan Ephesos, Prokonnesos, Aphrodisias ve hatta Dokimeion girlandlı lahitlerindeki temel şablonlarından farklı olarak tasarlanıldıkları sonucuna ulaşılmıştır; bununla birlikte sonrasındaki incelemelerde de lahitlerin ana grup içerisinde dahi kendilerine özgü çizgilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Ana grup içerisinde yer alan **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin temel şablonlarını F. Işık çalışmaya özgü olan eserler olarak değerlendirmiştir⁴⁵⁴. Çünkü Anadolu'nun tam tersi bir gelenekte hazırlandığını belirten F. Işık, lahitlerin farklı ve bir o kadar da popüler olan ana grup çalışmalarından oluşturulduğunu anlatmıştır⁴⁵⁵. Bu sebeplerden ötürü **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**, ana grupta betimlenmiş olan temel bezeme tiplerini taşısalar bile ustaların(?) ya da lahitleri sipariş veren kişilerin(?), lahitler üzerinde yorumlarının olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle burada dikkat edilmesi gereken nokta; lahitler evet farklı ustalar tarafından aynı atölyenin etkisinde hazırlanmıştır; fakat **Kat. No. 1** ile **Kat. No. 2**'nin üzerindeki temel şablon betimlemelerinde “Ustaların kendi tercihleri miydi yoksa siparişi veren kişilerin tercihleri miydi?” bilinmemektedir. Ancak bu soruya net bir cevap verilemese de bir varsayımda bulunulabilir. **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin üzerine yapılmış olan bezeme şekillerine ne Hierapolis nekropolünde yer alan girlandlı lahitlerde ne de Ladoikeia nekropolünde yer alan girlandlı lahitlerde

---

⁴⁵³ Işık, 1998:281.

⁴⁵⁴ Işık, 1998: 282.

⁴⁵⁵ Işık, 1998: 282, 283.

rastlanılmamıştır. Hierapolis nekropolünde Aphrodisias⁴⁵⁶ ve Dokimeion⁴⁵⁷ tipinde olan lahitler bulunmaktadır. Laodikeia nekropolünde ise Pamphylia ve Dokimeion tipinde⁴⁵⁸ yapılmış olan girlandlı lahitlerle karşılaşmıştır. Genel olarak iki antik kentin de lahit şablonları, üç girland bezemesiyle tasvir edilmiştir.

Antik kentler, örneğin Hierapolis kendi yerelliğinde Aphrodisias yarı mamul ya da tam işli girlandlı lahitleri kopya etmiştir⁴⁵⁹ ya da Ladoikeia'da örneğin Dokimeion girlandlı lahitlerinden yoğunlukla üç girland bezemeli lahitler ile bazende çift girland bezemeli lahitleri kopya etmiştir⁴⁶⁰. Hierapolis, Laodikeia nekropollerinde yer alan bu lahitlerin hiçbirinde⁴⁶¹ **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'de olduğu gibi herhangi bir şablon tasvirleriyle karşılaşmamıştır. Eğer **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'yi yapan ustaların üretim aşamalarında kendi istedikleri temel şablon betimlemeleri olsaydı çalışmada değerlendirilmiş olan lahitler gibi olmazdı. Çünkü ustalar, kendi atölyelerindeki girlandlı lahitlerin yapımında nasıl bir tema izliyorsa o temayı devam ettirmesi gerekirdi ki yani örneğin Laodikeia'da üretilmiş olan lahitler üç girland bezemeli, **Kat. No. 2**'de de aynı sistemin görülmesi gerekirdi ve bu durum Hierapolis için de geçerlidir. Ayrıca **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** dışında Hierapolis-Laodikeia nekropollerinde bugüne kadar yapılmış olan arkeolojik araştırmalarda özellikle girlandlı lahitlerde benzer örnekler bulunamamıştır. Bu nekropollerde sürekli karşılaşılan -yukarıda açıklandığı gibi- Aphrodisias, Dokimeion, Pamphylia gibi girlandlı lahitlerin örnekleridir. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**, sipariş veren kişi ya da kişilerin istekleri doğrultusunda hazırlanmış olabilir. Eğer bu durum doğru kabul edilirse; **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** ana grup girlandlı lahitlerinin tekrardan yorumlanarak yerelde hazırlanmış hallerini de temsil etmektedirler. Bunun en büyük sebebi ise bu lahitlerin ne Anadolu'da ne de Hierapolis ve Laodikeia antik kentlerinde devamlarının olmamasıdır.

Hierapolis ve Laodikeia antik kentlerinde devamlarına rastlanılmayan **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin bir başka sorunu da; antik kentlerin girlandlı lahit geleneği

⁴⁵⁶ Işık, 2007: 103; Koch und Sichterman, 1982: 534.

⁴⁵⁷ Koch, 2010: 25, 26.

⁴⁵⁸ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143.

⁴⁵⁹ Işık, 2007: 103; Koch und Sichterman, 1982: 534.

⁴⁶⁰ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

⁴⁶¹ Örneğin Laodikeia girlandlı lahitleri için Bkz. Yıldız ve Şimşek, 2000: **Fig. 1, Fig. 8, Fig. 17, 18**; Örneğin Hierapolis girlandlı lahitleri için Bkz. Koch, 2010: **Res. 47**; Tullia Ritti, *Phrygia Hierapolis'i Pamukkale: Eski Yazıtlar Rehberi*, çev. N. Fırat, Ege Yayınları, İstanbul, 2006: 48, **Res. 11**; Işık, 2007: 103.

içerisinde de değerlendirilememeleridir. Çünkü yukarıda da yapılmış olan açıklamalardan da anlaşılıyor ki bu lahitler Anadolu girlandlı lahit geleneğinin tam tersi yönünde üretilmesinin dışında, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin temel şablonlarının betimlemeleri Hierapolis-Laodikeia nekropolündeki girlandlı lahitlerde bulunmadığı için F. Işık'ın da belirttiği gibi⁴⁶² “yerel bir geleneğin sonucunda üretilmiş lahitler” şeklinde yorumlanamaz. Bu durumun sebebi; eğer yerel bir geleneğin sonucunda üretilmiş olsalardı; lahitlerin devamlarının yanında üzerlerine yapılmış olan bezeme şekillerine de Hierapolis ve Laodikeia nekropolünde bulunan diğer girlandlı lahitlerde de karşılaşılmaması gerekirdi. Dolayısıyla **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** farklı temel şablon betimlerinden ötürü, Hierapolis ve Laodikeia'da yer alan diğer girlandlı lahitlerden ayrıldıkları için belli olan bir yerel geleneğin temsilcileri konumunda olamazlar. Sonuç olarak çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan bu lahitler, muhtemelen bir istek üzerine/sipariş üzerine Hierapolis ve Laodikeia atölyelerinde iki farklı usta tarafından Dokimeion atölyesinin temel çizgilerinde (ana grup içerisinde) hazırlanılmış olan girlandlı lahit örnekleridir. Fakat **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin kronolojik saptama sırasında **Kat. No. 1**'in **Kat. No. 2**'den önce yapıldığı saptanıldığı için buradaki ana (yerel) atölyenin “Hierapolis Atölyesi” olma olasılığı çok yüksektir. Çünkü her ne kadar lahitler aynı atölyenin (Dokimeion) etkisinde hazırlansalarda, **Kat. No. 2**'nin etkilendiği yani **Kat. No. 2**'nin çıkış noktası Hierapolis atölyesi olabilir. Bu durumun sebebi ise hem **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2**'nin tip yönünden birbirlerine benzemeleri hem de kronolojik saptama da **Kat. No. 1**'in **Kat. No. 2**'den biraz daha önce yapılmış olmasıdır.

---

⁴⁶² Işık, 1998: 288.

KATALOG

KAT. NO. 1

Envanter No:	455/005207
Kazı No:	Yok
Eserin Adı:	Girlandlı Lahit
Malzeme:	Mermer
Bulunduğu Yer:	Kilise, Tiyatronun Üstü
Dönemi:	Roma Dönemi
Tarihi:	İS 2. yüzyılın III. çeyreği
Müze Geliş Tarihi:	1970
Müze Geliş Şekli:	Kazı
Müzedeki Yeri:	Lahitler ve Heykeller Salonu (A Salonu)
Yayımlandığı Yer(ler):	Koch und Sichtermann, 1982: 533, 534 (Atıfta bulunulmuş) Işık, 1998: 288, 292, taf: 118 (Atıfta bulunulmuş) Turak, 2011: 146, Lev. LXXIX-Res. 246 (Atıfta bulunulmuş) Waelkens, 1982: 5-8, Taf. 7, 1-4 (Atıfta Bulunulmuş)

Ölçümleri: Uzun Yüz: Yük. 82 cm Dar Yüz: Gen. 87 cm
Gen. 207 cm
Cid. Kal. 10 cm
Der. 72 cm

Eserin Tanımı: Uzun yüzünde iki girland vardır. Girland boşluklarında bir erkek ve bir kadın olmak üzere iki büst yapılmıştır. Diğer uzun yüzde iki Eros, tondo içerisinde yer alan bir Gorgo başını taşımaktadır. Dar yüzlerinde ise birer tane girland bezemesi, girland boşluklarında da Gorgo başı betimlemesi bulunmaktadır. Lahdin girland taşıyıcıları Eros ve Nikeler'den oluşturulmuştur.

KAT. NO. 2

Envater No:	66/71/000.079
Eski Sicil No:	926
Yeni Sicil No:	255.6.2/14/3419292
Eserin Adı:	Girlandlı Lahit
Malzeme:	Mermer
Bulunduğu Yer:	Laodikeia Antik Kenti
Dönemi:	Roma Dönemi
Tarihi:	İS 2. yüzyılın IV. Çeyreği
Müze Geliş Tarihi:	1924
Müze Geliş Şekli:	Satın Alma (100.0000)
Müzedeki Yeri:	İzmir Arkeoloji Müzesi Tarih-Sanat Salonu Zemin Kat
Yayımlandığı Yer(ler):	Waelkens, 1982: Taf. 7, 1-4 (Atıfta Bulunulmuş) Şimşek, 1998: 55 (Atıfta Bulunulmuş) Koch und Sichtermann, 1982: 531, Taf. 527 (Atıfta Bulunulmuş) Yıldız ve Şimşek, 2000: 135, Fig. 29 (Atıfta Bulunulmuş) Asgari, 1981: 25 (Atıfta Bulunulmuş)

Ölçümleri: Uzun Yüz: Yük. 85 cm Dar Yüz: Gen. 72 cm
Gen. 196 cm
Cid. Kal. 8 cm

Eserin Tanımı: Uzun yüzünde iki girland bezemesi yapılmıştır. Girland boşluklarında bir erkek ve bir kadın olmak üzere büstler betimlenmiştir. Diğer uzun yüzden iki girland ve girland boşluklarında da masklar tasvir edilmiştir. Girland taşıyıcıları, Eroslar ve Nikeler'dir. Dar yüzlerinde ise birer tane girland bezemesi, girland boşluklarında da Gorgo başı betimlemeleri yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

1. ANTİK KAYNAKLAR

Homeros, (2013), *İlyada*, çev. A. Erhat ve A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul.

Strabon, (2015), *Geographika: Antik Dönem Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

2. MODERN KAYNAKLAR

Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi, Teşhir Salonu ve Envanter Kayıt Defteri.

Asgari, N., (1977), “Die Halbfabrikate Kleinasiatischer Girlandensarkophage und ihre Herkunft”, *Archaeologischer Anzeiger*, pp. 329-382.

Asgari, N., (1978), “Roman and Byzantine Marble Quarries of Prokonnesus”, ed. E. Akurgal, *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Vol. 1, Ankara-İzmir, pp. 467-480.

Asgari, N., (1981), “Uşak Selçukler ve Çevresinde Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S. XXV-2, Ankara, s. 11-47.

Atalay, R., (2014), “Afrodisias Heykel Okulu”, *Ulakbilge Dergisi*, C. 2, S. 3, Eskişehir, s. 140-149.

Başol, A., (2004), *Kayseri Arkeoloji Müzesindeki Lahitler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Berges, D., (1993), “Frühe Girlanden Sarkophage in Kleinasien”, ed. G. Koch, *Grabeskunst der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz am Rhein, pp. 23-37.

Cormack, S., (2009), “Reviewed Work(s): Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias by Fahri Işık, Joyce M. Reynolds and Charlotte Rouche”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 113, No. 3, Archaeological Institute of America, pp. 490-492.

- Çelik, A., (2010), *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- D'Andria, F., (2003), *Hierapolis (Pamukkale) Arkeoloji Rehberi*, çev. N. Fırat, Ege Yayınları-Hierapolis İtalyan Kazı Heyeti Katkılarıyla, İstanbul.
- Erhat, A., (1972), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Er, Y., (2006), *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phonix Yayınları, Ankara.
- Equini Schneider, E., (1972), *La Necropoli di Hierapolis Frigia: Contributi Allo Studia Dell'architettura Funeraria di Eta Romana in Asia Minore*, Academia Naionale dei Lincei, S.V.12, Roma.
- Herdejürgen, H., (1996), *Stadtrömische und Italische Girlanden-Sarkophage*, Gebr. Mann Verlag Berlin.
- Hierapolis Arkeoloji Müzesi, (2006), "Hierapolis Nekropol Sunusu".
- Himmelman, N., (1974), "Kleinasiatischer Sarkophage in Rom.", *Mansel'e Armağan*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, pp. 45-52.
- Humann, C., (1898), "Topographie und Bauten", ed. C. Humann, C. Cichorius, vd., *Altertümer von Hierapolis*, Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archaeologischen Instituts Ergänzungsgeft-4, Berlin.
- Işık, F., (1984a), "Die Sarkophage von Aphrodisias", ed. B. Andreae, *Marburger Winckelmannprogramm 1984: Symposium Über Die Antiken Sarkophage Pisa 5-12 September 1982*, Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, pp. 243-281.
- Işık, F., (1984b), "Das Kuppelgrab des Halifet Alp in Amasya", ed. B. Andreae und S. Settis, *Colloquio Sul Reimpiego Dei Sarkofagi Romani Nel Medioeuo Pisa 5-12. September 1982*, Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, pp. 247-287.

- Işık, F., (1986), “Ein Wiedergefundener Girlandensarkophag in Milet”, *İstanbul Miteulungen* 36, pp. 161-181.
- Işık, F., (1993), “Zur Kontinuitätsfrage der Kleinasiatichen Girlandensarkophage Während des Hellenismus und oder Frühen Kaiserzeit”, *Grabekunst der Römischen Kaizerzeit*, pp. 9-21.
- Işık, F., (1998), “Zu Produktionsbeginn und Ende der Kleinasiatichen Girlandensarkophage der Hauptgruppe”, ed. G. Koch, *Akten Des Symposiums ‘125 Jahre Sarkophag-Corpus’ Marburg 4-7 October 1995/Sarkophag-Studien Band: 1*, Verlag Philipp von Zabern.Mainz am Rhein, pp. 278-294.
- Işık, F. (2002), “Neue Überlegungen zu Einem Sarkophagfragment in Münster”, ed. R. Habelt, *Asia Minor Studien-Studien zum Antiken Kleinasien V/Band 44*, Forschungsstelle Asia Minor in Seminar für alte Geschichte der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, pp. 135-144.
- Işık, F., (2007), *Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias*, Verlag Philipp von Zabern-Mainz am Rhein, Deutschland.
- İnan, J., (1965), *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koch. G., Sichtermann, H., (1982), *Römische Sarkophage*, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung München, Deutschland.
- Koch, G., (2001), *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. Z. İlkelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Koch, G., (2010), *Türkiye’deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. B. Varkıvanç, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Köse, V., (2004), “Pisidia Antik Kenti Pednelissos’tan Yarım İşlenmiş Girlandlı Lahit”, Yayına Haz. T. Korkut, *60. Yaşında Fahri Işık’a Armağan: Anadolu’da Doğdu*, Ege Yayınları, İstanbul, s. 461-469.

- Mansel, A. M., Akarca, A., (1947), *Perge Nekropoliünde Yapılan Kazılar ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Okunak, M., (2005), *Hierapolis Kuzey Nekropolü '159D No.lu Tümülüs' Anıt Mezarlar ve Buluntular*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Ramsay, W. M., (1897), *The Cities and Bishoprics of Phrygia*, The Local History of Phrygia, Vol. I, Part. II, At the Clarendon Press, Oxford.
- Ramsay, W. M., (1960), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. M. Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Ritti, T., (1987), "Mezar Yazıtları/Epigrafi Sepolcrali-Epigraphich Evidence from Hierapolis Nekropolies", ed. P. Armando, *Hierapolis di Frigia 1957-1987*, Turcalibris Kitabevi, Milano, pp. 113-117.
- Ritti, T., (2006), *Phrygia Hierapolis'i Pamukkale: Eski Yazıtlar Rehberi*, çev. N. Fırat, Ege Yayınları, İstanbul.
- Ritti, T., (2017), *Hierapolis Di Frigia IX: Storia E Istituzioni Di Hierapolis*, MAIER-Missione Archaeologica Italiano a Hierapolis-Ege Yayınları, İstanbul.
- Ronchetta, D., (1987), "Eski Mezarlıklar/Necropoli-Necropolies", ed. P. Armando, *Hierapolis di Frigia 1957-1987*, Turcalibris Kitabevi, Milano, pp. 105-112.
- Saraçoğlu, A., (2004), "Aydın Müzesinden Bir Grup Portre Üzerine Gözlemler", ed. S. Durugönül, M. Durukan, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAN) Yayınları-X, Mersin, s. 185-211.
- Sezgin, T., (2004), *Hierapolis Roma Dönemi Mimari Bezemeleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Strocka, V. M., (1996), "Datierungskriterien Kleinasiatischer Girlandensarkophage", *Sonderdrucke aus der Albert Ludwigs Universität Freiburg*, Archaologischer Anzeiger-3, pp. 455-473.

- Şimşek, C., (1997), *Hierapolis Güney Nekropolü*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Şimşek, C., (1998), “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S. 85, İstanbul, s. 2-28.
- Şimşek, C., (1999), “Antik Dönemde Çürüksu (Lykos) Vadisinde Kültürel ve Ekonomik Yaşam”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S.92, s. 2-9.
- Şimşek, C., Okunak, M., Bilgin, M., (2011), *Laodikeia Nekropolü: 2004-2010 Yılları*, edt. C. Şimşek, Ege Yayınları, C.1, İstanbul.
- Şimşek, C., (2013), “Laodikeia Nekropolü’nden Kremasyon Kaplar”, edt. M. Tekocak, K. Levent Zoroğlu’na Armağan, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü/Armağan Dizisi-3, Antalya, 2013, s. 647-703.
- Şimşek, C., Bilgin, M., Okunak, M., (2015), “Laodikeia Nekropelleri ve Mezar Tipleri”, edt. M. N. Aytaçlar, E. Abay vd., *Arkeoloji Dergisi-XX*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, s. 111-157.
- Şimşek, C., (2017), “Laodikeia ve Mermer”, edt. N. Kömürcüoğlu, *7. Kömürcüoğlu Uluslararası Taş Heykel Kolonisi*, Kültür Sanat Turizm ve Tanıtım Vakfı, s. 89-103.
- Şimşek, C., (2018), “Geç Antik Çağ’da Laodikeia”, edt. C. Şimşek, T. Kaçar, *Geç Antik Çağda Lykos ve Çevresi*, Ege Yayınları, İstanbul, s. 81-116.
- Turak, Ö., (2011), *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Üyümez, M., İlaşlı, A., (2014), “Afyonkarahisar Müzesi-III”, edt. R. Oğraş, Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, C. II, S. 13, Afyonkarahisar, s. 45-50.

Yazıcı, E., (2014), *Hierapolis (Pamukkale): Laodikeia ve Çevresi*, ed. Ç. Yazıcı, Uranus Fotoğraf Ajansı ve Yayıncılık, İstanbul.

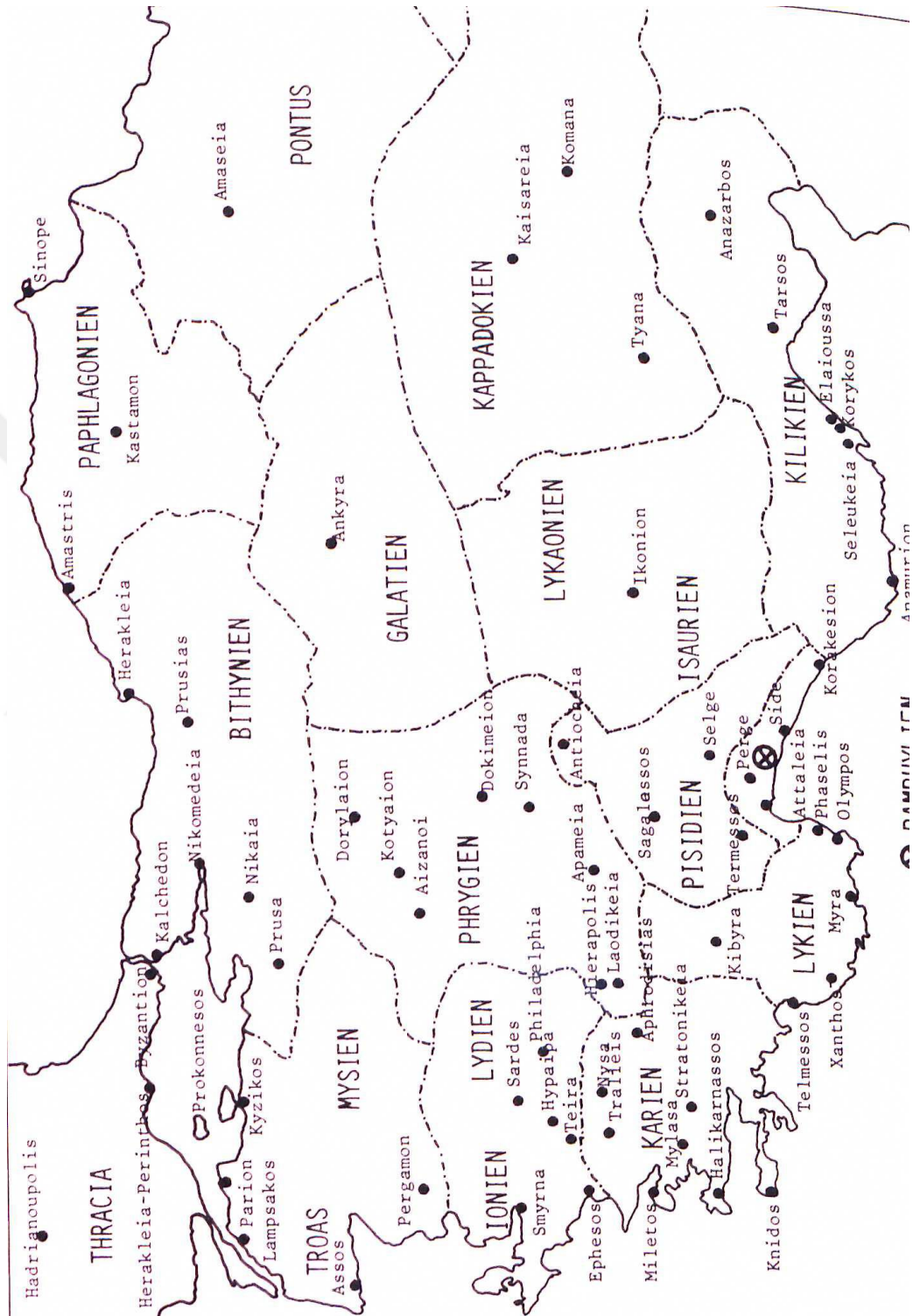
Yıldız, H., Şimşek, C., (2000), “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri (A ve B)”, *Ricerche Archeologiche Turche Nella Vella Del Lykos*, Università Di Lecce: Scula di Specializzazione in Archeologia Classica e Medioevale-6, s. 141-165.

Zoroğlu, L., (2010), *Anadolu Medeniyetler Müzesindeki Roma Portreleri*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Waelkens, M., (1982), *Dokimeion: Die Werkstatt der Repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage; Chronologie und Typologie Ihrer, Ihrer Produktion*, Berlin.

HARİTA

HARİTA-I

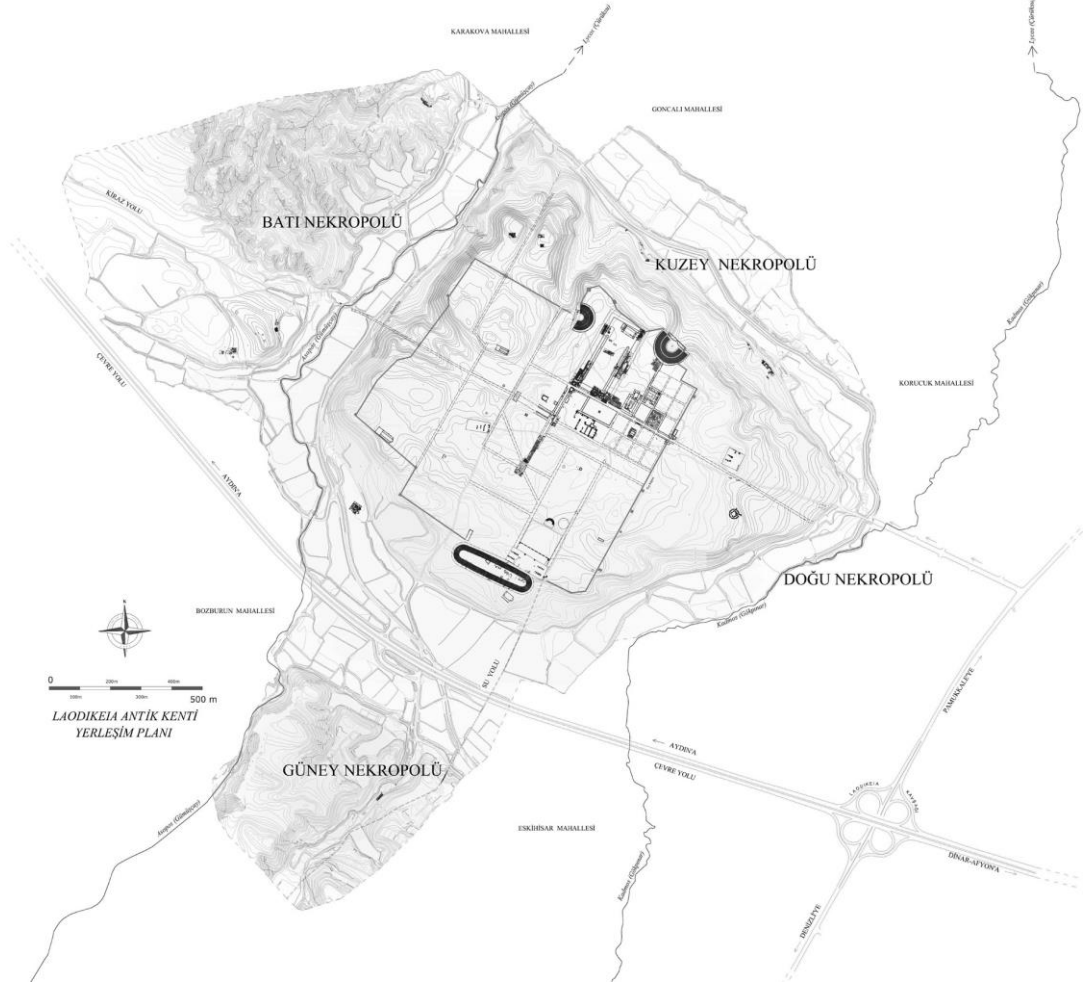

(Hierapolis ve Laodikeia Antik Kentleri)

(Koch und Sichtermann, 1982: 479)

PLAN-II

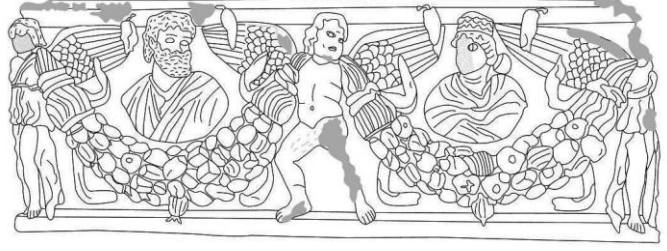
(Laodikeia Nekropol Planı)

(Şimşek, Bilgin, Okunak, 2015: 133)

LEVHALAR

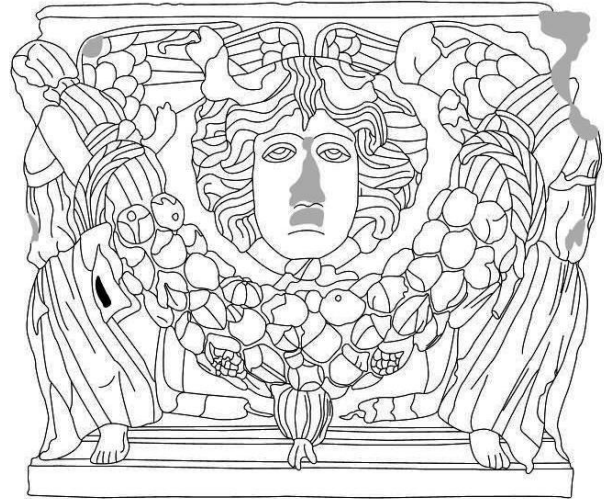
LEVHA-I⁴⁶³

Res. 1: Kat. No. 1 (Hierapolis; Ön uzun yüz)

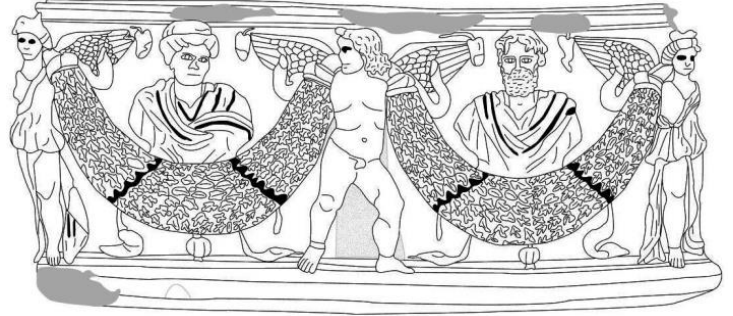
Res. 2: Kat. No. 1 (Hierapolis; Arka uzun yüz)

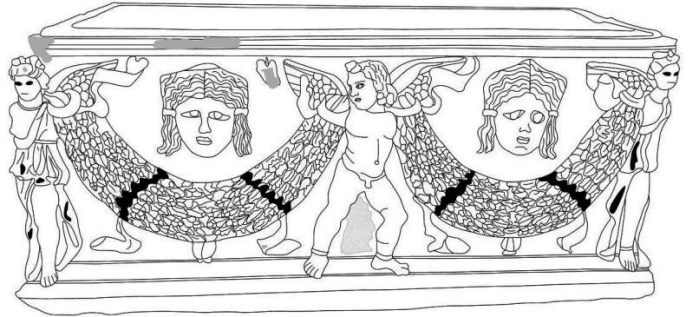
Res. 3: Kat. No. 1 (Hierapolis; Dar yüz)

⁴⁶³ **NOT:** Çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan lahitlerin “Siyah Dolgu” boyamaları *matkap derinliklerini*, “Gri Dolgu” boyamaları da *kırıkları* temsil etmektedir; ayrıca bu lahitlerin çizimleri “Macromedia FreeHand MX” programında yapılmıştır.

LEVHA-II

Res. 4: Kat. No. 2 (Laodikeia; Ön uzun yüz)

Res. 5: Kat. No. 2 (Laodikeia; Arka uzun yüz)

Res. 6: Kat. No. 2 (Laodikeia; Dar yüz), (Waelkens, 1982, Taf. 7, 1)

LEVHA-III

Res. 7: Kat. No. 1

Res. 8: Kat. No. 2

Res. 9: Kat. No. 2

LEVHA-IV

Res. 10: Kat. No. 1

Res. 11: Madalyonlu Lahit, Antalya Arkeoloji Müzesi: Dokimeion Tipi her iki uzun yüz (Turak, 2011: Lev. LXXVIII-Res. 244, 245)

Res. 12: Madalyonlu Lahit, Kayseri Müzesi: Dokimeion Tipi (Başol, 2004: Lev. XXI-XXII)

Res. 13: İzmir Lahdi, Madalyonlu Lahit-Dokimeion Tipi (Turak, 2011: Lev. LXXIX-Res. 248)

LEVHA-V

Res. 14: Kat. No. 1

Res. 15: Kat. No. 2 (Waelkens, 1982, Taf. 7, 1)

Res. 16: Lucca F1

(Işık, 1993: Taf. 11. 2)

Res. 17: Madalyonlu Lahit

(Turak, 2011: Lev. LXXVIII-Res. 246)

Res. 18: Apameia Lahdi

(Üyümez ve İlaslı, 2014: 48)

LEVHA-VI

Res. 19: Kat. No. 1 (Detay)

Res. 20: Kat. No. 2 (Detay)

Res. 21: Lucca F1
(Işık, 1993: **Taf.** 11. 2)

Res. 22: Laodikeia (Işık, 1995: **Taf.** N.2, 14)

Res. 23: Casino Rospigliosi/Roma (Dokimeion)
(Himmelmann, 1974: **Taf.** 23)

Res. 24: Denizli G2 (Colossia'dan)
(Waelkens, 1982: **Taf.** 2. 2, 3)

Res. 25: Apameia Lahdi (Dokimeion)
(Üyümez ve İlaslı, 2014: 48)

LEVHA-VII

Res. 26: Kat. No. 1 (Detay)

Res. 27: Kat. No. 2 (Detay: Ön-Uzun Yüz)

Res. 28: Kat. No. 2 (Detay: Arka-Uzun Yüz)

Res. 29: Casino Rospigliosi/Roma (Dokimeion)
(Himmelman, 1974: Taf. 23)

Res. 30: Denizli G2 (Colossia'dan)
(Waelkens, 1982: Taf. 2. 2, 3)

Res. 31: Malibu G1 (Dokimeion)
(Waelkens, 1982: Taf. 2. 1)

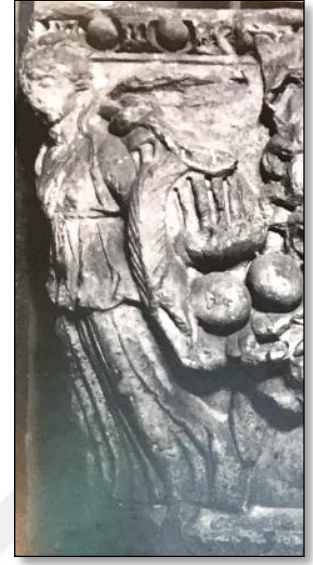
LEVHA-VIII

Res. 32: Kat No. 1

Res. 33: Kat. No. 2

Res. 34: Lucca F1

(Işık, 1993: **Taf.** 11. 1)

Res. 35: Münster

(Işık, 2002: **Taf.** 33. 1)

Res. 36: Münster

(Işık, 2002: **Taf.** 33. 2/Detay)

Res. 37: Münster

(Işık, 2002: **Taf.** 33. 3/Detay)

LEVHA-XI

Res. 38, 39: Kat. No. 1

Res. 40, 41: Kat. No. 2

Res. 42, 43: Apameia Lahdi

(Üyümez ve İlaşlı, 2014: 48)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Sultan GÖKPUNAR
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.03.1993 / Afyonkarahisar
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Anabilim Dalı : Klasik Arkeoloji
YL Tez Konusu : Hierapolis, Laodikeia Lahitlerinin Atölye İlişkisi
YL Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fahri IŞIK

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi : İngilizce (B1 Seviyesi)

İş Denevimi :

2012-2013: Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi (Staj)
2013-2014: Arykanda Antik Kenti Kazı Çalışması (Alan Sorumlusu)
2014-2015: Conana Antik Kenti Survey Çalışmaları
2015-2016: Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi Bilimsel Araştırma (OsthoteK)
2016-2017: Sogmatar Antik Kenti Nekropol Kazısı (Alan Sorumlusu)
2016-2017: Pessinus Antik Kenti Tespit Çalışması
2017-2018: Hierapolis Antik Kenti Bilimsel Araştırma (Girlandlı Lahit)
2017-2018: Aphrodisias Antik Kenti Bilimsel Araştırma (Girlandlı Lahit)
2018-2019: Dokimeion Antik Kenti Bilimsel Araştırma (Girlandlı Lahit)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

Sultan Gökpunar, “Anadolu Anlayışında Kültür ve Tarihi Eser Bilinci”, edt. U. Ataseven, Eskiçağ Araştırmaları Dergisi, S. 13, YIL-2, 2019, s. 28-31.

Sultan Gökpunar, “SARAT Projesi: KU: 495X Arkeolojik Varlıkların Korunması ve Kurtarılması”, Koç Üniversitesi, 27-31 Mayıs 2019.

